

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ: Σπουδές στις Γλώσσες και τον Πολιτισμό των Χωρών της
Νοτιοανατολικής Ευρώπης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

«Παροιμίες και λαϊκή σοφία της ρωσικής γλώσσας – Προβλήματα
μετάφρασης»

Man kann den Wald vor lauter Bäume nicht sehen
Istamos no lugar e non vemos as casas
Los árboles no dejan ver el bosque
nik jostoratao baido luseagpa isan behar du
Κοιτάζει το δέντρο και χάνει το δάσος
Les arbres cachent la forêt
Non si può veder il bosco per gli alberi
ΑΡΥΟΡΕΣ ΝΑΟ ΔΕΙΧΑΜ ΒΕΡ Ο ΒΟΣΚ
За деревьями не видетъ леса

Επόπτης καθηγητής: Καμαρούδης Σταύρος, Αναπληρ. Καθηγητής ΠΤΔΕ

Επιβλέποντες καθηγητές: Νιχωρίτης Κων/νος, Καθηγητής Τ.Β.Σ.Α.Σ. - Σούτσιου
Τσιπριάν Λουκρέτσιους, Επικ. Καθηγητής Τ.Β.Σ.Α.Σ.

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Δήμου Μαργαρίτα (Α.Ε.Μ.: 5037)

Θεσσαλονίκη 2014

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος	5
2. Εισαγωγή	6
3. Πίνακας συντομογραφιών.....	7
4. Η παροιμία: θεωρητικό πλαίσιο.....	8
5. Παροιμίες: Ένα παγκόσμιο φαινόμενο	13
6. Βασικά στοιχεία της ρωσικής γλώσσας.....	18
6.1. Ιστορικά στοιχεία	18
6.2. Ρωσική φωνητική και φωνολογία	22
6.3. Μορφολογικά χαρακτηριστικά	23
6.4. Συντακτικά προβλήματα και φρασεολογία.....	25
7. Σχέσεις Ελλάδας - Ρωσίας	26
8. Θεωρητική προσέγγιση της μετάφρασης.....	30
8.1. Γενικά χαρακτηριστικά	30
8.2. Κύριες απόψεις περί μεταφρασιμότητας και μετάφρασης.....	35
9. Παροιμίες και μετάφραση.....	39
10. Μετάφραση ρωσικών παροιμιών στην ελληνική γλώσσα.....	45
10.1. Παροιμίες τυπικά ισοδύναμες	45
10.2. Παροιμίες για την αγάπη (<i>ЛЮБОВЬ</i>)	51
10.3. Παροιμίες για την οικογένεια και τον γάμο (<i>СЕМЬЯ – СВАДЬБА</i>).....	53
10.4. Παροιμίες για τον χρόνο (<i>ВРЕМЯ</i>)	55
10.5. Παροιμίες για την φιλία (<i>ДРУЖБА</i>).....	58
10.6. Παροιμίες για το χρήμα (<i>ДЕНЬГИ</i>) και την φτώχεια (<i>БЕДНОСТЬ</i>)	60
10.7. Παροιμίες για την εργασία (<i>ТРУД</i>)	62
10.8. Παροιμίες για τις ανθρώπινες σχέσεις (<i>ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЛЮДЬМИ</i>)- καταστάσεις (<i>СИТУАЦИЯ</i>)	64
11. Συγκριτική μελέτη παροιμιών με ζώα	69
11.1. Παροιμίες με αναφορά στον γάιδαρο (<i>осёл</i>)	70
11.2. Παροιμίες με αναφορά στο άλογο (<i>конь</i>).....	73
11.3. Παροιμίες με αναφορά στον λύκο (<i>волк</i>)	75
11.4. Παροιμίες με αναφορά στην αλεπού (<i>лиса</i>)	77
11.5. Παροιμίες με αναφορά στον σκύλο (<i>собака</i>)	79

11.6. Παροιμίες με αναφορά στην κότα (курица) και τον κόκορα (петух)	82
11.7. Παροιμίες με αναφορά στη γάτα (кот) και το ποντίκι (мышка)	84
11.8. Παροιμίες με αναφορά σε διάφορα ζώα	86
12. Διδακτικός χαρακτήρας της παροιμίας	90
13. Συμπεράσματα	92
14. Περίληψεις	96
14.1. Περίληψη στην ελληνική γλώσσα	96
14.2. Περίληψη στη ρωσική γλώσσα	96
14.3. Περίληψη στην αγγλική γλώσσα	97
15. Βιογραφικό	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	101
ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ	102

1.Πρόλογος

Η λαϊκή σοφία του κάθε λαού, μέρος της οποίας είναι και οι παροιμίες, αποτελεί ένα ζήτημα το οποίο σε προσωπικό επίπεδο μου κινούσε ανέκαθεν το ενδιαφέρον, κυρίως λόγω του μεγάλου εύρους της, αλλά και των πολλών ομοιοτήτων των διαφόρων λαών, και ιδιαίτερα των μεταξύ τους γειτονικών ή όσων μοιράζονται κοινή ιστορία και θρησκεία. Μπορεί οι παροιμίες να αποτελούν δημιούργημα του παρελθόντος, αυτό όμως δε σημαίνει ότι όσο περνούν τα χρόνια παύουν να χρησιμοποιούνται και εξασθενούν. Αποτελούν προϊόν της λαϊκής σοφίας του κάθε λαού και για το λόγο αυτό συχνά χρησιμοποιούμε την έκφραση «όπως λέει και ο (σοφός) λαός».

Στη δική μου περίπτωση, το έντονο αυτό ενδιαφέρον είναι πολύ πιθανό να προέρχεται από τα βιώματά μου ως ενός παιδιού, και κατ' επέκταση ενός ανθρώπου, που μεγαλώνει, ανατρέφεται και μορφώνεται στα πλαίσια μιας δίγλωσσης οικογένειας. Έχοντας τη ρωσική γλώσσα ως μητρική από τη πλευρά της μητέρας μου παράλληλα με την ελληνική από τον πατέρα μου, είχα την τύχη, αν μπορεί κανείς να το θέσει έτσι, να προσλάβω και να αφομοιώσω τη λαϊκή σοφία και τις παραδόσεις δύο λαών, όχι ιδιαίτερα παράταιρων, παρά τη γεωγραφική τους θέση, έχοντας ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα της αυτόματης σύγκρισής τους, χωρίς αυτό να αποκλείει τη συχνή σύγχυσή τους. Τα ακούσματα τόσο των ελληνικών, όσο κυρίως των ρωσικών παροιμιών, στο πλαίσιο των νουθετήσεων και των παραλληλισμών με τα γεγονότα της καθημερινότητας, δεν αποτέλεσαν ποτέ κάποιο κεφάλαιο αποσχισμένο από τις ίδιες τις γλώσσες, παρά ένα μέρος λόγου απόλυτα αυτονόητο. Πέρασαν πολλά χρόνια προκειμένου να κατανοήσω την ιδιαιτερότητά τους ως σχήμα λόγου και ως ένα τόσο μεγάλο μέρος της λαϊκής σοφίας των δύο αυτών λαών. Αφορμή για αυτό στάθηκε η ενασχόλησή μου με τον τομέα της μετάφρασης στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινα, Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών), όπου και βρέθηκα αντιμέτωπη με τις δυσκολίες της μετάφρασης ρωσικών παροιμιών, τις οποίες κατά καιρούς συναντούσα σε ρωσικά κείμενα προς μετάφραση στην ελληνική γλώσσα.

Συμπερασματικά, λοιπόν, συνειδητοποίησα πως η ενασχόληση με τη γλώσσα μιας κοινότητας δε θα πρέπει να περιορίζεται αποκλειστικά στο γλωσσικό επίπεδο, αλλά να περιλαμβάνει και τη μελέτη του πολιτισμού της, μέρος του οποίου αποτελεί και ο παροιμιακός λόγος.

Κλείνοντας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας Καμαρούδη Σταύρο και στο μέλος του Ειδικού Επιστημονικού Προσωπικού του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Τρακάδα Αντώνη για την πολύτιμη βοήθειά τους στην προσπάθεια εκπόνησης της παρούσης εργασίας, οι οποίοι βρίσκονταν πάντα στη διάθεσή μου για οποιαδήποτε συμβουλή και καθοδήγηση χρειάστηκα όλο αυτό το διάστημα. Επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην μητέρα μου, η πείρα και οι γνώσεις της οποίας αποτέλεσαν για μένα, και ως εκ τούτου για την εργασία μου, σωτήρια λύση σε συχνά προβλήματα που αντιμετώπισα κατά τη διαδικασία ολοκλήρωσής της.

2.Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε το φαινόμενο που λέγεται παροιμία τόσο για τη ρωσική όσο και για την ελληνική γλώσσα και να οριοθετήσουμε τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσει ένας μεταφραστής όταν κλιθεί να μεταφράσει μία παροιμία.

Αρχικά, θα ορίσουμε τι είναι η παροιμία, σύμφωνα με τους ορισμούς που έχουν δοθεί για αυτήν ανά τους αιώνες και από διάφορους κλάδους της γλωσσολογίας, και θα τη διαχωρίσουμε από τα άλλα είδη λαϊκού λόγου, ώστε να έχουμε μία σαφή εικόνα του φαινομένου. Εν συνεχεία, δίνεται μια οικουμενική προσέγγιση του θέματος, δεδομένου ότι εξετάζεται η παροιμία ως ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Γίνεται με τον τρόπο αυτό μία μορφή συγκριτικής ανάλυσης των παροιμιών των διαφόρων λαών.

Προχωρώντας στην εργασία, και πριν αγγίξουμε τον κλάδο της μετάφρασης, παραθέτουμε κάποια βασικά στοιχεία και χαρακτηριστικά της ρωσικής γλώσσας ώστε ο αναγνώστης να είναι σε θέση να παρακολουθήσει τη προσπάθεια μετάφρασης που θα ακολουθήσει και να έρθει σε μία πρώτη επαφή με τη ρωσική γλώσσα.

Ακολουθεί η θεωρητική προσέγγιση της μετάφρασης ως επιστήμης και κλάδου της γλωσσολογίας, τόσο σε σχέση με την εξέλιξή της στο χρόνο, όσο και με τις βασικότερες απόψεις περί μεταφρασιμότητας και μετάφρασης, καθώς επίσης και των κυριότερων θέσεων που αφορούν στη μεταφραστική διαδικασία του φαινομένου των παροιμιών και των προβλημάτων που βρίσκει μπροστά του ο μεταφραστής.

Τέλος και έπειτα από όλη την θεωρητική ανάλυση των παραπάνω, παραθέτουμε μία σειρά ρωσικών παροιμιών, οι οποίες είναι ταξινομημένες ανάλογα με το θέμα το οποίο πραγματεύονται, τις οποίες μεταφράζουμε, αντιμετωπίζοντας κατά περίπτωση τα προβλήματα που μπορεί να προκύπτουν είτε από τη πολιτιστική διαφορά των δύο γλωσσών, είτε από τη συντακτική - μορφολογική τους απόσταση, ενώ παράλληλα προχωρούμε σε μία συγκριτική μελέτη ελληνικών και ρωσικών παροιμιών οι οποίες έχουν αναφορά σε κάποιο ζώο, προσπαθώντας να συγκρίνουμε τη σημασία που έχουν τα ζώα αυτά στις συνειδήσεις των δύο λαών.

3.Πίνακας συντομογραφιών

Ελλ. = ελληνικά

Ρωσ. = ρωσικά

Μετάφ. = μετάφραση

Παρ. = παρατηρήσεις

κ.λ.μ. = κατά λέξη μετάφραση

Σημ. = σημειώσεις

Ό.π. = όπως παραπάνω

χ.χ. = χωρίς χρονολογία

σελ. = σελίδα

4. Η παροιμία: θεωρητικό πλαίσιο

Η παροιμία είναι μια λέξη σύνθετη, η οποία αποτελείται σύμφωνα με τον Ησύχιο τον Αλεξανδρινό (5^{ος}αι. μ.Χ.) από τις λέξεις *παρά* και *οίμος*, που σημαίνει δρόμος, δίνοντάς μας με τον τρόπο αυτό η ίδια η λέξη την ερμηνεία της, ότι δηλαδή δεν ακολουθεί την πεπατημένη, είναι πάροιμος, είναι μια φράση που βασίζεται στη μεταφορά. Οι παροιμίες είναι φράσεις βραχύλογες, με συμπυκνωμένο νόημα, ηχητικά αρμονικό, συχνά σε ποιητικό - ρυθμικό δίστιχο και αποτελούν κωδικοποιημένο προϊόν του προφορικού λόγου. Προκειμένου να δώσουμε όμως έναν σαφή ορισμό για το τι είναι η παροιμία θα πρέπει να ακολουθήσουμε πολλές οδούς, εύκολες και δύσκολες, ανάλογα με τη σκοπιά που προσεγγίζουμε τον όρο.

Το *Λεξικό της Σύγχρονης Ελληνικής Δημοτικής Γλώσσας* του Κριαρά (1995) ορίζει την παροιμία ως «μια λαϊκή φράση που εκφράζει με συντομία και με μεταφορικό, αλληγορικό ή σκωπτικό τρόπο μια σημαντική αλήθεια». Το *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* του Γεωργίου Μπαμπινιώτη δίνει έναν ελαφρώς εκτενέστερο ορισμό της: «Σύντομο λαϊκό απόφθεγμα (έμμετρο ή πεζό) που εκφράζει αλληγορικά ή σκωπτικά μια αλήθεια και που αποτελεί προϊόν μακρόχρονης πείρας και λέγεται για να παραδειγματίσει, να διδάξει ή να σχολιάσει μια κατάσταση».

Στο σημείο αυτό δε θα μπορούσαμε να παραλείψουμε και τον ορισμό που δίνει για την παροιμία το ρωσικό λεξικό *Толковый Словарь Русского Языка*: «Краткое образное законченное изречение, обычно ритмичное по форме, с назидательным смыслом»¹, ορισμός που μεταφράζεται ως εξής: «Σύντομο, παραστατικό, ολοκληρωμένο απόφθεγμα, συχνά ρυθμικό στη μορφή με διδακτικό νόημα». Ως εκ τούτου φαίνεται πως και στις δύο γλώσσες η παροιμία ως φαινόμενο γίνεται αντιληπτή και εξηγείται με τον ίδιο τρόπο.

Για να οδηγηθούμε σε έναν όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένο ορισμό της παροιμίας, θα ήταν χρήσιμο να διαχωρίσουμε τις παροιμίες από δύο άλλα είδη λαϊκού λόγου, με τα οποία συγχέονται συχνά, τα γνωμικά και τις παροιμιακές εκφράσεις. Το εγχείρημα αυτό του διαχωρισμού της παροιμίας από τα άλλα είδη παροιμιακού λόγου, όπως είναι το ρητό, το γνωμικό ή γνώμη, το νομικό απόφθεγμα, το απόφθεγμα, το σλόγκαν, το σύνθημα κ.τ.λ., προκαλούσε πάντοτε δυσκολίες στους μελετητές. Έτσι λοιπόν, «Για να έχουμε μια παροιμία είναι απαραίτητο να υπάρχουν δύο προϋποθέσεις: το νόημά της να αποδίδεται με μιαν εικόνα και το περιεχόμενο της εικόνας να μεταφέρεται από αυτό, στο οποίο φαίνεται ότι κυριολεκτεί σε κάτι άλλο»². Η εικόνα είναι τις περισσότερες φορές ρεαλιστική, όπως στην παροιμία *η στάμνα πάει πολλές φορές στη βρύση, μια φορά πάει και δε γυρίζει*. Σύμφωνα με τον Norrick (1985) η παροιμία παρεισφρεί στη συνομιλία, σε αντίθεση και με τα άλλα είδη (π.χ. αίνιγμα, ανέκδοτο, παραμύθι) τα οποία διακόπτουν τη ροή του λόγου. Είναι απρόσωπη, έχει γενικευτικό χαρακτήρα και βασική ιδιότητά της αποτελεί η χρήση

¹ Д.Н. Ушакова, *Толковый Словарь Русского Языка*, Москва, 2006, σελ. 652

² Μ. Γ. Μερακλής, *Παροιμίες, ελληνικές και άλλων βαλκανικών λαών, συγκριτική εξέταση*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη, 1998, σελ. 10

της για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι παροιμίες χαρακτηρίζονται από συντακτική, σημασιολογική και πραγματολογική αυτονομία, αποτελούν ανεξάρτητες μονάδες και ολοκληρωμένες προτάσεις, αποτελούν δηλαδή γενικευτικές προτάσεις.

«Στο γνωμικό δεν υπάρχει εικόνα. Και δεν υπάρχει προπάντων μεταφορά. Η καθαρά λογική διατύπωση του νοήματος – όχι η εικονική-ποιητική – είναι αυτό που το χαρακτηρίζει, όπως επίσης το χαρακτηρίζει καίρια το γεγονός ότι λέγεται κυριολεκτικά», όπως για παράδειγμα το γνωμικό *ο καλός καλό δεν έχει*, στο οποίο δεν περιγράφεται καμία εικόνα και το οποίο αναφέρεται κυριολεκτικά και αποκλειστικά στον καλό άνθρωπο, χωρίς να υπονοεί κάτι πέρα από τα λεγόμενά του.

Συνεχίζοντας αυτόν τον διαχωρισμό ο καθηγητής Μιχάλης Γ. Μερακλής αναφέρει πως: «Η παροιμιακή έκφραση είναι ένας ονοματικός ή επιρρηματικός προσδιορισμός ενός όρου της προτάσεως: του υποκειμένου της ή του ρήματός της. Ο προσδιορισμός αυτός διατυπώνεται πάντοτε εικονικά... Συνδεδεμένο με το στοιχείο της εικόνας είναι το στοιχείο της μεταφοράς». Ίσως αυτή η τελευταία παρατήρηση να είναι και ο λόγος της συχνής σύγχυσης μεταξύ παροιμιακών εκφράσεων και παροιμιών. Κοινές στην ελληνική γλώσσα παροιμιακές εκφράσεις είναι για παράδειγμα οι: *τα φόρτωσε στον κόκορα*, όπου η παροιμιακή έκφραση είναι τοπικός προσδιορισμός ή *τον βλέπω στη χάση και στην φέξη*, όπου έχουμε έναν χρονικό προσδιορισμό κ.ά.³ Ενώ δηλαδή η παροιμία αποτελεί μία ανεξάρτητη πρόταση ή φράση, στην περίπτωση της παροιμιακής έκφρασης αυτή ασχολείται αποκλειστικά με τον προσδιορισμό μιας πράξης ή μιας ιδιότητας.

Στη συνέχεια θα παραθέσουμε κάποιους ορισμούς που έχουν δοθεί για την παροιμία από διάφορους μελετητές, ώστε να δημιουργήσουμε μια πιο σφαιρική εικόνα για το τι ακριβώς είναι μια παροιμία. Ο Αριστοτέλης, για παράδειγμα, έλεγε ότι οι παροιμίες «παλαιάς είσι φιλοσοφίας(...)εγκαταλείμματα περισωθέντα διά συντομίας και δεξιότητα»⁴ ορίζοντας ταυτόχρονα ως βασικό χαρακτηριστικό τους τη μεταφορά, ενώ ο Πλάτωνας, ο οποίος χρησιμοποιούσε συχνά τις παροιμίες στα έργα του προκειμένου να δώσει στους διαλόγους του πιστότητα, υποστηρίζει πως οι παροιμίες είναι παλιές και έχουν αυθεντικό χαρακτήρα, δεν μας δίνει όμως έναν σαφή ορισμό τους.⁵ Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος από τη πλευρά του δίνει έναν πιο πρακτικό ορισμό: «Παροιμία είναι ο μικρός έμμετρος ή πεζός λόγος, που διατυπώνει παραστατικά και συχνότατα αλληγορικά μια σοφή γνώμη, μια διαπίστωση, μια συμβουλή, και που επαναλαμβάνεται στον καθημερινό λόγο σαν επιχείρημα ή παράδειγμα»⁶, χωρίς να έχει παραλείψει όμως και τον εξής (1994:101): «Παροιμίες είναι τα σοφά κληρονομήματα των αιώνων, που με φραστική συντήρηση παραδίδονται από τη μια γενεά στην άλλη, διδάσκοντας την εμπειρία τους και

³ Σ. Λ. Σκαρτσής, *Η Παροιμία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1997, σελ.24

⁴ Ό.π., σελ. 16

⁵ Ολυμπία Τσακνάκη, *Προβληματική της παροιμίας στη μετάφραση: Η χρήση της στη Νέα Ελληνική και η ηλεκτρονική επεξεργασία της*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, 2005, σελ. 15

⁶ Σ. Λ. Σκαρτσής, ό.π., σελ. 17

δίνοντας έτοιμους τύπους αλληγορίας και παρομοίωσης που χρειάζονται για να στηρίζουν και να τεκμηριώνουν τον λαϊκό λόγο».

Κατά τον διάσημο παροιμιολόγο Archer Taylor η παροιμία είναι ένας καίριος διδακτικός λόγος που είναι κοινής χρήσης στην παράδοση ή, όπως λέει ένα επίγραμμα “η σοφία των πολλών το πνεύμα του ενός”⁷. Κανονικά υποδεικνύει ένα τρόπο δράσης ή εκφράζει μια κρίση για κάποια κατάσταση. Βέβαια, ο ίδιος αναφέρει (1931:3) ότι «ο ορισμός της παροιμίας είναι πολύ δύσκολο καθήκον για να αξίζει να ασχοληθεί κανείς. Ακόμα και αν κατορθώναμε να έχουμε την τύχη να συγκεντρώσουμε σε έναν και μόνο ορισμό όλα τα απαραίτητα στοιχεία και να προσδώσουμε στο καθένα τη σημασία που του αρμόζει, δε θα διαθέταμε ούτε και τότε τη λυδία λίθο. Μια ανεξήγητη ιδιότητα μας αποκαλύπτει μεταξύ δύο φράσεων, ποια αποτελεί παροιμία και ποια όχι». Ο Whiting από τη πλευρά του μας δίνει έναν πολύ ενδιαφέροντα ορισμό για την ιδιοσυγκρασία της παροιμίας λέγοντας πως «μία παροιμία αποτελεί έκφραση λαϊκής προέλευσης που δηλώνεται από τη μορφή και τη δομή της. Εκφράζει μια προφανή θεμελιωμένη αλήθεια, δηλαδή κάτι πασιφανές, σε λαϊκή γλώσσα, που συνοδεύεται ωστόσο συχνά από την παρήχηση και την ομοιοκαταληξία. Είναι συνήθως σύντομη, χωρίς αυτό να είναι απαραίτητο. Είναι τις περισσότερες φορές αλήθεια, όχι όμως απαραίτητα. Ορισμένες παροιμίες έχουν συγχρόνως κυριολεκτικό και μεταφορικό νόημα, το οποίο και είναι απόλυτα κατανοητό. Συχνότερα έχουν το ένα από τα δύο νοήματα... Υπάρχουν πολλές αληθινές παροιμίες που δεν ικανοποιούν όλες τις απαιτήσεις»⁸.

Σύμφωνα με τον Φαίδωνα Τότσκα, οι περισσότερες παροιμίες είναι απευθείας κληρονομιά της λαϊκής μας παράδοσης, ενώ οι υπόλοιπες που ενσωματώθηκαν σ’ αυτές είναι ρήσεις, γνωμικά και αποφθέγματα από τα έργα των μεγάλων αρχαίων συγγραφέων, ποιητών και φιλοσόφων.⁹ Την άποψη αυτή φαίνεται να συμμερίζεται και ο Κυριάκος Σιμόπουλος¹⁰, ο οποίος συμφωνεί στην ύπαρξη δύο πηγών για τις παροιμίες, οι λαϊκές και οι λογοτεχνικές πηγές, το υλικό των οποίων τελικά αναμιγνύεται. Κατά την άποψή του, από τη στιγμή που εμφανίζεται ο «έντυπος κόσμος», ρητά σοφών διοχετεύονται και ενσωματώνονται στον λαϊκό λόγο, με αποτέλεσμα οι κοινότητες να τα υιοθετούν και να τα εντάσσουν στον ευρύ χώρο των παροιμιών. Βέβαια, δεν παραλείπει να αναφέρει και την εντελώς αντίστροφη πορεία που ακολουθούν πολλές φορές οι παροιμίες, στις περιπτώσεις που οι λαϊκές σκέψεις μεταλλάσσονται και ενσωματώνονται σε κείμενα πνευματικών δημιουργών.

Ο Milner (1969: 51-64) στην προσπάθειά του να ορίζει κάθε είδους παροιμιακό λόγο, βασίστηκε στη δομή τους, αναιρώντας τις έως τότε προσπάθειες προσδιορισμού τους οι οποίες κατά τη γνώμη του στερούνταν καθολικού χαρακτήρα.

⁷ ό.π., σελ. 18

⁸ Ολυμπία Τσακνάκη, ό.π., σελ. 16

⁹ Φαίδων Τότσκα, *Ελληνικές Παροιμίες*, Εκδόσεις Μπαρμπουνάκης, σελ. 19

¹⁰ Κυριάκος Σιμόπουλος, *Διδάγματα Κοινωνικοπολιτικά των παροιμιών όλων των εθνών*, Αθήνα, Σιμόπουλος, 1996, σελ. 55

Κατά την άποψή του, το διακριτικό χαρακτηριστικό μιας παροιμίας είναι ο συμμετρικός σκελετός του περιεχομένου και της μορφής της. Έτσι, λοιπόν, ο παροιμιακός λόγος κατά τον Milner:

α) είναι λακωνικός, επιγραμματικός και ευκολομνημόνευτος. Έχει ομοιοκαταληξία, ρυθμό και χαρακτηριστικά όπως η επανάληψη, η παρήχηση και η συνήχηση,

β) είναι καυστικός και αθυρόστομος. Αφορά τα κύρια προβλήματα του ατόμου (υγεία, αγάπη, εργασία, οικογένεια, διατροφή κλπ),

γ) εκφράζει αφηρημένο και οικουμενικό μήνυμα που βασίζεται στην εμπειρία και την παρατήρηση και εκφράζεται είτε κυριολεκτικά είτε μεταφορικά,

δ) περιγράφει μια κατάσταση με κωμικό τρόπο έχοντας συχνά σεξουαλικά υπονοούμενα που εκφράζονται λιγότερο ή περισσότερο διακριτικά,

ε) υπάρχει συχνά μια παροιμία με το αντίθετο νόημα που φαίνεται να διαψεύδει την πρώτη. Ωστόσο, ισχύουν και τα δύο,

στ) έχει στόχο να παροτρύνει, να επαινέσει, να διδάξει, να πείσει, να προειδοποιήσει, να αποδώσει κατηγορίες.

Ο Norrick (1985: 67-72) από τη πλευρά του, έχει καταρτίσει έναν πίνακα στον οποίο συγκρίνει τα χαρακτηριστικά διαφόρων ειδών παροιμιακού λόγου με βασικό στόχο τον καθορισμό ενός αριθμού ιδιοτήτων ικανού να προσδιορίσουν μια παροιμία. Η παροιμία έχει την τυπική παροιμιακή ερμηνεία της, η οποία μπορεί να ταυτίζεται με την κυριολεκτική ανάγνωση της παροιμίας. Σύμφωνα με τον πίνακά του, λοιπόν, οι ιδιότητες της παροιμίας είναι οι εξής:

α) εν δυνάμει ελεύθερη συνομιλιακή συνεισφορά, διακριτική συμβολή σε μια συνομιλία που βρίσκεται σε εξέλιξη, την οποία ο ομιλητής τελειώνει με τη θέλησή του. Η ερμηνεία της παροιμίας δεν εξαρτάται από συνεισφορά που προηγήθηκε και δεν διακόπτεται η ροή της ελεύθερης συνομιλίας,

β) συνομιλιακή, η παροιμία παρεισφρύνει στη συνομιλία, σε αντίθεση με άλλα είδη όπως αίνιγμα, ανέκδοτο, παραμύθι τα οποία διακόπτουν τη ροή του λόγου και εισάγονται σε αυτόν με συγκεκριμένο τρόπο,

γ) παραδοσιακή, η κοινή χρήση για μεγάλο χρονικό διάστημα αποτελεί βασική ιδιότητα της παροιμίας,

δ) προφορική, η παροιμία είναι περισσότερο προφορική παρά γραπτή σε αντίθεση με άλλα είδη του γραπτού λόγου

ε) παγιωμένη μορφή, η παγίωση είναι ειδοποιός διαφορά σε σχέση με τα είδη ελεύθερων προτάσεων π.χ. ανέκδοτο, παραμύθι

στ) διδακτική, αρκετά μεγάλος αριθμός παροιμιών προτείνει έναν συγκεκριμένο τρόπο ενέργειας. Ο διδακτικός χαρακτήρας δεν ισχύει ωστόσο για όλες τις παροιμίες,

ζ) γενικευτική, η παροιμία είναι απρόσωπη και έχει γενικευτικό χαρακτήρα,

θ) μεταφορική, ορισμένες παροιμίες είναι κυριολεκτικές και ορισμένες μεταφορικές, ενώ άλλες μπορούν να έχουν και τις δύο αυτές ιδιότητες,

ι) προσωδιακή, η προσωδία δεν ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις, επομένως δεν αποτελεί ιδιότητα που ορίζει την παροιμία,

κ) χιουμοριστική, προαιρετική ιδιότητα.

Η Χατζητάκη-Καψωμένου (2002, 151-153) αναφέρεται στην παρουσία των παροιμιών στα παραμύθια ως ενάρξεις, κατακλείδων ή παρεμβολών σε διάφορα σημεία του κειμένου και στην αγάπη που έδειχναν οι αφηγητές των παραμυθιών προς τις παροιμίες «καθώς με αυτές επικύρωναν τις κρίσεις τους για τα δρώμενα με αδιαμφισβήτητο τρόπο, δηλαδή με την πατροπαράδοτη λαϊκή σοφία, την οποία σέβονταν όλοι».

Στο σημείο αυτό δε θα μπορούσαμε να αφήσουμε ανέπαφο το γεγονός ότι οι παροιμίες, σαν μορφή λόγου, απαντώνται σε όλους τους λαούς και δεν αποτελούν αποκλειστικό χαρακτηριστικό ορισμένων λαών, γεωγραφικών τόπων ή γλωσσών. Αυτό συμβαίνει διότι τα μηνύματα των παροιμιών αναγνωρίζονται από όλους τους λαούς ως απόλυτες αλήθειες, δεδομένου ότι δεν εκφράζουν προσωπικά βιώματα αλλά γενικής αποδοχής ιδέες και αλήθειες. Συνθέτουν τη λογική, την ευρηματικότητα, τον εύχυμο λόγο και τη γενική αναγνώριση εξαιτίας των προσωπικών εμπειριών. Οι παροιμίες δίνουν τη δυνατότητα να χαρακτηρίσει κανείς εύστοχα ένα πρόσωπο, να παραλληλίσει μια κατάσταση, να υπονοήσει κάτι αλλά κυρίως να δώσει το ερέθισμα για κάποιο συνειρμό.¹¹ Έχοντας αναγνωρίσει τον διδακτικό κυρίως χαρακτήρα τους, οι παροιμίες ασκούν κριτική στην ανθρώπινη συμπεριφορά, επισημαίνουν προβλήματα, κινδύνους και δυσκολίες είτε πρακτικής, είτε ηθικής μορφής, συμβουλεύουν και υπενθυμίζουν τα συμπεράσματα προαιώνιων εμπειριών. Με την έννοια αυτή, κάθε παροιμία έχει ένα ιδεολογικό περιεχόμενο και είναι αλληλένδετη με την εκάστοτε κοινωνία.

Συμπληρωματικά με την παραπάνω άποψη, είναι εύλογο να αναφέρουμε τον διαχωρισμό στον οποίο προβαίνει ο Κυριάκος Σιμόπουλος, ο οποίος χωρίζει τις παροιμίες σε τρεις κατηγορίες, όχι αναφορικά με τον ορισμό τους, αλλά με τη χρήση και το περιεχόμενό τους. Η πρώτη εκφράζει επιγραμματικά αλήθειες που αφορούν ολόκληρη την κοινότητα, η δεύτερη αδιαμφισβήτητα συμπεράσματα των εμπειριών του καθημερινού βίου και η τρίτη γνωμικά της παραδοσιακής σοφίας που αφορούν στην υγεία, τη φύση, τη μακροζωία και τις σχέσεις του ανθρώπου με το περιβάλλον. Σπάνια συναντούμε παροιμίες οι οποίες να αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα, όπως για παράδειγμα «διαίρει και βασίλευε – divide et impera»¹².

¹¹ Φαίδων Τότσκας, ό.π., σελ.10

¹² Κυριάκος Σιμόπουλος, ό.π., σελ. 65

5. Παροιμίες: Ένα παγκόσμιο φαινόμενο

Όπως αναφέραμε και στην προηγούμενη ενότητα, οι παροιμίες δεν αποτελούν ένα τοπικό φαινόμενο, αλλά συναντώνται σε όλους τους λαούς, ανεξαρτήτως της γεωγραφικής τους θέσης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός παροιμιών παρουσιάζει ομοιότητες μεταξύ διαφόρων λαών, ακόμα και μεταξύ λαών, οι οποίοι ιστορικά ή ακόμη και γεωγραφικά πολλές φορές δεν έχουν έρθει σε επαφή. Η συγκριτική παροιμιογραφία αποκαλύπτει ότι οι ευρωπαϊκοί λαοί, παρά τις διαφορές που τους χωρίζουν, έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά που προϋποθέτουν μια κοινότητα, μια οικογένεια ανεξάρτητη από τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα και την οικονομική ανάπτυξη. Η παραβολή των παροιμιών επιβεβαιώνει επίσης τα κοινά σημεία ανάμεσα στους λαούς και την προσέγγισή τους.¹³ Στην Αγγλία για παράδειγμα είναι προτιμότερο να μη ξυπνάς τους κοιμισμένους σκύλους. Στην Ουγγαρία οι γνωστικοί δεν ορίζουν για κηπουρό τους μία κατσίκα. Όταν βρίσκεσαι στην Κίνα πρέπει να αποφεύγεις να προκαλείς υποψίες δένοντας τα παπούτσια σου μπροστά σε ένα μποστάνι με καρπούζια. Συχνά πάλι οι ίδιες σκέψεις εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικούς πολιτισμούς, όπως στη Βόρεια Αμερική, όπου το σιγανό γουρούνι τρώει τα περισσότερα βελανίδια, ενώ στην Τανζανία είναι το σιγανό σκαθάρι που τρώει τους περισσότερους καρπούς.¹⁴

Ένας άλλος βασικός λόγος για την οικουμενική ύπαρξη παροιμιών είναι το γεγονός ότι αποτελούν ένα σημαντικό στοιχείο επικοινωνίας καθώς είτε χρησιμοποιούνται ως επιχειρήματα είτε ως στοιχεία της μνήμης της καθημερινής ζωής. Εδώ αξίζει να αναφέρουμε τη γνώμη του εκκλησιαστικού συγγραφέα Ιππολύτου (Γ' αι. μ.Χ.), σύμφωνα με τον οποίο οι παροιμίες είναι «λόγοι προτρεπτικοί, χρήσιμοι και ωφέλιμοι στον καθημερινό λόγο»¹⁵. Οι λαοί τείνουν να δέχονται τα μηνύματα των παροιμιών ως αδιαμφισβήτητες αλήθειες, με τις παροιμίες να αποτελούν σύμβουλο γενικής παραδοχής. Αποτελούν πειστική επιχειρηματολογία σε περιπτώσεις αντιγνωμιών, παιδαγωγική προσφορά και ηθική συμβολή. Η Ολυμπία Τσακνάκη, στη διδακτορική της διατριβή, ορίζει τις πραγματολογικές λειτουργίες των παροιμιών ως εξής: προειδοποίηση-συμβουλή, πρόβλεψη, πληροφόρηση, ενθάρρυνση-καθησυχασμός, απειλή, πειθώ, σχολιασμός, άσκηση κριτικής, προσέλευση ενδιαφέροντος, ειρωνεία, χιούμορ.¹⁶

Επομένως, δεν είναι καθόλου τυχαία η συλλογή του Σωκράτη Α. Σκαρτσή¹⁷ εικοσιτεσσάρων παροιμιών με μεγάλη παγκόσμια διάδοση, τις οποίες αξίζει να παραθέσουμε:

¹³ Κυριάκος Σιμόπουλος, ό.π., σελ. 64

¹⁴ Άξελ Σέφλερ, *Παροιμίες απ' όλο τον κόσμο*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη, 1998, σελ. 8

¹⁵ Ο.π., σελ. 11

¹⁶ Ολυμπία Τσακνάκη, ό.π., σελ.123-132

¹⁷ Σωκράτης Α. Σκαρτσής, *Η παροιμία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1997, σελ. 147

1. Άδειο σακί όρθιο δε στέκει
2. Αυτό που έρχεται από το διάβολο ξαναγυρνάει στο διάβολο
3. Από μια καλή μητέρα πάρε την κόρη
4. Βοηθήσου και ο ουρανός θα σε βοηθήσει
5. Γάτα ζεματισμένη φοβάται το κρύο νερό
6. Δώδεκα τέχνες δεκατρείς δυστυχίες
7. Η γυναίκα ξέρει μια τέχνη πριν απ' το διάβολο
8. Η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει
9. Η σοδειά του αλλουνού είναι πιο καλή απ' τη δική μας
10. Καλύτερα το σπουργίτι στο χέρι παρά ο γερανός στον αέρα
11. Καλύτερα σήμερα αυγό παρά αύριο κοτόπουλο
12. Και ο πιο πλούσιος μόνο ένα σάβανο παίρνει μαζί του
13. Οι αρρώστιες έρχονται καβάλα και φεύγουν πεζές
14. Ο καρπός δε πέφτει ποτέ μακριά απ' το δέντρο
15. Ο λύκος αλλάζει μαλλί αλλά όχι το φυσικό του
16. Οι παπουτσήδες είναι πάντα οι πιο κακοποδεμένοι
17. Όταν λείπει ο γάτος χορεύουν τα ποντίκια
18. Ο θάνατος δεν έχει γιατρικό
19. Ο Θεός δίνει το κρύο κατά το σκέπασμα
20. Όποιος φτύνει στον αέρα (ή στον ουρανό) δέχεται πάνω το φτύσιμό του
21. Σ' άλογο που σου χαρίζουν μη κοιτάς τα δόντια
22. Στάλα τη στάλα το νερό σκάβει τη πέτρα
23. Το δέρμα είναι πιο κοντά απ' το πουκάμισο
24. Το λυχνάρι δε φωτίζει τη βάση του

Σημαντικός είναι ο αριθμός των παροιμιών που έχει μεταφραστεί σε άλλες γλώσσες. Συχνά αποτελούν παραλλαγές των αυθεντικών παροιμιών χωρίς τον ρυθμό και τον αρχικό αριθμό των λέξεων. Από αυτές τις παροιμίες, άλλες ανήκουν στην κλασική εποχή ή προέρχονται από τη Βίβλο, ενώ άλλες είναι λαϊκές παροιμίες οι οποίες διατηρήθηκαν ζωντανές από αιώνα σε αιώνα και από γενιά σε γενιά. Την ομοιότητα αυτή των παροιμιών παρατηρούμε εύκολα και από τα παραπάνω

παραδείγματα των παροιμιών με την μεγαλύτερη παγκόσμια διάδοση. Βλέπουμε δηλαδή παροιμίες οι οποίες συναντώνται αυτούσιες και στην ελληνική γλώσσα, όπως οι: *Η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει, Σ' άλογο που σου χαρίζουν μη κοιτάς τα δόντια*. Υπάρχουν, όμως, και εκείνες οι παροιμίες οι οποίες συναντώνται και στον ελληνικό λαό με κάποια παράφραση, όπως οι εξής: *Γάτα ζεματισμένη φοβάται το κρύο νερό*, η οποία αποδίδεται ως *Κάηκε απ' το χυλό και φυσάει και το γιαούρτι*, *Ο καρπός δε πέφτει ποτέ μακριά απ' το δέντρο*, που αποδίδεται ως *Το μήλο κάτω απ' τη μηλιά θα πέσει*, αλλά και σε πολλές άλλες μπορεί να βρεθεί κάποια αντιστοιχία.

Υπάρχουν επίσης παροιμίες οι οποίες συναντώνται κατά λέξη στον καθημερινό λόγο διαφόρων λαών¹⁸, όπως για παράδειγμα η παροιμία *Από μικρό κι από ζουρλό μαθαίνεις την αλήθεια*, την οποία μπορεί κανείς να συναντήσει στην ελληνική, τη γαλλική, την αγγλική, την ισπανική, την ισλανδική, τη δανέζικη, τη σουηδική, τη γερμανική και τη ρωσική γλώσσα. Αντίστοιχες κοινές παροιμίες σε έξι χώρες είναι οι εξής: *Οι μεγάλοι κλέφτες κρεμάνε τους μικρούς* η οποία συναντάται στη Γερμανία, τη Γαλλία, την Αγγλία, την Ισπανία, την Ιταλία και τη Ρωσία, *Χτύπα το σίδερο όσο είναι καυτό* η οποία συναντάται και στις έξι αυτές χώρες, *Όποιος δε θέλει να δουλεύει δεν πρέπει να τρώει* και στις έξι χώρες, *Όποιος δεν έχει μυαλό έχει πόδια* και στις έξι, *Φοβάται τον ίσκιο του* στις έξι αλλά και στην Ελλάδα, καθώς επίσης και οι: *Όποιος δεν έχει μυαλό έχει πόδια*, *Το 'να χέρι νίβει τ' άλλο*, *Δε μιλάνε για σκηνή στο σπίτι του κρεμασμένου*, *Νούς υγιής εν σώματι υγιεί*, οι οποίες συναντώνται αυτούσιες στις έξι παραπάνω χώρες αλλά και στη δική μας.

Ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι παροιμίες των λαών, οι οποίες αναφέρονται σε άλλους λαούς, συνήθως σε γειτονικούς τους, χωρίς αυτό βέβαια να είναι απαραίτητο. Χαρακτηριστικό και κοινό σε όλους μας παράδειγμα τέτοιου είδους παροιμιών, είναι οι ελληνικές παροιμίες οι οποίες αναφέρονται στον τουρκικό λαό.¹⁹ Τέτοια παραδείγματα παροιμιών είναι τα:

- Τούρκος και καλός δε γίνεται (Γεράσιμος Α. Καψάλης, Οι Τούρκοι εκ των παροιμιών του ελληνικού λαού, Λαογραφία, τ. Ζ', 1923, σελ.388)
- Έχεις κάνει Τούρκο φίλο κράτα και κομμάτι ξύλο
- Ο Τούρκος αν δε φάει τα σκατά του Ρωμιού δεν ησυχάζει
- Όπου πατήσει ποδάρι Τούρκου χορτάρι δε φυτρώνει
- Τούρκο τρέφεις, σκύλο τρέφεις
- Τούρκο φίλο έπιασες, φύλαγε τη τσέπη σου
- Ο Τούρκος και η οχιά δεν έχουνε μπιστιά
- Τον Τούρκο ή δείρε τον ή μην τον φοβερίζεις

¹⁸ Κυρ. Σιμόπουλος, ό.π., σελ. 69

¹⁹ Ο.π., σελ. 149-150

Αντίστοιχα, λοιπόν, υπάρχουν και πολλές περιπτώσεις τόσο παροιμιών οι οποίες αναφέρονται περιπαικτικά στον ρωσικό λαό, όσο κυρίως, γιατί με αυτές θα ασχοληθούμε στην εργασία αυτή, ρωσικών παροιμιών αναφορικά σε άλλους λαούς. Όσον αφορά στην πρώτη περίπτωση, οι Αγγλοαμερικάνοι απεικόνιζαν τους Ρώσους μουζίκους ως πλάσματα με τετράγωνη όψη, ανεπιτήδευτους αλλά και δουλικούς, για τους Γερμανούς από την άλλη οι Ρώσοι ήταν βάρβαροι, ενώ αντίστοιχα οι Ρώσοι τους αποκαλούσαν *νιεμέτσι*, δηλαδή άλαλους, δεδομένου ότι η γερμανική γλώσσα τους φαινόταν ακαταλαβίστικη. Μεγάλος είναι ο αριθμός των ουκρανικών παροιμιών για τον ρωσικό λαό, όπως για παράδειγμα: *Τον διάβολο τον ξορκίζεις με το σταυρό αλλά από τον Ρώσο δε γλιτώνεις, Οι Ρώσοι είναι πονηροί, όσο τέσσερις Εβραίοι, Ο Ρώσος βλέπει σαν καρακάξα και είναι πονηρότερος από τον διάβολο.* Όπως παρατηρούμε, σχεδόν το σύνολο των παροιμιών σχετίζεται με τη πονηριά του ρωσικού λαού, γεγονός που έρχονται να επιβεβαιώσουν τόσο οι γερμανικές παροιμίες που αναφέρονται στους Ρώσους – *Ξύσε Ρώσο, ουρλιάζει αρκούδα, Γιατί μωρέ; Ούτε ο Ρώσος δεν σκέφτεται έτσι* – όσο ακόμα και οι σχετικές ρουμανικές – *Κουβάλησε τον Ρώσο στην πλάτη όλη μέρα, το βράδυ θα παραπονιέται πως κουράστηκε, Ο Ρώσος κλέβει, ο Τούρκος λογαριάζει.*

Ενδιαφέρον, όμως, έχει να παραθέσουμε και κάποιες από τις παροιμίες που χρησιμοποιούν οι Ρώσοι στην καθημερινότητά τους, όταν αναφέρονται σε άλλους λαούς.²⁰ Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να αναφέρουμε πως ο μεγαλύτερος όγκος των ρωσικών παροιμιών τέτοιου περιεχομένου αναφέρεται κυρίως στους Εβραίους, τους Γερμανούς και του Έλληνας, τους οποίους αποκαλούσαν μαζί με τους Αρμένιους «κατεργαρέους», ενώ τους Πολωνούς «διαβόλους», προφανώς λόγω των ιστορικών εξελίξεων των τελευταίων εκατό χρόνων στην περιοχή, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη μας πως μετά από τον ρωσοϊαπωνικό πόλεμο, οι Ρώσοι συνήθιζαν να αποκαλούν τους Ιάπωνες «μακάκι», δηλαδή μικρές μαϊμούδες. Ας αναφέρουμε, λοιπόν, μερικές τέτοιες ρωσικές παροιμίες.

- Τον Ρώσο μπορεί να τον ξεγελάσει μόνο ένας Γύφτος, τον Γύφτο ένας Εβραίος, τον Εβραίο ένας Έλληνας, τον Έλληνα ο διάβολος
- Ο κάβουρας δεν είναι ψάρι και ο Έλληνας δεν είναι άνθρωπος
- Οι Έλληνες λένε την αλήθεια μια φορά τον χρόνο
- Κορόιδεψε τον Εβραίο και θα σε φιλήσει, φίλησέ τον και θα σε ξεγελάσει
- Όταν το γάλα είναι ακριβό, ο Εβραίος πίνει το γάλα της γυναίκας του
- Ένας Εβραίος ξεγελάει δύο Έλληνες, ένας Έλληνας δύο Αρμένιους
- Οι δικές μας οι ψείρες είναι στο κεφάλι, του Εβραίου είναι στην καρδιά
- Αν μάθει ο Εβραίος ότι το γουρούνι κατάπιε μισό καπίκι, θα φάει το γουρούνι
- Ο Θεός δασκαλεύει τον άνθρωπο, ο διάβολος τον Γερμανό

²⁰ Ο.π., σελ. 170-179

- Γεννήθηκες Γερμανός, καλά σε τιμώρησε ο Θεός
- Αυτό που για τον Ρώσο είναι υγεία, για τον Γερμανό είναι θάνατος
- Κρέμασε έναν Γερμανό και ας είναι ο καλύτερος άνθρωπος
- Ο Άγγλος έχει τη γνώση στην άκρη των δακτύλων του, ο Γάλλος στην άκρη της γλώσσας του
- Ο Γάλλος πολεμιστής το βάζει στα πόδια και μπροστά σε μια γίδα
- Μια ρωσική τρίχα ζυγιάζει όσο ένας Πολωνός
- Υπάρχουν δύο λογής Κινέζοι, αυτοί που λαδώνουν και αυτοί που λαδώνονται
- Ο Τσιγγάνος δεν είναι άνθρωπος αν δεν κλέψει
- Η αρκούδα χορεύει αλλά ο Τσιγγάνος μαζεύει τα λεφτά
- Η Φιλανδία είναι η χώρα του διαβόλου

Σε αντιπαραβολή με τις παραπάνω παροιμίες, τις οποίες φαίνεται πως χρησιμοποιούν οι Ρώσοι προκειμένου να χαρακτηρίσουν και να περιγράψουν άλλους λαούς, με σαρκαστικό κυρίως περιεχόμενο, υπάρχουν και αντίστοιχες οι οποίες προέρχονται από άλλες χώρες και άλλους λαούς και έχουν ως περιεχόμενο το ρωσικό λαό, τις οποίες θεωρώ πως θα είχε ενδιαφέρον να αναφέρουμε.²¹

- Ρώσος χωρίς κνούτο δεν κάνει τίποτα (γερμανική)
- Ξύσε Ρώσο, ουρλιάζει αρκούδα (γερμανική)
- Γιατί μωρέ; Ούτε ο Ρώσος δε σκέφτεται έτσι! (γερμανική)
- Τον διάβολο τον ξορκίζεις με το σταυρό, αλλά από τον Ρώσο δε γλιτώνεις (ουκρανική)
- Ο Ρώσος κλέβει, ο Τούρκος λογαριάζει (ρουμανική)
- Κουβάλησε τον Ρώσο στην πλάτη ολόκληρη μέρα, το βράδυ θα παραπονιέται πως κουράστηκε (ρουμανική)
- Ο Ρώσος μένει Ρώσος κι αν τον τηγανίσεις με βούτυρο (φινλανδική)
- Οι Μοσχοβίτες τρώνε ζωντανά παιδιά (πολωνική)
- Οι Ρώσοι είναι πονηροί όσο τέσσερις Εβραίοι (ουκρανική)
- Ο Ρώσος βλέπει σαν καρακάξα και είναι πονηρότερος από τον διάβολο (ουκρανική)

²¹ Ο.π., σελ. 174

6. Βασικά στοιχεία της ρωσικής γλώσσας²²

Στο σημείο αυτό θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούν κάποια από τα βασικά στοιχεία της ρωσικής γλώσσας με κύριο στόχο να τα αντιπαραβάλλουμε με εκείνα της ελληνικής γλώσσας ώστε να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο αυτών γλωσσών σε διάφορα γλωσσολογικά επίπεδα. Προκειμένου όμως να επιτύχουμε το στόχο αυτό, θα πρέπει να γνωρίζουμε και κάποιες βασικές ιστορικές πληροφορίες που αφορούν στην εξέλιξη και την τελική διαμόρφωση των γλωσσών μέσα στους αιώνες, καθώς επίσης και την σχέση ή την αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Η σύγχρονη επιστήμη της γλωσσολογίας έχει αποδείξει ότι σχεδόν όλες οι γλώσσες της Ευρώπης (με την εξαίρεση της ουγγρικής, φινλανδικής, καρελικής, εσθονικής, βασκικής και ορισμένων άλλων που ανήκουν σε άλλες γλωσσικές οικογένειες) ανήκουν γενεαλογικά στη μεγάλη οικογένεια των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, οι οποίες από διάφορους γλωσσολόγους ονομάζονται διαφορετικά: ιαπετικές, (από το όνομα του Ιαπετού, γιου του Ουρανού και της Γαίας, βασιλιά των Τιτάνων, προγόνου του ανθρώπινου γένους), ινδογερμανικές κ.ά. Αυτοί οι γενεαλογικοί δεσμοί είναι φυσικό να έχουν τον αντίκτυπο τους στο σύστημα όλων αυτών των γλωσσών. Ο χρόνος επιφέρει εμφανείς αλλαγές και αλλοιώσεις στη μορφή της γλώσσας, και αυτό είναι κατανοητό διότι η γλώσσα, όπως ξέρουμε, είναι ζωντανό σύστημα που διαφοροποιείται ασταμάτητα στο πέρασμα των αιώνων. Όταν εξετάζουμε και συγκρίνουμε δύο ή περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες στη σημερινή τους μορφή, είναι πολύ δύσκολο να αντιληφθούμε τα κοινά τους σημεία και τα κοινά φαινόμενα που συναντώνται σ' αυτές, εάν δε λάβουμε υπόψη τα διάφορα στάδια της εξέλιξής τους.²³

6.1. Ιστορικά στοιχεία

Η ρωσική γλώσσα ανήκει στην ομάδα των ανατολικών σλαβικών γλωσσών (μαζί με την ουκρανική και τη λευκορωσική), οι οποίες αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα μέλη της ομάδας των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, στην οποία ανήκει και η ελληνική γλώσσα. Με βάση μια από τις ινδοευρωπαϊκές διαλέκτους - την πρωτοσλαβική - δημιουργήθηκε αργότερα η πρασλαβική γλώσσα, η οποία είναι θεμέλιο όλων των σύγχρονων σλαβικών γλωσσών. Η ιστορία της πρασλαβικής γλώσσας ήταν πολύ πιο μακρόχρονη από την ιστορία των ξεχωριστών σλαβικών γλωσσών. Τις σλαβικές γλώσσες μιλούν πάνω από 290 εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο. Τις διακρίνει μεγάλος βαθμός «συγγένειας» μεταξύ τους, η οποία εξηγείται τόσο με την ενιαία προέλευση των σλαβικών γλωσσών όσο και με τις μακράιωνες επαφές στο επίπεδο των λογοτεχνικών γλωσσών και των διαλέκτων. Τη συγγένεια

²² Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Τομέας Παιδαγωγικής, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, *Ρωσική και Νεοελληνική-Προβλήματα των ρωσόφωνων κατά την εκμάθησή της ελληνικής γλώσσας*, 2003

²³ <http://www.pushkin.gr/main/el/page/2/26/01/14>

αυτή μπορεί να παρατηρήσει κανείς στη διάρθρωση της λέξης, στη χρήση των γραμματικών κατηγοριών, στη διάρθρωση της πρότασης, στη σημαντική κλπ..

Η ρωσική είναι μια πάρα πολύ πρωτότυπη γλώσσα που διατηρεί το δικό της αλφάβητο και δεν το αντικατέστησε με το λατινικό. Σε σύγκριση με την ινδοευρωπαϊκή μητέρα – γλώσσα είναι ρηξικέλευθη και δημιουργική, ενώ σε σύγκριση με τις δυτικοευρωπαϊκές αδερφές της εμφανίζεται πολύ συντηρητική και αρχαϊκή. Η ρωσική έχει μια δομή αξιοθαύμαστα λογική. Η μεθοδική σπουδή της έχει την ίδια αξία με αυτή της σπουδής των αρχαίων γλωσσών και για το λόγο αυτό δεν είναι μια εύκολη γλώσσα. Στη προφορά της είναι ευκολότερη από τη γαλλική για τους ξένους, στη δομή των προτάσεων είναι ευκολότερη από τη γερμανική ενώ είναι περισσότερο σαφής και ακριβολογική από τη πορτογαλική. Μπορεί ακουστικά να είναι εύηχη γλώσσα αλλά είναι δύσκολο για τους ξένους ομιλητές να μιμηθούν την προφορά της. Αρκεί να πούμε πως για τον μέσο Έλληνα το άκουσμα της ρωσικής θυμίζει κάτι σαν ελληνικά που τα προφέρει Βορειοελλαδίτης.²⁴

Η ρωσική γλώσσα είχε μακραίωνη και πολύπλοκη εξέλιξη. Αφομοίωσε λαϊκά στοιχεία και στοιχεία της παλαιοσλαβικής γλώσσας, καθώς δέχθηκε επίσης τις επιρροές των ευρωπαϊκών γλωσσών. Αντίθετα από πολλές σλαβικές γλώσσες, η ρωσική γλώσσα εξελισσόταν χωρίς διακοπές στη διάρκεια αιώνων και ξεχώρισε το 14ο-15ο αιώνα από την παλαιορωσική γλώσσα η οποία διασπάστηκε. Το κυριλλικό αλφάβητο εν τω μεταξύ επικράτησε του γλαγολιτικού, δεδομένου ότι ήταν πολύ πιο εύχρηστο και εισήχθη στη Ρωσία το 10ο αιώνα μετά τον εκχριστιανισμό της. Η υιοθέτηση της ορθοδοξίας από τη Ρωσία το 10ο αιώνα επέδρασε άμεσα και στη γλώσσα. Οι ειδωλολάτρες τότε Ρώσοι δε διέθεταν στο λεξιλόγιό τους έννοιες της χριστιανικής πίστης. Όταν όμως βαφτίστηκαν προέκυψε η ανάγκη να βρεθούν γλωσσικά μέσα για να εκφράσουν τις παραπάνω έννοιες. Ένας μεγάλος αριθμός ελληνικών λέξεων διείσδυσαν στο λεξιλόγιο της ρωσικής εκκλησιαστικής και θρησκευτικής γλώσσας σχεδόν αυτούσιες. Λίγα παραδείγματα είναι και τα εξής: λειτουργία, καντήλι, εικόνα, ευαγγέλιο, βίβλος, πατριάρχης, ιερέας, μοναχός, μοναστήρι κ.ά. Αυτές είναι λέξεις που μπήκαν στη Ρωσική με τη “βάφτιση” της Ρωσίας. Δεν ήταν όμως μόνο ο τομέας της θρησκείας που δανείστηκε ελληνικές λέξεις αλλά και τομείς όπως οι τέχνες, οι επιστήμες, τα ονόματα φυτών και ζώων αλλά και είδη της καθημερινής ζωής (*сахар*=ζάχαρη, *тетрадь*=τετράδιο, *фонарь*=φανάρι, *кровать*=κρεβάτι *крокодил*=κροκόδειλος, *κύκλα*=κούκλα, *магнит*=μαγνήτης, *укус*=ζύδι, *буйвол*=βουβάλι, *фасоль*=φασόλι, *комедия*=κωμωδία, *стих*=στίχος, *логика*=λογική, *аналогия*=αναλογία). Από διάφορες πηγές ο αριθμός των ελληνικών και των ελληνικής προελεύσεως στοιχείων ανέρχεται στις 30.000.²⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν επίσης και τα κύρια χριστιανικά ονόματα της ρωσικής όπως *Александр, Алексей, Андрей, Аркадий, Василий, Геннадий, Георгий, Дмитрий, Евгений, Кирилл, Кузьма, Леонид, Лука, Макар, Никита, Николай, Пётр, Степан, Тимофей, Фёдор, Филипп, Анастасия, Варвара, Екатерина, Елена, Зоя, Ирина, Ксения, Пелагея, Прасковья, Софья,*

²⁴ Κοντοσόπουλος Γ. Νικόλαος, *Γλώσσες και Διάλεκτοι της Ευρώπης*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 1998, σελ. 229 - 230

²⁵ <http://www.pushkin.gr/main/el/page/5/26/01/14>

(Αλέξανδρος, Αλέξιος, Ανδρέας, Αρκάδιος, Βασίλειος, Γεννάδιος, Γεώργιος, Δημήτριος, Ευγένιος, Κύριλλος, Κοσμάς, Λεωνίδα, Λουκάς, Μακάριος, Νικήτας, Νικόλαος, Πέτρος, Στέφανος, Τιμόθεος, Θεόδωρος, Φίλιππος, Αναστασία, Βαρβάρα, Αικατερίνη, Ελένη, Ζωή, Ειρήνη, Ξένια, Πελαγία, Παρασκευή, Σοφία).

Η ρωσική γλώσσα έζησε πολλές αλλαγές στη μακραίωνη πορεία της. Το ρωσικό αλφάβητο στη σημερινή του μορφή υπάρχει από την εποχή των μεταρρυθμίσεων του Πέτρου Α' (1708-1710), ο οποίος καθιέρωσε τη σημερινή μορφή των γραμμάτων του αλφαβήτου η οποία λέγεται *гражданка* (=αστική), της Ακαδημίας των Επιστημών (1735-1738, 1758), και των μετεπαναστατικών μεταρρυθμίσεων (1917). Μέχρι το 1708 το ρωσικό αλφάβητο είχε αρκετά κοινά σημεία με το ελληνικό αλφάβητο, όταν οι μεταρρυθμίσεις απέκλεισαν από το ρωσικό αλφάβητο τα γράμματα (Ω) (ωμέγα), (Ξ) (κσι), (Ψ) (πσι), το δίγραφο (ΟΥ), ενώ το 1917, μετά την επανάσταση, το Διάταγμα των Λαϊκών Επιτρόπων κατήργησε και άλλα γράμματα του αλφάβητου, ανάμεσα τους και το (Θ) (θήτα) που αντιστοιχούσε στο ελληνικό (Θ). Η ιστορία της ρωσικής γλώσσας διαιρείται στις εξής περιόδους:

- την αρχαία ρωσική από τον 7ο έως και τον 14ο αιώνα, περίοδο κατά την οποία η αρχαία ρωσική ήταν η κοινή γλώσσα των ανατολικών σλάβων,
- τη μεγαλωρωσική γλώσσα από τον 15ο έως τον 18ο αιώνα,
- τη σύγχρονη ρωσική από το 19 αιώνα έως σήμερα.

Τα πρώτα σωζόμενα γραπτά κείμενα της αρχαίας ρωσικής ανάγονται στον 11^ο αι., στη εποχή του κράτους του Κιέβου. Τα σπουδαιότερα κείμενα της αρχαίας ρωσικής είναι «Η διήγηση των παλαιών χρόνων» (αρχές 12^{ου} αι.) και «Το έπος της εκστρατείας του Ιγκόρ» (12^{ος} αι.). Ο διαμελισμός του κράτους του Κιέβου σε ανεξάρτητα πριγκιπάτα, η εισβολή των Ταταρο - Μογγόλων (13^{ος}-14ος αιώνας) και οι επιδρομές των πολωνο - λιθουανικών φυλών ήταν οι αιτίες διάσπασης της αρχαίας ρωσικής σε ρωσική, ουκρανική και λευκορωσική.

Η ιστορία της ρωσικής γλώσσας στην εποχή του κράτους της Μόσχας (15ος -17ος αιώνας) είναι αρκετά πολύπλοκη. Οι γλωσσικές ιδιομορφίες των διαλέκτων εξελίσσονται μέσα στον χρόνο. Την περίοδο αυτή ξεχωρίζουν δυο βασικές διαλεκτικές ζώνες η βόρειο - μεγαλωρωσική (περίπου βόρεια από τη γραμμή Πσκοβ – Τβερ - Μόσχα, και νότια του Νίζνι Νόβγκοροντ) και η νότιο - μεγαλωρωσική (νότια της προαναφερόμενης γραμμής αυτής και μέχρι τις περιοχές της Λευκορωσίας και Ουκρανίας). Η γραπτή γλώσσα εμφανίζεται με δύο μορφές: την εκκλησιαστική σλαβική (τη γλώσσα της Ρώσικης Ορθόδοξης Εκκλησίας) και τη γλώσσα των επιστημονικών συγγραμμάτων και της λογοτεχνίας. Παράλληλα αναπτύσσεται η προφορική γλώσσα σε όλες τις μορφές της προφορικής λαϊκής παράδοσης.

Από το 17ο αιώνα αρχίζει η πρώτη καταγραφή των έργων της προφορικής λαϊκής παράδοσης. Η πολυπλοκότητα της γλωσσικής κατάστασης δεν επέτρεπε να δημιουργηθούν ενιαίοι και σταθεροί γλωσσικοί κανόνες, δεν υπήρχε ενιαία ρωσική λογοτεχνική γλώσσα. Τον 17ο αιώνα αρχίζουν και δημιουργούνται, οι εθνικές σχέσεις, θεμελιώνονται οι βάσεις του ρωσικού έθνους. Τον 18ο και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα τα εκκλησιαστικά κείμενα σταδιακά περνούν σε δεύτερο πλάνο. Με πολύ γρήγορο ρυθμό αναπτύσσεται η επιστημονική, τεχνική, πολεμική, ναυτική,

διοικητική ορολογία, ενώ ταυτόχρονα η ρώσικη γλώσσα δανείζεται πολλές λέξεις και εκφράσεις από τις δυτικό-ευρωπαϊκές γλώσσες (κυρίως από τη γερμανική και τη γαλλική).²⁶

Οι γραμματικοί αλλά περισσότερο οι συγγραφείς και κυρίως ο Πούσκιν, ο Καραμζίν, ο Κριλώφ, ο Νεκράσωφ και ο Γκόγκολ είναι εκείνοι που δημιούργησαν τη νεότερη ρωσική. Η γλώσσα του Πούσκιν αποτέλεσε τον γλωσσικό κανόνα των Ρώσων συγγραφέων του μεγάλου αιώνα και εξακολουθεί ακόμη και σήμερα να είναι σε μεγάλο βαθμό κατανοητή. Τα έργα του αντικατόπτριζαν τη ζωντανή ρωσική και όχι την εκκλησιαστική σλαβική. Ο Λομονόσωφ επέβαλε τη μοσχοβίτικη διάλεκτο με τη χαρακτηριστική προφορά της (το φαινόμενο της ακάνιε) στην πάγια γλώσσα του γραπτού ρωσικού λόγου.²⁷

Στη σημερινή εποχή παρατηρείται επίδραση της αγγλικής και εισροή πολλών λέξεων και «εκτύπων» του διεθνούς λεξιλογίου. Από τις γλώσσες των διαφόρων λαών της πρώην ΕΣΣΔ η ρωσική παρέλαβε ελάχιστες λέξεις. Μερικές από αυτές τις δάνεισε στις δυτικές γλώσσες ως ειδικούς όρους (balalaika από τα ταταρικά, taiga από σιβηρικές γλώσσες κ.ά.). Ελάχιστες είναι επίσης οι ρωσικές λέξεις που μπήκαν σε ξένες γλώσσες αλλά και στην ελληνική (βότκα, σαμαβάρ, στέπα, τούντρα, τρόικα, σπούτνικ, κοζάκος, μουζίκος, τσάρος, ρούβλι, καπίκι, μπολσεβίκος, γιάφκα, γκουλάγκ, περεστρόικα).²⁸ Πρόκειται για λέξεις που δηλώνουν αντικείμενα και έννοιες του ρωσικού πολιτισμού, του εκάστοτε πολιτικού καθεστώτος ή της φυσικής μορφής της χώρας. Από τη πλευρά της η ρωσική γλώσσα άσκησε τη μεγαλύτερη επίδραση στις γλώσσες των άλλων κομμουνιστικών χωρών της Ανατολικής Ευρώπης μετά το 1945, ενώ τεράστια είναι η επίδρασή της στο λεξιλόγιο των μειονοτικών γλωσσών της πρώην ΕΣΣΔ, ιδίως εκείνων που δεν είχαν γραφή μέχρι το 1917.

Η ρωσική γλώσσα είναι πολύ πλούσια. Σύμφωνα με το πρόσφατο λεξικό της Ακαδημίας Επιστημών της ΕΣΣΔ (17 τόμοι), το λεξικολογικό απόθεμα της σύγχρονης γραμματειακής της ρωσικής ανέρχεται σε 120.480 λέξεις. Ο πλούτος αυτός οφείλεται στη μεγάλη ευκολία που έχει η γλώσσα να δημιουργεί λέξεις με αποτέλεσμα να κατορθώνει να αποδίδει τις πιο λεπτές σημασιολογικές αποχρώσεις.

Τα ρωσικά είναι μια από τις έξι επίσημες γλώσσες των Ηνωμένων Εθνών και της Unesco. Από γεωγραφική άποψη, οι περιοχές όπου τα ρώσικα είναι η επίσημη γλώσσα καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της γης από οποιαδήποτε άλλη γλώσσα. Η ρωσική είναι η επίσημη γλώσσα της Ρωσικής Ομοσπονδίας και ανήκει στις πιο διαδεδομένες γλώσσες καθώς βρίσκεται στη πέμπτη θέση στον κόσμο μετά από την κινέζικη, την αγγλική, την ινδική και την ισπανική, σε ό, τι αφορά τον αριθμό των ομιλητών της. Η ρωσική γλώσσα ομιλείται σε όλες τις πρώην δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης και σε όλες τις πρώην Λαϊκές Δημοκρατίες της Ανατολικής Ευρώπης. Σήμερα σημαντικές ρωσόφωνες κοινότητες υπάρχουν επίσης στο Ισραήλ, στην Βόρεια Αμερική (ιδίως σε μεγάλα αστικά κέντρα των ΗΠΑ και του Καναδά), στη Δυτική Ευρώπη (στην Γερμανία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ισπανία, στην Γαλλία, στην Ιταλία, στο Βέλγιο, στην Ελλάδα, στην Νορβηγία, στην Αυστρία), όπως

²⁶ http://dostogiefski.blogspot.gr/2013/02/blog-post_17.html, 26/01/14

²⁷ Κοντοσόπουλος Γ. Νικόλαος, ό.π., σελ. 229

²⁸ Κοντοσόπουλος Γ. Νικόλαος, ό.π., σελ. 254

επίσης στην Τουρκία και σε πόλεις της Αυστραλίας (Μελβούρνη και Σίδνεϊ). Ο συνολικός αριθμός των ρωσόφωνων ανέρχεται περίπου στα 320 εκατομμύρια.²⁹

Το σημερινό ρωσικό αλφάβητο είναι το εξής³⁰:

Аа	Бб	Вв	Гг	Дд	Ее	Ёё	Жж
Α	Μπε	Βε	Γκε	Ντε	Γιε	Γιό	Ζέ (παχύ)
Зз	Ии	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн	Оο
Ζε	Ι	Ι κράτκαϊα	Κα	Ελ	Εμ	Εν	Ο
Пп	Рр	Сс	Тт	Уу	Фф	Хх	Цц
Πε	Ερ	Ες	Τε	Ου	Εφ	Χα	Τσε
Чч	Шш	Щщ	Ъъ	Ыы	Ьь	Ээ	Юю
Τσε παχύ	Σα (παχύ)	Σια (παχύ)	Τβιόρντι ζνακ	Η	Μιάγκι ζνακ	Ε	γιού
Яя							
για							

6.2. Ρωσική φωνητική και φωνολογία

Όσον αφορά τη φωνητική, αυτή είναι λίγο ιδιότυπη και άγνωστη για το ελληνικό αυτί. Εδώ υπάρχουν φθόγγοι που λείπουν παντελώς τόσο από την ελληνική γλώσσα όσο και από άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Το ελληνικό αλφάβητο περιέχει 24 γράμματα - 17 σύμφωνα και 7 φωνήεντα. Το ρωσικό περιέχει 33 γράμματα - 20 σύμφωνα, 10 φωνήεντα, 1 ημίφωνο και 2 γράμματα χωρίς αυτόνομη φθογγική αξία, τα οποία συμβολίζουν την ύπαρξη ή ανυπαρξία της ουράνωσης. Παρακάτω παραθέτουμε επιγραμματικά μερικά βασικά φωνολογικά χαρακτηριστικά της ρωσικής γλώσσας:

- Στα ρωσικά, τα φωνήεντα, αντίθετα από τα ελληνικά, δεν παθαίνουν: έκθλιψη, αφαίρεση, αποκοπή
- Τα ρωσικά σύμφωνα είναι περισσότερα από τα ελληνικά. Το ελληνικό αλφάβητο περιέχει 17 σύμφωνα που μαζί με τους συνδυασμούς τους δηλώνουν 20 φθόγγους. Το ρωσικό αλφάβητο περιέχει 20 σύμφωνα που αντιστοιχούν σε 20 φθόγγους, ενώ στη ρωσική γλώσσα δεν υπάρχουν οι φθόγγοι [δ], [θ], [τζ], [γ].
- Ο τονισμός στη ρωσική γλώσσα είναι ελεύθερος, δηλαδή οποιαδήποτε συλλαβή της λέξης μπορεί να τονίζεται, ενώ στην ελληνική γλώσσα ο

²⁹ <http://www.bsos.uom.gr/index.php?tab=5&lang=1&menu=2>, 27/03/14

³⁰ <http://www.glossesweb.com/2010/12/ipa-as-b-bu.html>, 17/09/14

τονισμός είναι περιορισμένος και ανεβαίνει μόνο έως την προπαραλήγουσα. Επίσης, στη ρωσική γλώσσα δεν υπάρχει διπλός τονισμός, ο τόνος δεν υποδεικνύεται στη γραφή, ενώ παράλληλα η έλλειψή του αλλάζει τόσο το νόημα της λέξης, όσο οδηγεί στο φαινόμενο που ονομάζεται «πάθη των φωνηέντων».

- Η μελωδία της φράσης -ο επιτονισμός- είναι διαφορετική στην ελληνική και τη ρωσική γλώσσα.
- Οι κανόνες στίξης μοιάζουν και στις δύο γλώσσες. Οι βασικές διαφορές τους είναι ότι στις περιπτώσεις που στην ελληνική γλώσσα χρησιμοποιείται η άνω τελεία ή η διπλή τελεία, στη ρωσική γλώσσα χρησιμοποιείται μόνο η διπλή τελεία, δεδομένου ότι δεν υπάρχει η άνω τελεία, το κόμμα χρησιμοποιείται στη ρωσική γλώσσα σε περισσότερες περιπτώσεις απ' ότι στην ελληνική, το ερωτηματικό στην ελληνική γλώσσα σημειώνεται με «;», ενώ στη ρωσική με «?», όπως και σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες και τέλος, στη ρωσική γλώσσα δεν υπάρχουν τα εξής ορθογραφικά σημεία που υπάρχουν στην ελληνική: α. απόστροφος β. υποδιαστολή γ. διαλυτικά.

6.3. Μορφολογικά χαρακτηριστικά

Στην περίπτωση της ρωσικής και της ελληνικής γλώσσας, παρατηρείται μια ομοιότητα στο επίπεδο της μορφολογίας που όμως δεν οφείλεται σε δανεισμούς, αλλά στη στενή συγγένεια τους η οποία είναι αποτέλεσμα της κοινής τους προέλευσης. Στο επίπεδο των λέξεων το ρωσικό σύστημα είναι πιο ελαστικό γι' αυτό και αφομοιώνει πιο ελεύθερα ξένα προς αυτό στοιχεία.

- Και στις δύο γλώσσες υπάρχουν τρία γραμματικά γένη: αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Στη ρωσική γλώσσα, εκτός από σπανιότητες εξαιρέσεις, η κατάληξη του ονόματος καθορίζει και το γένος του. Στην ελληνική γλώσσα το γένος του ουσιαστικού καθορίζει τη μορφή του εξαρτημένου από αυτό επιθέτου, άρθρου ή αντωνυμίας. Στη ρωσική γλώσσα το γένος του ουσιαστικού καθορίζει επίθετα, αντωνυμίες και ρήματα παρελθοντικού χρόνου στο 3ο πρόσωπο ενικού.
- Στη ρωσική γλώσσα την κατηγορία της πτώσης διαθέτουν, εκτός από τα ουσιαστικά και τα επίθετα, οι αντωνυμίες, τα αριθμητικά και οι μετοχές, όπως ακριβώς και στην ελληνική γλώσσα. Η ελληνική γλώσσα παρουσιάζει τέσσερις πτώσεις (Ονομαστική, Γενική, Αιτιατική, Κλητική), ενώ η ρωσική έξι (Ονομαστική, Γενική, Δοτική, Αιτιατική, Οργανική και Προθετική).

- Και οι δύο γλώσσες έχουν δύο αριθμούς - ενικό και πληθυντικό.

Πρέπει όμως να διακρίνονται οι λέξεις που χρησιμοποιούνται μόνο σε ενικό ή μόνο σε πληθυντικό αριθμό, διότι οι περιπτώσεις αυτές δε συμπίπτουν πάντα στις δύο γλώσσες. Π.χ. τα Χριστούγεννα (πληθ.) - Рождество (εν.)

- Στην ελληνική γλώσσα εξετάζουμε την κλίση των ουσιαστικών χωριστά για κάθε γένος κι έτσι έχουμε την κλίση των αρσενικών, την κλίση των θηλυκών και την κλίση των ουδετέρων, ενώ στη ρωσική γλώσσα τα ουσιαστικά χωρίζονται σε κλίσεις με γνώμονα την κατάληξη.
- Στη ρωσική δεν υπάρχει οριστικό και αόριστο άρθρο.
- Όπως και στα ελληνικά έτσι και στα ρωσικά τα επίθετα διαθέτουν το γένος, τον αριθμό και την πτώση του ουσιαστικού που προσδιορίζουν, τα είδη των αντωνυμιών ταυτίζονται στις δύο γλώσσες και τα αριθμητικά χωρίζονται σε απόλυτα και τακτικά.
- Τα ρήματα στη ρωσική, όπως και στην ελληνική γλώσσα, διαθέτουν τις κατηγορίες προσώπου, αριθμού, χρόνου, έγκλισης και φωνής και χωρίζονται σε δύο συζυγίες. Στην ελληνική γλώσσα η συζυγία του ρήματος εξαρτάται από τον τονισμό του, ενώ στη ρωσική γλώσσα από την κατάληξη του ρήματος. Το απαρέμφατο διατηρείται στη ρωσική γλώσσα, τη στιγμή που στην ελληνική αντικαθίσταται από την υποτακτική. Στη ρωσική η υποτακτική χρησιμοποιείται μόνο στην ετεροπροσωπία, ενώ στην ελληνική γλώσσα χρησιμοποιείται και στην ταυτοπροσωπία.
- Στη ρωσική γλώσσα υπάρχουν 5 χρόνοι (οι οποίοι αντιστοιχούν στους ελληνικούς χρόνους του Ενεστώτα, Παρατατικού, Αορίστου, Εξακολουθητικού και Στιγμιαίου Μέλλοντα) και στην ελληνική 8 (Ενεστώτας, Παρατατικός, Αόριστος, Εξακολουθητικός Μέλλοντας, Στιγμιαίος Μέλλοντας, Συντελεσμένος Μέλλοντας, Παρακείμενος και Υπερσυντέλικος).
- Η ενεργητική μετοχή στη ρωσική και την ελληνική γλώσσα διαφέρει σε πολλά σημεία. Ίσως θα ήταν σκόπιμο να τονίσουμε ότι δεν είναι απολύτως σωστό να αποδίδουμε αυτές τις γραμματικές μορφές στις δύο γλώσσες με την ίδια λέξη.
- Δεν υπάρχουν σημαντικά προβλήματα στα επιρρήματα, τα οποία μάλιστα έχουν όμοιες κατηγορίες από σημασιολογική άποψη, φανερώνοντας τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, βεβαίωση, δισταγμό, άρνηση.

- Ένα πρόβλημα γεννά η σύνταξη των προθέσεων. Στα ελληνικά σχεδόν όλες συντάσσονται με αιτιατική (εκτός των: *αντί, κατά, μεταξύ*, που συντάσσονται με γενική), ενώ στα ρωσικά με οποιαδήποτε πτώση εκτός από την ονομαστική.
- Οι σύνδεσμοι αποτελούν πολύ σημαντική κατηγορία και στις δύο γλώσσες και συχνά δημιουργούν πολλά προβλήματα στην μεταφορά τους, ενώ ταυτόχρονα στη ρωσική γλώσσα υπάρχουν περισσότερα μόρια, υποθετικά, αρνητικά κ.ά..
- Εκτός από πολλά κοινά επιφωνήματα στις δύο γλώσσες, βρίσκουμε και αρκετά που δεν ταυτίζονται, π.χ. τα ρωσικά *υϊ (ιή) και αϊ (α)]* ως εκφράσεις θαυμασμού αλλά και αποδοκμασίας.

6.4. Συντακτικά προβλήματα και φρασεολογία

Οι συντακτικές δομές των δύο γλωσσών δεν βρίσκονται πολύ μακριά η μία από την άλλη. Και στις δύο, για παράδειγμα, υπάρχει ελευθερία στην τοποθέτηση των λέξεων, η οποία δεν είναι αυστηρά καθορισμένη· όμως, άλλες θέσεις συνηθίζονται περισσότερο στη μια γλώσσα και άλλες στην άλλη. Επίσης, η ίδια λειτουργία μπορεί να δηλώνεται με διαφορετικούς τρόπους στις δυο γλώσσες.

Τα φρασεολογικά προβλήματα είναι δεδομένο πως υπάρχουν ακόμα και μετά τη πλήρη κατανόηση της γραμματικής και του συντακτικού μιας γλώσσας και επιλύονται κατά περίπτωση, όπως για παράδειγμα η φράση «κάθομαι όρθιος» δεν μπορεί παρά να αποδοθεί με το αντίστοιχο ρωσικό ρήμα «στέκομαι».

7. Σχέσεις Ελλάδας - Ρωσίας

Σύμφωνα με το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών οι διπλωματικές σχέσεις Ελλάδας – Ρωσίας εγκαθιδρύθηκαν πριν από 185 χρόνια και εξελίσσονται με ιδιαίτερη δυναμική. Η διπλωματική εκπροσώπηση της χώρας μας, εκτός της Πρεσβείας Μόσχας, περιλαμβάνει τα Γενικά Προξενία της Μόσχας και Αγίας Πετρούπολης, καθώς και του Νοβοροσίσκ, περιοχή με σημαντική παρουσία ελληνικής καταγωγής Ρώσων πολιτών. Η Ρωσική Ομοσπονδία διατηρεί Πρεσβεία στην Αθήνα και Γενικό Προξενείο στη Θεσσαλονίκη. Οι δύο χώρες συνδέονται με ισχυρούς δεσμούς φιλίας που εδράζονται μεταξύ άλλων στις ίδιες πνευματικές και πολιτιστικές αξίες, καθώς και σε κοινές ιστορικές εμπειρίες. Στον πολιτικό τομέα οι ελληνορωσικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από πνεύμα εποικοδομητικής συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης ενώ στον οικονομικό και ενεργειακό τομέα παρατηρείται μακρόπνοη συνεργασία.³¹

Σύμφωνα με τον Αλεξάντερ Χομένκο³², ο ρόλος του πολιτισμού που διαδραματίζεται στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις αυξάνεται διαρκώς. γεγονός που οφείλεται και στην καθιέρωση του πολυπολικού κόσμου παγκοσμίως, ο οποίος αποκτά όλο και πιο έντονη πολιτιστική και πολιτισμική απόχρωση. Η διεθνής πολιτιστική συνεργασία συμβάλλει στην αμοιβαία προσέγγιση των λαών, στην άμβλυνση των διαφορών μεταξύ των χωρών. Η παγκοσμιοποίηση συνεπάγεται όχι μόνο την αλληλοδιείσδυση και τον αμοιβαίο εμπλουτισμό των εθνικών πολιτισμών, αλλά και συχνά θέτει σε κίνδυνο την πολιτιστική ιδιαιτερότητα των χωρών και των λαών. Ενόψει της απειλής της εξασθένησης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας οι προσπάθειες των κρατών στην προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου αποκτούν ιδιαίτερη σημασία. Η κύρια αποστολή της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής της Ρωσίας συνίσταται στη διαμόρφωση και στην ενίσχυση των σχέσεων της αλληλοκατανόησης και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης με τις χώρες του εξωτερικού, στην ανάπτυξη της ίσης και της αμοιβαίως επωφελούς συνεργασίας με αυτές, στην αύξηση της συμμετοχής της χώρας στο σύστημα της διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας, στην περαιτέρω ένταξη της Ρωσίας στο παγκόσμιο πολιτιστικό περιβάλλον.

Η ελληνική γλώσσα από τη πλευρά της διδάσκεται στα Πανεπιστήμια της Μόσχας, της Α. Πετρούπολης και της Ν. Ρωσίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε το Τμήμα Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Λομονόσωφ της Μόσχας, το Τμήμα Νεοελληνικών του παιδαγωγικού πανεπιστημίου της Μόσχας, το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Κουμπάν και την έδρα Φιλολογίας του Κρατικού Πανεπιστημίου Πετροζοβόνσκτ στην Αγία Πετρούπολη. Σε αυτά πρέπει να προσθέσουμε και τον σημαντικό παράγοντα που συμβάλλει στην

³¹ <http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/rosia/>, 17/09/14

³² Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας της Ομοσπονδιακής υπηρεσίας Ρωσοτρούντιτσεσβο στην Ελλάδα, Διευθυντής του Ρωσικού Πολιτιστικού και Επιστημονικού Κέντρου στην Αθήνα και Σύμβουλος της Πρεσβείας, <http://www.diplomatic.gr/pd/a-rhomenko.htm>, 13/09/14

ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, που δεν είναι άλλος από τον σημαντικό αριθμό ελληνικής καταγωγής Ρώσων πολιτών, οι οποίοι διαβιούν κυρίως στο Νότο του Ευρωπαϊκού τμήματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Σημαντικές και ενδιαφέρουσες είναι οι πληροφορίες που μας δίνει ο μορφωτικός σύμβουλος της ελληνικής πρεσβείας στη Μόσχα Δημήτριος Γιαλαμάς για την εικόνα που έχουν σήμερα οι Ρώσοι για του Έλληνες και την Ελλάδα, καθώς επίσης και για την πολιτισμική σχέση μεταξύ των δύο λαών: " Οι Ρώσοι γνωρίζουν για την Ελλάδα περισσότερο από όσα γνωρίζουν οι σύγχρονοι Έλληνες για τη Ρωσία. Γνωρίζουν από μικρά παιδάκια τη μυθολογία και τον κλασικό πολιτισμό, όπως και οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι. Η ιδιαιτερότητά τους, σε σύγκριση με τους υπόλοιπους φιλελληνικούς λαούς του κόσμου, είναι ότι λατρεύουν τις βυζαντινές μας παραδόσεις. Αυτό για τους Ρώσους είναι πολύ σημαντικό, διότι είναι ένας από τους νεότερους λαούς της Ευρώπης. Η ιστορία τους ξεκινά στα χρόνια της ακμής της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, με την οποία ουδέποτε είχαν ανταγωνιστικές σχέσεις. Η πνευματική τους συγγένεια με το Βυζάντιο είναι γι αυτούς πολύτιμο ιστορικό παρελθόν, που αν το αρνηθούν, θα καταρρεύσει ολόκληρο το ιστορικό και ιδεολογικό τους οικοδόμημα. Δεν είναι συγγενείς μας εξ αίματος, όμως γι αυτούς είναι πολύτιμο το γεγονός ότι είναι συγγενείς μας εξ αγχιστείας. Για τη σύγχρονη Ελλάδα γνωρίζουν σαφώς λιγότερα από ότι για το παρελθόν της, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μας αγνοούν παντελώς. Ο Καβάφης, για παράδειγμα, είναι ένας από τους δημοφιλέστερους ξένους ποιητές της εποχής του. Ξέρω πολλούς Ρώσους που λατρεύουν τη μουσική του Μάνου Χατζηδάκι, γνωρίζω πολλούς που αγαπούν τις ταινίες του Αγγελόπουλου. Ένας από τους δημοφιλέστερους ξένους θεατρικούς σκηνοθέτες, από την δεκαετία του 1980 μέχρι σήμερα, παραμένει ο Θόδωρος Τερζόπουλος.....Τα γεγονότα της ιστορίας και η ροή του χρόνου αλλάζουν συμμαχίες, συμπάθειες, οξύνουν ή αμβλύνουν πάθη, ωστόσο οι πνευματικές σχέσεις δύο ορθοδόξων λαών, που βασίζονται στην ίδια την ιστορική τους ταυτότητα δεν είναι κάτι μεταβλητό. Ασφαλώς και είναι ενεργοί! Μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα η Ορθοδοξία στο ρωσικό λαό ονομαζόταν «η ελληνορωσική μας πίστη»."³³

Όσον αφορά την παγκόσμια δυναμική της ρωσικής γλώσσας, μπορούμε να ανατρέξουμε στη συνέντευξη του μεταφραστή Ντιμίτρι Πετρόφ, ο οποίος υποστηρίζει πως "Μαθαίνοντας οποιαδήποτε γλώσσα, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να αντιληφθεί τα πλεονεκτήματα και τον πλούτο της. Είναι γεγονός ότι η ρωσική έχει ένα σύστημα κλίσεων, από την άλλη όμως δεν έχει άρθρα. Διαθέτει ένα σύστημα σύζευξης, αλλά οι χρόνοι στη ρωσική είναι πολύ λιγότεροι από ότι για παράδειγμα στην αγγλική. Η ρωσική γλώσσα βασίζεται στο κυριλλικό αλφάβητο, αλλά η ορθογραφία διαφέρει πολύ λιγότερο από τη φωνητική πλευρά της γλώσσας, σε σύγκριση με ότι συμβαίνει σε μερικές άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες...Είμαι βέβαιος ότι το ενδιαφέρον για τη ρωσική θα αυξάνεται διαρκώς και υπάρχουν αντικειμενικοί λόγοι γι' αυτό, καθώς η Ρωσία είναι μια σημαντική χώρα όχι μόνο λόγω της μεγάλης γεωγραφικής της έκτασης. Από την άλλη πλευρά, η αγγλική ως ένα καθολικά διαδεδομένο μέσο επικοινωνίας πρόκειται αναμφίβολα να απλοποιηθεί ακόμη περισσότερο,

³³ <http://ritsmascorner.eu/content/>, 15/09/14

καταβάλλοντας έτσι ένα υψηλό τίμημα για το ότι έγινε η γλώσσα της παγκοσμιοποίησης στην οικονομία και στον πολιτισμό".³⁴

Το ιστορικό υπόβαθρο της σχέσης μεταξύ των δύο χωρών είναι πολύ μεγάλο. Αρχικά, αμέσως μετά τον εκχριστιανισμό της Ρωσίας χτίστηκε στο Κίεβο με Έλληνες τεχνίτες η πρώτη εκκλησία της Παναγίας και ένας μεγάλος αριθμός έργων χριστιανικής τέχνης πρέπει να μεταφέρθηκε απευθείας από το Βυζάντιο στη Ρωσία, κυρίως για τις εκκλησιαστικές ανάγκες (εικόνες, υφάσματα κ.λ.π.), ενώ για τη μνημειακή ζωγραφική (ψηφιδωτά, τοιχογραφίες) έφτασαν στη Ρωσία βυζαντινοί ζωγράφοι προκειμένου να στολίσουν τους ανεγειρόμενους ναούς. Εδώ και αιώνες οι σχέσεις των δύο λαών στο επίπεδο της υψηλής τέχνης είναι στενές, δεδομένου ότι οι καλλιτεχνικές σχέσεις ανάμεσα στις δύο Εκκλησίες ήταν αδιάκοπες.³⁵

Η επίδραση του Αγίου Όρους στην παιδεία και τον πολιτισμό των Ρώσων είναι πολύ σημαντική και χωρίζεται σε τρεις φάσεις: α) Στην πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε η ίδρυση του ρωσικού μοναχισμού, η ανάπτυξη, η καλλιέργεια και η διάδοση του σλαβικού βιβλίου σε ρωσική βάση πλέον, β) Η δεύτερη φάση περιλαμβάνει την επίδραση και τη διάδοση του ησυχασμού στη Ρωσία, γεγονός που συνοδεύεται από την αναγέννηση του ρωσικού πνευματικού βίου τον 14^ο αιώνα με κύριο πρωτεργάτη τον Μητροπολίτη Κιέβου Κυπριανό και γ) Η Τρίτη φάση επίδρασης είναι κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και συνίσταται στη συνέχιση του έργου των δύο πρώτων φάσεων με τη μετάφραση ελληνικών κειμένων στη ρωσική γλώσσα. Δε πρέπει να αγνοούμε το γεγονός ότι καθοριστικός παράγοντας για την ανά τους αιώνες πνευματική και ιστορική πορεία του Αγίου Όρους είναι η οικουμενική διάσταση της Ορθοδοξίας γεγονός που αποτελεί την κατεξοχήν ιδιαιτερότητά του.³⁶

Η Ρωσία βέβαια προσχώρησε στον χριστιανισμό έχοντας ήδη αναπτύξει μια αρκετά ισχυρή κεντρική εξουσία. Ο εκχριστιανισμός βοήθησε απλώς στην περαιτέρω πολιτική συσπείρωση της χώρας και στον αγώνα της κεντρικής εξουσίας κατά των χωριστικών τάσεων που εκπροσωπούσαν η παλιά αριστοκρατία και το ιερό του ειδωλολατρισμού.³⁷ Μεταξύ τώρα των χωρών με τις οποίες η Μεσαιωνική Ρωσία διατηρούσε πολιτιστικές επαφές, η Ελλάδα κατέχει την πρώτη και σημαντικότερη θέση. Με καμία άλλη χώρα οι σχέσεις αυτές δεν ήταν τόσο πατροπαράδοτες και αδιάλειπτες και δεν έπαιξαν τόσο σπουδαίο ρόλο στην ιστορία του παλαιορωσικού πολιτισμού, ο οποίος πάντοτε διατηρούσε την ιδιοτυπία του.³⁸

Οι ελληνορωσικές σχέσεις εξακολούθησαν να υπάρχουν ακόμα και μετά το 1453. Είναι γεγονός ότι στη Ρωσία από τον 14^ο έως τον 17^ο αιώνα είχε εκδηλωθεί σε

³⁴ http://gr.rbth.com/society/2013/09/18/i_pagkosmia_dynamiki_ti_rosiki_glossa_25035.html, 15/09/14

³⁵ Χατζηδάκης Μανόλης, *Σχέσεις Ρωσικής και Ελληνικής Τέχνης, Χίλια Χρόνια Ελληνισμού – Ρωσίας*, Διεθνές Εμπορικών Επιμελητήριο, Εθνική Ελληνική Επιτροπή, Αθήνα, Εκδόσεις Γνώση, 1994, σελ. 19

³⁶ Νιχωρίτης Γ. Κωνσταντίνος, *Οι Επίδρασεις της Πνευματικής Παράδοσης του Αγίου Όρους στο βίο και τον πολιτισμό των Σλάβων*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη, 2013, σελ. 19 - 27

³⁷ Σάχαροφ Α. Ν., *Ο εκχριστιανισμός της Ρωσίας και οι Διεθνείς Διαστάσεις του*, Χίλια Χρόνια Ελληνισμού – Ρωσίας, ό.π., σελ. 57

³⁸ Ρόγκοφ Α., *Οι Ρωσοελληνικές Πολιτιστικές Σχέσεις από το δεύτερο μισό του 15^{ου} αιώνα έως τον 17^ο αιώνα*, Χίλια Χρόνια Ελληνισμού – Ρωσίας, ό.π., σελ. 125

πολύ μεγαλύτερο βαθμό το ενδιαφέρον για την ελληνική λογοτεχνία της βυζαντινής περιόδου παρά της αρχαίας. Η αρχαία λογοτεχνία περνούσε στη Ρωσία μόνο μέσα από το πρίσμα του βυζαντινού πολιτισμού. Τον 17^ο αιώνα η κύρια ενασχόληση των ρώσων μεταφραστών από τα ελληνικά ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τη μεταρρύθμιση στο χώρο των εκκλησιαστικών βιβλίων, ενώ παράλληλα έστρεφαν την προσοχή τους και στην ελληνική δογματική φιλολογία προς υπεράσπιση της ορθοδοξίας.

Η σχέση του Ελληνισμού με τη Ρωσία δεν είχε μονόπλευρο χαρακτήρα. Υπήρξε αμφίδρομη όπως κάθε δυναμική σχέση. Στην πνευματική προσφορά του Ελληνισμού, ο ρωσικός κόσμος ανταποκρίθηκε με δικές του ποικιλόμορφες προσφορές που διευρύνονταν με την πάροδο των χρόνων και την ανάπτυξη όχι μόνο της ρωσικής ισχύος αλλά και του ρωσικού πολιτισμού. Η προσφορά της Ρωσίας στον υπόδουλο Ελληνισμό πήρε τη μορφή της οικονομικής ενίσχυσης και της πολιτικής προστασίας. Η πολυμέρεια της ρωσικής προσφοράς στην Ελλάδα πρέπει να τονίζεται για να καταπολεμηθεί η ιστορικά αβάσιμη άποψη ότι στη σχέση Ελλάδας – Ρωσίας η Ελλάδα πρόσφερε πνευματικά ενώ η Ρωσία υλικά, με την έννοια της οικονομικής και πολιτικής ισχύος. Η ίδια η οικονομική προσφορά της Ρωσίας στον υπόδουλο ελληνικό λαό εμπεριείχε στοιχεία που την καθιστούν εκδήλωση πολιτισμικής σημασίας. Αυτό βέβαια δεν αναιρεί το γεγονός ότι τον 18^ο αιώνα τα αιτήματα μεταξύ των δύο χωρών είναι κατεξοχήν πολιτικά: η οικοδόμηση της αυτοκρατορίας προς τις θερμές θάλασσες για τους Ρώσους, η εθνική ελευθερία για τους Έλληνες.³⁹

Τον 19^ο και 20^ο αιώνα η μετανάστευση Ελλήνων στη Ρωσία απέκτησε μεγάλες διαστάσεις, παρ' όλο που από μόνη της η μετανάστευση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν παράνομη πράξη. Οι Έλληνες έζησαν στη Ρωσία κάτω από την επίσημη πολιτική της «Προστασίας» και κέρδισαν την αγάπη και την εμπιστοσύνη τόσο του ρωσικού λαού όσο και της δημόσιας διοίκησης, γεγονός που βοήθησε στην ανάδειξη εθνικών ευεργετών που θα βοηθούσαν στην πορεία τον υπόδουλο Ελληνισμό. Στον αιώνα που ακολούθησε και μέχρι σήμερα οι πολιτιστικοί, εμπορικοί, πολιτικοί και οικονομικοί δεσμοί μεταξύ των δύο χωρών ακολούθησαν το ίδιο περίπου μοτίβο με συνεχείς αλληλεπιδράσεις σε όλους τους τομείς.

³⁹ Κιτρομηλίδης Π. Μ. , *Από τη Ορθόδοξη Κοινοπολιτεία στις Εθνικές Κοινότητες: Το πολιτικό περιεχόμενο των ελληνορωσικών πνευματικών σχέσεων κατά την Τουρκοκρατία, Χίλια Χρόνια Ελληνισμού – Ρωσίας*, ό.π., σελ. 152-155

8. Θεωρητική προσέγγιση της μετάφρασης

Στην ενότητα αυτή αναφέρονται τα γενικά ιστορικά χαρακτηριστικά της μετάφρασης και γίνεται μια προσπάθεια ορισμού της. Επίσης ερχόμαστε σε επαφή με τα βασικά προβλήματα με τα οποία έρχεται αντιμέτωπος ο μεταφραστής κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας, καθώς επίσης και με τις βασικές απόψεις σχετικά με το τι καθιστά μια μετάφραση επιτυχημένη.

8.1. Γενικά χαρακτηριστικά

Μπορεί να χαρακτηρίστηκε «βλάσφημη», «ανακριβής», «άπιστη», αλλά ποτέ «άχρηστη». Τη μετάφραση τη χρειαζόμαστε αν επιθυμούμε να επικοινωνήσουμε με τους άλλους. Είναι το κύριο χαρακτηριστικό μιας πολύγλωσσης κατάστασης, είναι το μέσο που θα μας βοηθήσει να βγούμε από τον περίγυρο μας χωρίς, ταυτόχρονα, να τον απαρνηθούμε. Όλες τις θεωρίες περί του ανέφικτου της μετάφρασης τις έχουμε κληροδοτήσει από εποχές κατά τις οποίες δικαίωμα και πρόσβαση στη παιδεία κατείχε ένα μικρό προνομιούχο ποσοστό του πληθυσμού. Η επαρκής γνώση των αρχαίων ελληνικών, των λατινικών των ισπανικών και των ιταλικών μέχρι τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ήταν τόσο συνηθισμένη, σε σημείο που η μετάφραση ήταν μάλλον μία προαιρετική διαδικασία. Η αγγλική, η γερμανική, η αραβική, η ρωσική και η εβραϊκή γλώσσα δεν αποτελούσαν κομμάτι της αναγκαίας παιδείας, δεδομένου ότι η εκμάθηση των χρήσιμων νεκρών και ζωντανών γλωσσών ήταν ιδιαίτερα προσιτή. Με τη πάροδο των χρόνων όμως, έχει καταστεί καθολικά αποδεκτό πως η μετάφραση είναι μια αναγκαία διαδικασία και θα ήταν τουλάχιστον αναχρονιστικό να επιχειρηματολογεί πια κανείς υπέρ ή κατά των μεταφράσεων.⁴⁰

Σύμφωνα με τον Petrus Danielus Huetius (1638, βλ. Lefevere 1992, 1), μια μετάφραση είναι ένα κείμενο συνταγμένο σε μια γνωστή γλώσσα το οποίο αντιπροσωπεύει ένα κείμενο συνταγμένο σε μια γλώσσα λιγότερο γνωστή. Μια πρακτική που κατασκευάζει ιδεολογικά φορτισμένες ταυτότητες για ξένους πολιτισμούς ή που ασκεί κριτική σ' αυτές, που επιβεβαιώνει ή αναιρεί αξίες και θεσμούς του πολιτισμού της γλώσσας-στόχου (βλ. και Venuti 1995,19).⁴¹

Προτού προσπαθήσουμε να δώσουμε κάποιον ορισμό σχετικά με το τι είναι μετάφραση, είναι χρήσιμο να αναφερθούμε στην ιστορία της θεωρίας της μετάφρασης η οποία μπορεί να χωριστεί σε τρεις χρονολογικές φάσεις⁴²:

⁴⁰ George Mounin, *Οι ωραίες άπιστες*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2002, σελ. 31

⁴¹ Ελένη Σελλά, *Η μετάφραση ως μέσον υποστήριξης των «ασθενών» γλωσσών*, στον τόμο: «Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1996, σελ. 225-236

⁴² Βασίλης Κουτσιβίτης, *Θεωρία της Μετάφρασης*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα, 1994, σελ.27-28

A) την προγλωσσολογική περίοδο (μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα), στην οποία παρατηρείται μια περισσότερο φιλολογική και φιλοσοφική προσέγγιση από τη πλευρά των μεταφραστών, οι οποίοι έχουν σαν στόχο να εμβαθύνουν και να στοχαστούν πάνω στο έργο τους,

B) τη γλωσσολογική περίοδο (μέχρι τη δεκαετία του 1960), όπου υπερισχύει μια αντικειμενική προσέγγιση των θεωρητικών της γλωσσολογίας οι οποίοι βασίζονται κυρίως στους γλωσσικούς κώδικες, και

Γ) την μεταγλωσσολογική ή μεταφρασιολογική περίοδο, κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρείται μια προσπάθεια σύνθεσης των προηγούμενων μεθόδων και απόψεων με τη συμβολή και νεότερων επιστημών, όπως είναι η σημειολογία, η θεωρία της επικοινωνίας, η κειμενογλωσσολογία. Αυτή ακριβώς η προσπάθεια είναι και αυτή που έφερε στο φως την απάντηση γνωστών μεταφραστών-μεταφρασιολόγων⁴³ στη θέση των γλωσσολόγων, οι οποίοι αποδίδουν ιδιαίτερη έμφαση στις αντικειμενικές παραμέτρους της μετάφρασης, καθώς και των εμπειριστών, οι οποίοι τονίζουν τον υποκειμενικό χαρακτήρα της μεταφραστικής δραστηριότητας.

Στο σημείο αυτό και πριν αναφέρουμε κάποιες από τις πιο χαρακτηριστικές απόψεις σχετικά με το ποιος είναι ο ορθότερος τρόπος προκειμένου να θεωρηθεί μια μετάφραση επιτυχής, θα καταγράψουμε κάποιες παγιωμένες απόψεις γύρω από αυτό το θέμα, χωρίς η ύπαρξη των βασικών αυτών αρχών να σημαίνει ότι πρέπει να αψηφήσουμε τη σημασία των διαφορών και των ιδιαιτεροτήτων των πολλαπλών εκφάνσεων του φαινομένου αυτού.

Έτσι λοιπόν, μετάφραση είναι μια νέα σύνταξη ενός υπάρχοντος κειμένου. Μία σύνταξη σε γλώσσα X ενός κειμένου συντεταγμένου σε γλώσσα Y με βάση τις αναγκαίες θεματικές και γλωσσικές γνώσεις και δεξιότητες. Η μετάφραση πριν να είναι «μετά», είναι «φράση», είναι δηλαδή σύνταξη ενός κειμένου που υπακούει στις ίδιες αρχές με οποιοδήποτε άλλο κείμενο. Άλλωστε, η μετάφραση, όπως και το πρωτότυπο, είναι ένα νοητικό προϊόν, ένα προϊόν λόγου που ξεκινάει από μια πρόθεση και επιδιώκει ένα αποτέλεσμα, ενώ αποτελεί μια πράξη λόγου και όχι ένα γλωσσικό συμβάν.

Σημαντικό είναι να γνωρίζουμε ότι στη μετάφραση δε μεταφράζουμε απλώς φράσεις και λέξεις αλλά κείμενα. Η μετάφραση, επομένως, συνίσταται στην μεταφορά της ουσίας ενός κειμένου από μια γλώσσα σε μια άλλη, μια ουσία που έχει ολιστικό χαρακτήρα και με τη γλώσσα να αποτελεί τον φορέα αλλά όχι τον κύριο της μετάφρασης, δεδομένης της αστοχίας η οποία προκύπτει από την προσπάθεια περιορισμού της μετάφρασης στο γλωσσικό επίπεδο. Η ουσία ενός κειμένου περιλαμβάνει γνωστικές, συγκινησιακές και τυπικές όψεις, ρητά και άρητα στοιχεία και γενικότερα την πρόθεση του συγγραφέα, το πολιτισμικό πλαίσιο και τη σκοπιμότητα του κειμένου. Άλλωστε, η ουσία ενός κειμένου είναι η ψυχική και

⁴³ Μεταφρασιολογία ή Μεταφραστική Επιστήμη είναι ο επιστημονικός κλάδος που εξετάζει τη μετάφραση υπό όλες της μορφές της.

νοητική πραγματικότητα που ο πομπός του μηνύματος θέλει να κοινοποιήσει και την οποία ο δέκτης συλλαμβάνει χάρη στη σημασιολογική και υφολογική υλοποίησή της αλλά και στο γενικότερο πλαίσιο επικοινωνίας.

Ενώ λοιπόν η μετάφραση είναι πάντα δυνατή, ωστόσο δεν είναι ποτέ ολική, διότι η εξίσωση μεταξύ σκέψης και λόγου δεν υφίσταται και η ολική μετάφραση θα ισοδυναμούσε με την επανάληψη του πρωτοτύπου και όχι με μια νέα σύνταξή του. Για το λόγο αυτό η μετάφραση μπορεί να φτάσει σε διάφορα επίπεδα, όπως η ισοδυναμία, η αντιστοιχία, η ισότητα ή ακόμα και η ταυτότητα, ενώ οι καταστάσεις της μεταφραστικής διαδικασίας χωρίζονται στην μετακωδικοποίηση (την αντιστοιχία ένα προς ένα), τη μετάφραση (την ισοδυναμία ενός προς περισσότερα) και την ερμηνεία (την ελεύθερη από κάθε προκαθορισμένη αντιστοιχία ή ισοδυναμία δημιουργία)⁴⁴. Επιπλέον, η μετάφραση θα πρέπει να κρίνεται πρώτον, ως κείμενο καθ' αυτό, δεύτερον, σε σχέση με την πρόθεση του συγγραφέα, τρίτον, σε συνδυασμό με το αποτέλεσμα επί του αναγνώστη και τέταρτον, σε αντιπαραβολή με το πρωτότυπο.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο ρόλος του ίδιου του μεταφραστή, καθώς δεν λειτουργεί εν κενώ, αντιθέτως μάλιστα εργάζεται υπό άπειρους κοινωνικούς περιορισμούς. Ο ρόλος του είναι διαμεσολαβητικός, γεγονός που τον προβάλλει αλλά ταυτόχρονα τον καταπιέζει. Κανένα από τα μεταφραζόμενα κείμενα δε στέκει μετέωρο. Ο συντάκτης του απευθύνεται σε ένα κοινό, το οποίο επιχειρεί να πείσει, να κατευθύνει, να συγκινήσει, να πληροφορήσει και όλο αυτό από θέση ισχύος, αδυναμίας ή ισότητας. Ο μεταφραστής, από τη πλευρά του, συμφωνεί ή διαφωνεί με το μήνυμα, θίγεται ή είναι αδιάφορος, αισθάνεται πλησιέστερα προς τον αναγνώστη ή τον συντάκτη ή σε ίση απόσταση και από τους δύο. Η επιρροή, επομένως, των παραγόντων αυτών άλλοτε είναι έκδηλη και άλλοτε λανθάνουσα, σε κάθε περίπτωση όμως είναι σύνθετη και παρεμβαίνει είτε στο στάδιο της κατανόησης του κειμένου, είτε στη φάση της επανέκφρασής του.

Η μεταφραστική δραστηριότητα έχει τον χαρακτήρα μιας συνεχούς δοκιμής και ταυτόχρονα δοκιμασίας. Είναι δοκιμή γιατί το αποτέλεσμά της δεν μπορεί να είναι οριστικό ούτε μοναδικό, και δοκιμασία γιατί σ' αυτή δοκιμάζονται συνεχώς τα όρια της ελευθερίας του μεταφραστή. Ωστόσο ο έντιμος μεταφραστής, λογοτέχνης ή φιλόλογος, ακόμη κι ο πιο ένθερμος υποστηρικτής της πιστότητας, γνωρίζει ότι κατ' ανάγκην δεσμεύει το ξένο έργο στο προσωπικό του όραμα, στην κοσμοαντίληψή του, στην αισθητική του, ότι σε τελευταία ανάλυση το υποτάσσει στις επιλογές του, που είναι πάντα προσδιορισμένες χρονικά, δηλαδή πολιτισμικά.⁴⁵

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο μεταφραστής είναι υπερασπιστής και δημιουργός της γλώσσας του στον ίδιο βαθμό με τον συγγραφέα, ενώ για ορισμένες γλώσσες, τις λεγόμενες μικρής διάδοσης (στις οποίες ανήκει και η ελληνική γλώσσα) και για ορισμένους τομείς, τους λεγόμενους αιχμής, η συμβολή και η ευθύνη του είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτήν του συγγραφέα, επομένως η εργασία του οφείλει

⁴⁴ Ο.π., σελ. 31

⁴⁵ Αμπατζοπούλου Φραγκίσκη, *Η λογοτεχνική μετάφραση στην Ελλάδα*, Η γραφή και η βίβλος. Ζητήματα λογοτεχνικής αναπαράστασης, Αθήνα, Πατάκης, 2000, σελ. 31-56

να είναι στραμμένη κατά κύριο λόγο προς τη γλώσσα στόχο.⁴⁶ Υπάρχει, επίσης, συμπληρωματικά η άποψη πως είτε ο μεταφραστής αφήνει τον συγγραφέα ήσυχο και κινεί τον αναγνώστη προς αυτόν είτε αφήνει τον αναγνώστη ήσυχο και διασκευάζει τον συγγραφέα. Οι δύο μέθοδοι είναι τόσο ριζικά διαφορετικές σε βαθμό που, αν επιλεγεί η μία, θα πρέπει να ακολουθηθεί με τη μεγαλύτερη δυνατή συνέπεια, καθώς μια μίξη των δύο θα έχει ανεπιθύμητα αποτελέσματα, εφόσον ο συγγραφέας και ο αναγνώστης χάνουν εντελώς ο ένας τη θέα του άλλου.⁴⁷

Όσον αφορά στα προβλήματα που συναντάει κανείς κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας, αυτά έχουν διάφορες πτυχές με σημαντικότερη τη ανακάλυψη της επικοινωνιακής πρόθεσης του συντάκτη και την αναπαραγωγή του ίδιου επικοινωνιακού αποτελέσματος επί του αναγνώστη, ένα πρόβλημα που απορρέει από την πολυσημαντότητα, την ορολογία και τη συνεκδοχή.⁴⁸ Το πρόβλημα έγκειται στην ανακάλυψη της ακριβής σχέσης μεταξύ αυτού που θέλει να πει ο συντάκτης και αυτού που λέει, γιατί δηλαδή έχει επιλέξει κατά περίπτωση τη συγκεκριμένη λέξη ή φράση και ποιο είναι το ιδιαίτερο βάρος της νοηματικά και συγκινησιακά. Έτσι, ο μεταφραστής οφείλει να δώσει ένα νέο κείμενο, το οποίο να ανταποκρίνεται με τον ίδιο τρόπο στις προϋποθέσεις αυτές.

Ένα άλλο πρόβλημα με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος ένας μεταφραστής στην προσπάθειά του να δημιουργήσει ένα νέο κείμενο στη γλώσσα - στόχο είναι η γραμματική με την ευρεία έννοια του όρου. Κυρίως διότι, η γραμματική, ως βασικός φορέας του κειμένου, μπορεί να περιέχει σημαντικά στοιχεία, τα οποία είτε διαφεύγουν του μεταφραστή είτε τον οδηγούν σε λανθασμένες εκτιμήσεις, δεδομένου ότι στη μορφολογία και τη σύνταξη μιας γλώσσας κατά την πολύχρονη πορεία της μπορεί να έχουν ενσωματωθεί λεπτές γνωστικές και αισθητικές αποχρώσεις, τις οποίες ο μεταφραστής οφείλει να εντοπίσει και να αποκωδικοποιήσει.

Το επίπεδο κι ο τόνος της γλώσσας είναι ένα ακόμα σημαντικό εμπόδιο με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος ο μεταφραστής, καθώς οφείλει να εντοπίσει ποιος ομιλεί σε ποιόν, περί τίνος, γιατί, πότε και πώς, γεγονότα που αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για την επιβαλλόμενη μεταφραστική λύση. Εκτός από τα σημασιολογικά, υφολογικά, και γραμματικά προβλήματα που έρχονται στην επιφάνεια κατά τη μεταφραστική διαδικασία, υπάρχουν και άλλες πλευρές, όπως οι φωνολογικές και γραφολογικές, οι οποίες δεν πρέπει να αψηφούνται. Συμβαίνει συχνά ένας ήχος ή η εικόνα μιας λέξης να αποτελούν σημαντικά στοιχεία τα οποία βοηθούν στη μεταφορά του νοήματος.

Πέρα, όμως από τα μεταφραστικά προβλήματα τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τη γλώσσα, ο μεταφραστής έχει να αντιμετωπίσει και εξωγλωσσικά προβλήματα τα οποία πηγάζουν από τον πολιτισμικό χώρο, ο οποίος περιβάλλει τον πρωτότυπο κείμενο, καθώς επίσης και το μεταφρασμένο. Η οπτική γωνία από την οποία βλέπουν τον κόσμο ο συγγραφέας, ο μεταφραστής και οι αναγνώστες των δύο

⁴⁶ Ο.π., σελ.39-40

⁴⁷ M. Snell-Hornby, *Translation studies as an independent discipline*, στον τόμο *Translation Studies. An Intergrated Approach*, John Benjamins: Άμστερνταμ, 1988, σελ. 7-37

⁴⁸ Ο.π., σελ.35

κειμένων, δηλαδή, μπορεί να διαφέρει σε πολύ μεγάλο βαθμό, γεγονός που δημιουργεί την προϋπόθεση της γνώσης της χρονικής και ιστορικής συγκυρίας, του τεχνικού και πνευματικού πολιτισμού και γενικότερα της εκάστοτε συγκυρίας κατά την οποία γράφτηκε το πρωτότυπο κείμενο, προκειμένου να οδηγηθούμε σε μια εύστοχη μετάφραση. Στο σημείο αυτό, βέβαια, θα πρέπει να διευκρινίσουμε πως όταν μιλάμε για μεταφραστικά προβλήματα, αυτό δεν σημαίνει ότι υπάρχει κάποιος σταθερός τρόπος αντιμετώπισής τους αλλά αυτά θα πρέπει να αντιμετωπίζονται και να επιλύονται κατά περίπτωση και μέσα στο συγκεκριμένο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το εκάστοτε κείμενο. Επίσης, το γεγονός ότι ο μεταφραστής αντιμετωπίζει τόσες δυσκολίες δε σημαίνει ότι έχει πρόβλημα κατανόησης, αλλά ότι δυσκολεύεται να αποδώσει σωστά αυτό που καταλαβαίνει.

8.2. Κύριες απόψεις περί μεταφρασσιμότητας και μετάφρασης

Το πρόβλημα της μεταφρασσιμότητας απασχόλησε τους συγγραφείς και τους στοχαστές παράλληλα με εκείνο της πιστότητας της μετάφρασης. Βεβαίως κάθε εποχή υιοθέτησε τη δική της κυρίαρχη θέση, προέβαλε τις δικές της ανάγκες και επέβαλε τις δικές της κυρώσεις. Για παράδειγμα, στον Μεσαίωνα ένα μεταφραστικό ολίσθημα μπορούσε να οδηγήσει στην Ιερά Εξέταση κι από 'κει στην πυρά, ενώ άλλες εποχές καλωσόριζαν και επιδοκίμαζαν αυτό που σήμερα ονομάζουμε κλοπή ξένης πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι Λατίνοι εκμεταλλεύτηκαν συστηματικά την ξένη περιουσία μεταφράζοντας, παραφράζοντας ή μιμούμενοι τους Έλληνες συγγραφείς. Γι' αυτούς η πράξη της μετάφρασης ήταν ισοδύναμη με την πράξη της λογοτεχνικής δημιουργίας. Οι Λατίνοι, μεταφράζοντας, οικειώθηκαν έναν ολόκληρο πολιτισμό. Αυτό έκτοτε επαναλήφθηκε σταθερά στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού: Η μετάφραση της Βίβλου και των ελληνικών και λατινικών κειμένων στις εθνικές γλώσσες της Ευρώπης συνέτεινε στο να αποκτήσουν οι γλώσσες αυτές νοηματικό πλούτο και εκφραστικές δυνατότητες και υπήρξε η προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την ενηλικίωσή τους.⁴⁹

Ο πρώτος επιστημονικός κλάδος που ασχολήθηκε με το φαινόμενο της μετάφρασης ήταν η γλωσσολογία με εκπροσώπους τον ρώσο μεταφραστή Anatoly V. Fedorov, κατά τον οποίο επιτυχής μετάφραση είναι αυτή που αποδίδει πλήρως το νόημα και σέβεται απόλυτα το ύφος του πρωτοτύπου, και κυρίως τον διάσημο γλωσσολόγο Georges Mounin. Ο Mounin επιχειρεί μια ιστορική επισκόπηση και μια συσχέτιση των κυριότερων πρακτικών και θεωρητικών μεταφραστικών προβλημάτων με τις βασικές αρχές και τα πορίσματα των σημαντικότερων σχολών της σύγχρονης γλωσσολογίας. Διαπιστώνει ότι η μετάφραση, παρότι ως πνευματικό φαινόμενο έχει προκαλέσει ενδιαφέρον, ως γνωστικό αντικείμενο επιστημονικής εξέτασης παραμένει ανεξερευνήτο, ενώ παράλληλα εστιάζει στο γλωσσολογικό αξίωμα ότι κάθε γλώσσα οργανώνει με διαφορετικό τρόπο τα δεδομένα της εμπειρίας και τις νοηματικές μετουσιώσεις τους για να καταλήξει πως «...η μετάφραση από οποιαδήποτε γλώσσα προς οποιαδήποτε γλώσσα είναι δυνατή τουλάχιστον στον τομέα των καθολικών χαρακτηριστικών». Ο Mounin θεωρεί απαραίτητη την εις βάθος γνώση του τεχνικού και πνευματικού πολιτισμού, προϊόν του οποίου είναι το πρωτότυπο και του αντίστοιχου στον οποίο θα ενταχθεί το μετάφρασμα και ως εκ τούτου ορίζει τη μετάφραση ως μια πράξη με σχετική επιτυχία που κυμαίνεται ανάλογα με το επίπεδο επικοινωνίας στο οποίο κατορθώνει να φτάσει. Ο John C. Catford, του ίδιου χώρου από την άλλη, χρησιμοποιώντας αυστηρά γλωσσολογικά εργαλεία και επιμένοντας στα διάφορα επίπεδα ισοδυναμίας μεταξύ μετάφρασης και πρωτοτύπου, υποστηρίζει ότι η πλήρης ή ολική μετάφραση είναι αδύνατη διότι σε μία τέτοια περίπτωση θα ισοδυναμούσε με επανάληψη του πρωτοτύπου.

Σχεδόν παράλληλα με αυτές των γλωσσολόγων, εμφανίστηκαν και μια σειρά άλλων απόψεων, οι υποστηρικτές των οποίων ονόμασαν την προσέγγισή τους αυτή

⁴⁹ Αμπατζοπούλου Φραγκίσκη, ό.π. σελ. 31-56

συγκριτική υφολογία. Κύριοι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής είναι οι Jean-Paul P. Vinay και Jean Darbelnet, οι οποίοι ανέδειξαν ως θεμελιώδη έννοια της θεωρίας τους τη «μεταφραστική μονάδα», η οποία ορίζει τον πυρήνα στον οποίο μπορεί να αναχθεί το μεταφραστικό φαινόμενο και υποστηρίζουν ότι η μετάφραση μπορεί να ακολουθήσει δύο βασικές κατευθύνσεις: την ευθεία και την πλάγια. Όταν μεταξύ γλώσσας - πηγής και γλώσσας - στόχου υπάρχει γλωσσικός ή μεταγλωσσικός παραλληλισμός ο μεταφραστής μπορεί να χρησιμοποιήσει ορισμένες απλές και άμεσες τεχνικές μετάβασης από τη μια γλώσσα στην άλλη (όπως είναι το δάνειο, το εκφραστικό ή συντακτικό εκτύπωμα και η κατά λέξη μετάφραση). Όταν όμως υπάρχουν δομικές, υφολογικές ή μεταγλωσσικές αποκλίσεις είναι υποχρεωμένος να χρησιμοποιήσει πιο σύνθετες μεθόδους (μετάσταση, μετατροπή, ισοδυναμία και προσαρμογή). Βέβαια, η συγκριτική υφολογία αδυνατεί να δώσει κάποιες τεκμηριωμένες γενικεύσεις.

Μία άλλη προσέγγιση στον τομέα της μετάφρασης είναι αυτή της εμπειρικής στάσης με κύριο εκπρόσωπο τον E. Cary, ο οποίος υποστηρίζει πως είναι ουσιαστικά αδύνατο να διατυπωθούν κάποιες γενικές αρχές που να διέπουν όλες τις εκφάνσεις του μεταφραστικού φαινομένου και ότι αυτές ποικίλλουν ανάλογα με το είδος του κειμένου. Στα πλαίσια της ίδιας προσέγγισης κυμαίνεται και ο Etienne Dolet, ο οποίος θεσπίζει πέντε απλούς κανόνες για την καλή μετάφραση:

- 1) Ο μεταφραστής πρέπει να γνωρίζει άριστα τον τομέα από τον οποίο μεταφράζει
- 2) Πρέπει να κατέχει άπταιστα τις δύο γλώσσες, εκκίνησης και άφιξης
- 3) Να μην μεταφράζει λέξη προς λέξη (ad verbum)
- 4) Να μην επιτρέπει στη γλώσσα του πρωτοτύπου να αλλοιώνει τη γλώσσα της μετάφρασης και,
- 5) Να χρησιμοποιεί το πρέπον ύφος και τους αρμόζοντες φραστικούς τρόπους

Ο γενικότερος ορισμός για το μεταφραστικό φαινόμενο που μας δίνει η εμπειρική-λογοτεχνική στάση είναι πως: «Η μετάφραση είναι τέχνη, δεν είναι επιστήμη. Υπάρχουν τόσα είδη μετάφρασης όσα και κείμενα. Σε κάθε συγγραφέα αντιστοιχεί ένας και μόνο ένας ιδανικός μεταφραστής και αντιστρόφως».

Ο Eugene Nida, από την πλευρά του, ο οποίος αποτελεί τον θεμελιωτή και τον κύριο εκπρόσωπο της βιβλικής προσέγγισης της μετάφρασης, μας δίνει μια εθνογλωσσολογική θεωρία της μεταφραστικής διαδικασίας, σύμφωνα με την οποία αυτή περιλαμβάνει δύο φάσεις. Στην πρώτη, ο μεταφραστής αναλύει το μήνυμα του πρωτοτύπου κειμένου κινούμενος σε τρία επίπεδα: α) το επίπεδο των γραμματικών σχέσεων μεταξύ των κειμενικών μονάδων, β) το επίπεδο των αναφορικών σημασιών και γ) το επίπεδο των συνειρμών που ενεργοποιούν τα γραμματικά και σημασιολογικά στοιχεία. Στη δεύτερη φάση ο μεταφραστής μεταφέρει το αποτέλεσμα της ανάλυσής του στη γλώσσα - στόχο. Σύμφωνα, λοιπόν, με την άποψή του, η μετάφραση συνίσταται στην αναπαραγωγή στη γλώσσα - στόχο του πλησιέστερου

δυνατού φυσικού ισοδυνάμου του μηνύματος της γλώσσας - πηγής, κατά πρώτο λόγο στο επίπεδο του νοήματος και έπειτα στο επίπεδο του ύφους. Στόχος δηλαδή του μεταφραστή πρέπει να είναι η ισοδυναμία και όχι η ταυτότητα και, για το λόγο αυτό, η θεωρία του Nida ονομάζεται «δυναμική ισοδυναμία». Ο μεταφραστής οφείλει να υπερβεί την φυσική ισοδυναμία μεταξύ του πρωτοτύπου και της μετάφρασης και να επιδιώξει τη «δυναμική ισοδυναμία», προσπαθώντας να προσφέρει στον αναγνώστη όχι τόσο ισάριθμες, αλλά ισοβαρείς λέξεις. Με τον τρόπο αυτό το νόημα υπερισχύει της μορφής και η κατανόηση προέχει της πιστότητας του ύφους, ενώ παράλληλα ο μεταφρασμένος λόγος ρέει με φυσικό τρόπο. Βέβαια, η μεταφραστική ελευθερία, την οποία υποστηρίζει ο Nida, φαίνεται πως οριοθετείται από ένα σύστημα τεσσάρων προτεραιοτήτων: 1) η προτεραιότητα της κειμενικής συνοχής έναντι της λεκτικής, 2) η δυναμική ισοδυναμία έναντι της τυπικής ισοδυναμίας, 3) η προτεραιότητα της προφορικής γλώσσας έναντι της γραπτής και 4) αυτή των αναγκών του ακροατηρίου έναντι της γλωσσικής καθαρότητας.

Ο Lefevere (1975, 99) ορίζει ότι το έργο του μεταφραστή συνίσταται στο να αποδώσει με ακρίβεια το κείμενο - πηγή, την εκ μέρους του συγγραφέα ερμηνεία ενός δεδομένου θέματος εκφρασμένου σε έναν αριθμό παραλλαγών, με τρόπο ώστε αυτό το κείμενο να γίνει προσιτό στους αναγνώστες εκείνους που δεν είναι εξοικειωμένοι με αυτές τις παραλλαγές. Και αυτό επιτυγχάνεται με την αντικατάσταση των αρχικών παραλλαγών του συγγραφέα με τις ισοδύναμές τους σε μια διαφορετική γλώσσα, χρόνο, τόπο και παράδοση.

Ο Savory ήδη στα τέλη της δεκαετίας του '50 (1957, 49-50) ισχυρίζεται ότι "δεν υπάρχουν γενικώς αποδεκτές αρχές της μετάφρασης, μιας και οι μόνοι άνθρωποι οι οποίοι είναι αρμόδιοι να διατυπώσουν αυτές τις αρχές [προφανώς οι έμπειροι μεταφραστές] δεν έχουν ποτέ καταφέρει να συμφωνήσουν μεταξύ τους [...] αλλά αντίθετα μας έχουν κληροδοτήσει μια σωρεία συγκεκριμένων σκέψεων ` κάτι που δεν έχει όμοιό του σε άλλους κλάδους της λογοτεχνικής έρευνας".⁵⁰ Συνεχίζει παραθέτοντας τις αρχές που έχουν προταθεί κατά καιρούς ως οδηγίες προς τους επίδοξους μεταφραστές⁵¹:

- Μια μετάφραση πρέπει να αποδίδει τις λέξεις του πρωτοτύπου
- Μια μετάφραση πρέπει να αποδίδει τις ιδέες του πρωτοτύπου.
- Μια μετάφραση πρέπει να δίνει την αίσθηση πρωτότυπου έργου.
- Μια μετάφραση πρέπει να δίνει την αίσθηση μετάφρασης.
- Μια μετάφραση πρέπει να αντανakλά το ύφος του πρωτοτύπου
- Μια μετάφραση πρέπει να έχει το ύφος του μεταφραστή
- Μια μετάφραση πρέπει να δίνει την αίσθηση ότι ανήκει στην ίδια εποχή με το πρωτότυπο

⁵⁰ www.greek-language.gr, Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, David Connolly, Λογοτεχνική μετάφραση: σε τι χρησιμεύει η θεωρία;, Πρακτικά Ημερίδας, Η γλώσσα της λογοτεχνίας και η γλώσσα της μετάφρασης, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1998

⁵¹ Ο.π.

- Μια μετάφραση πρέπει να δίνει την αίσθηση ότι ανήκει στην ίδια εποχή με τον μεταφραστή
- Μια μετάφραση μπορεί να προσθέτει ή να αφαιρεί στοιχεία από το πρωτότυπο
- Η μετάφραση πεζού λόγου πρέπει να γίνεται σε πεζό λόγο
- Η μετάφραση έμμετρου λόγου πρέπει να γίνεται σε έμμετρο λόγο

Καταλήγοντας, λοιπόν, σύμφωνα με τον William S. Mervin: «Η μετάφραση είναι μια διαδικασία αδύνατη, πλην όμως απαραίτητη. Δεν υπάρχει μία και μοναδική μέθοδος για να μεταφράζει κανείς και τα περισσότερα προβλήματα πρέπει να τα αντιμετωπίσουμε στην πορεία...».

9. Παροιμίες και μετάφραση

Πριν προχωρήσουμε στην προσπάθεια μετάφρασης παροιμιών από τη ρωσική στην ελληνική γλώσσα και στον εντοπισμό των προβλημάτων τα οποία προκύπτουν από ένα τέτοιο εγχείρημα, θα ήταν χρήσιμο στην ενότητα αυτή να αναφερθούμε σε κάποιες απόψεις που έχουν εκφραστεί για τις διάφορες πτυχές της μεταφραστικής διαδικασίας όσον αφορά στον τομέα των παροιμιών.

Αρχικά οφείλουμε να αναφέρουμε πως ο μεταφραστής δεν είναι ειδικός παροιμιολόγος και ως εκ τούτου είναι δύσκολο να είναι γνώστης του συνόλου του παροιμιακού πλούτου, ακόμη και της δικής του, της μητρικής του γλώσσας. Προφανώς, βέβαια, μπορεί να γνωρίζει και να αναγνωρίζει ότι ένα εκφώνημα είναι παροιμία, αυτό όμως δε συνεπάγεται ότι γνωρίζει και πως να τη χρησιμοποιεί. Πριν προχωρήσει στη μεταφραστική διαδικασία, ο μεταφραστής πρέπει πρώτα να αναγνωρίζει τον τύπο του κειμένου και έπειτα να κατανοήσει το πολιτισμικό φορτίο της παροιμίας. Οι παροιμίες μπορούν να αναγνωριστούν από τον μεταφραστή εάν⁵²:

α) Παραβιάζουν τις συνθήκες αλήθειας

β) Δεν ακολουθούν τους γραμματικούς κανόνες

γ) Η κυριολεκτική σημασία τους δεν ταιριάζει σε ένα συγκεκριμένο συγκείμενο

δ) Η δομή της παροιμίας είναι διαδεδομένη και στη γλώσσα - στόχο.

«Η μετάφραση είναι μια δραστηριότητα που αναπόφευκτα εμπλέκει τουλάχιστον δύο γλώσσες και δύο πολιτισμικές παραδόσεις» (Toury 1978:200). Δεν έχει μόνο γλωσσικές διαστάσεις αλλά επικοινωνιακό χαρακτήρα και πολιτισμικούς προσδιορισμούς. Ακόμη και η μικρής εμβέλειας πολιτισμική διαφορά μεταξύ της γλώσσας - πηγής και της γλώσσας - στόχου προκαλεί ανομοιογένεια στα γλωσσικά πολιτισμικά προϊόντα των δύο γλωσσών, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό μία πάλη επικράτησης του ενός ή του άλλου πολιτισμού, η οποία κατά βάση καταλήγει σε πολιτισμικό συμβιβασμό. Ο στόχος του μεταφραστή δεν πρέπει να είναι η μεγιστοποίηση της ομοιότητας αλλά η ελαχιστοποίηση της διαφοράς.⁵³

Μία στρατηγική για την επίλυση αυτού του προβλήματος είναι η εύρεση ισοδύναμης παροιμίας στη γλώσσα - στόχο, με σκοπό να αποδίδεται η σημασία της πρωτότυπης παροιμίας, όσο το δυνατό ακριβέστερα. Η ισοδυναμία αυτή στη μετάφραση καθορίζεται από ιστορικοπολιτισμικές συνθήκες στις οποίες δημιουργούνται και προσλαμβάνονται τα κείμενα και από γλωσσο - κειμενικούς και εξωγλωσσικούς παράγοντες που συχνά έρχονται αντιμέτωποι. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι παροιμίες αποτελούν παγιωμένες εκφράσεις η διαδικασία εύρεσης ισοδύναμου δε στηρίζεται στη κατά λέξη μετάφραση αλλά στη ανεύρεση της σημασιολογικής

⁵² Ολυμπία Τσακνάκη, ό.π., σελ. 190

⁵³ Ο.π., σελ. 190

εκείνης μονάδας της γλώσσας - στόχου, η οποία ταυτίζεται όσο το δυνατό περισσότερο με τη παροιμία της γλώσσας - πηγής. Βέβαια, υπάρχει και η άποψη ότι σε περίπτωση μη εύρεσης ισοδυναμίου η παροιμία μπορεί να μεταφραστεί με σεβασμό στα σημαίνοντα και τα σημαινόμενα. Οι μεταφραστικές τεχνικές στην περίπτωση της μετάφρασης των παροιμιών εφαρμόστηκαν με διάφορους τρόπους.

Ο θεωρητικός Nida (1964) έχει εκφράσει μία από τις πιο ολοκληρωμένες απόψεις για τη μετάφραση, η οποία βασίζεται στην έννοια της ισοδυναμίας, καθώς για αυτόν η μετάφραση αποτελεί την αναπαραγωγή στη γλώσσα - στόχο του εγγύτερου δυνατού φυσικού ισοδυναμίου του μηνύματος της γλώσσας - πηγής, για την επίτευξη του οποίου προτείνει δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη, η τυπική ισοδυναμία, η ισοδυναμία στη μετάφραση στο επίπεδο της μορφής, είναι προσανατολισμένη στη γλώσσα - πηγή γιατί ο μεταφραστής μένει πιστός στη μορφή και στο περιεχόμενο του κειμένου που μεταφράζει. Το θετικό στοιχείο της προσέγγισης αυτής είναι ότι ο δέκτης λαμβάνει το μήνυμα έτσι όπως αυτό μεταδίδεται μέσω των πολιτισμικών στοιχείων της γλώσσας - πηγής. Στην περίπτωση αυτή υπάρχουν παροιμίες τις οποίες έχουμε τη δυνατότητα να μεταφράσουμε πιστά. Η παροιμία της γλώσσας - στόχου έχει τις ίδιες λεξικές μονάδες, την ίδια τυπική παροιμιακή ερμηνεία και μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην ίδια περίπτωση με εκείνη της γλώσσας - πηγής, γεγονός που ισχύει και για τις οικουμενικές παροιμίες, όπου τα πολιτισμικά σύνορα είναι προσπελάσιμα. Πρόκειται για την περίπτωση όπου ο μεταφραστής μεταδίδει την παροιμία όσο το δυνατό πιο πιστά, δεδομένου ότι ο χαρακτήρας και το περιεχόμενο της παροιμίας είναι διαπολιτισμικό.

Εκτός, όμως από την περίπτωση της ισοδυναμίας της μορφής δύο παροιμιών, η Sevilla Munoz (2000:106-107) υποστηρίζει ότι η τυπική ισοδυναμία ισχύει και σε άλλες περιπτώσεις, όπως όταν: α) η σειρά των συστατικών στοιχείων είναι αλλαγμένη, β) τα συστατικά στοιχεία της παροιμίας της γλώσσας πηγής απουσιάζουν από την παροιμία της γλώσσας στόχου, γ) υπάρχει αλλαγή στο μορφολογικό επίπεδο, δ) σημειώνεται μορφοσυντακτική αλλαγή.

Η δεύτερη προσέγγιση του Nida ονομάζεται δυναμική ισοδυναμία και δεν εστιάζεται στη γλώσσα - πηγή αλλά στη γλώσσα - στόχο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρόκειται απλά για ένα μήνυμα που μοιάζει με αυτό της γλώσσας - στόχου. Η δυναμική ισοδυναμία πρέπει να αντικατοπτρίζει σαφώς την τυπική παροιμιακή ερμηνεία και την πρόθεση του χρήστη της παροιμίας, ο δέκτης κατέχει πρωτεύουσα θέση στη μεταφραστική διαδικασία με αποτέλεσμα να παρατηρείται η υπεροχή του περιεχομένου έναντι της μορφής. Ο αναγνώστης του μεταφράσματος είναι ο πλέον κατάλληλος να αξιολογήσει τη μετάφραση και ο τρόπος με τον οποίο ο δέκτης του κειμένου της γλώσσας - στόχου ανταποκρίνεται σε αυτό, θα πρέπει να είναι ισοδύναμος με εκείνον με τον οποίο ο δέκτης του κειμένου της γλώσσας - πηγής δέχεται το κείμενο. Το κριτήριο που πρέπει να ικανοποιείται είναι η σημασιολογική ισοδυναμία.

Κατά τους Hervey, Higgins και Haywood (1995:24-25), όταν η πιστή μετάφραση δεν είναι εφικτή, ο μεταφραστής έχει τη δυνατότητα να ακολουθήσει το

δρόμο της επικοινωνιακής μετάφρασης, δηλαδή τη μετάφραση μιας παροιμίας με μια άλλη ισοδύναμη της, ανεξάρτητα αν διαθέτει διαφορετικά λεξικά στοιχεία, η οποία να έχει την ίδια παροιμιακή ερμηνεία και να μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη ίδια περίπτωση επικοινωνίας στη γλώσσα - στόχο. Άποψη με την οποία συμφωνεί και ο Catford (1965:49), ο οποίος ισχυρίζεται ότι τα ισοδύναμα στη γλώσσα - στόχο δε πρέπει να επιλέγονται σύμφωνα με το κριτήριο της «ίδιας σημασίας», αλλά σύμφωνα με την ικανότητά τους να χρησιμοποιηθούν στην ίδια περίπτωση επικοινωνίας, γεγονός που συνεπάγεται ότι δύο παροιμίες μπορούν να θεωρηθούν ισοδύναμες από τη στιγμή που έχουν τη δυνατότητα να αντικαταστήσουν η μία την άλλη. Με τις απόψεις αυτές φαίνεται να συμφωνούν και οι υποστηρικτές της συγκριτικής προσέγγισης J.P.Vinay και J.Carbelnet (1977), καθώς η χρήση του επικοινωνιακού ισοδυνάμου μας δίνει τη δυνατότητα να μεταφράσουμε μια παροιμία με παροιμία.

Στο σημείο αυτό έρχεται ο διαχωρισμός των παροιμιών σε γενικευτικές και ειδικές στον οποίο έχει προβεί η Sevilla Munoz (2000:105), σύμφωνα με τον οποίο οι γενικευτικές έχουν ως συστατικά στοιχεία αφηρημένες έννοιες, ενώ αντίθετα οι ειδικές φέρουν ένα συγκεκριμένο «πρωταγωνιστή». Οι επικοινωνιακά ισοδύναμες παροιμίες μπορούν να ανήκουν είτε στη μία είτε στην άλλη κατηγορία, ενώ σε σημασιολογικό επίπεδο μπορεί να διαφέρουν τα μέσα με τα οποία εκφράζεται η μεταφορά και σε συντακτικό επίπεδο η δομή της πρότασης. Ως εκ τούτου, από ένα σύνολο ισοδύναμων, ο μεταφραστής οφείλει να επιλέξει εκείνο που θεωρεί πιο κατάλληλο από μορφολογική, σημασιολογική και από πραγματολογική άποψη με σκοπό να επιτευχθούν οι επικοινωνιακοί στόχοι. Βέβαια, το έργο του μεταφραστή δεν ολοκληρώνεται με την εύρεση του ισοδυνάμου, καθώς οφείλει να λάβει υπόψη του κάποιους παράγοντες, όπως τη γλώσσα και τον πολιτισμό της γλώσσας - στόχου, το συγκεκριμένο, τη συχνότητα χρήσης της εκάστοτε παροιμίας και το κοινό στο οποίο απευθύνεται η παροιμία. Επίσης, πρέπει να βεβαιωθεί ότι το αποτέλεσμα της μετάφρασης είναι οικείο στο φυσικό ομιλητή, δηλαδή αν ταιριάζει με τη συγκεκριμένη περίπτωση και αν εξυπηρετεί τον αρχικό σκοπό του συγγραφέα, δεδομένου ότι μία παροιμία μπορεί να έχει διαφορετική ερμηνεία μεταξύ λαών αλλά και μεταξύ των φυσικών ομιλητών της ίδιας γλώσσας.

Αντίλογο στη σημασιολογική ισοδυναμία αποτελεί η άποψη πως όταν επιλέγουμε τη σημασιολογική ισοδυναμία χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη τη μορφή είναι σαν να απορρίπτουμε το «διαίτερο» που περικλείει συχνά το πολιτισμικό στοιχείο, χωρίς αυτό να συνεπάγεται την κατά γράμμα, δουλική μετάφραση (Συμεωνίδου-Χρηστίδου 2002). Στο σημείο αυτό έρχεται ο μεταφρασιολόγος Berman (1985:36) για να κάνει τη διάκριση μεταξύ εθνοκεντρικής και πιστής μετάφρασης, με την εθνοκεντρική μετάφραση να δέχεται την ανωτερότητα της γλώσσας - στόχου υπακούοντας στις αρχές και τις αξίες της και την πιστή να αρνείται να εξοβελίσει στοιχεία της γλώσσας - πηγής και να δέχεται την ενσωμάτωση του ξένου στοιχείου, δημιουργώντας έτσι στο μεταφραστή το δίλημμα να επιλέξει μεταξύ της μετάφρασης μιας παροιμίας με μια ισοδύναμή της στη γλώσσα - στόχο ή να καταφύγει στη κατά λέξη μετάφραση. Ο Berman διακρίνει την κατά λέξη από την κατά γράμμα μετάφραση, υποστηρίζοντας πως κατά λέξη μετάφραση δε σημαίνει μετάφραση πιστή

στα σημαίνοντα, με την προσοχή να εστιάζεται βέβαια στα σημαίνοντα, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι πρόκειται για μια απλή αναπαραγωγή. Στη κατά λέξη μετάφραση επιδιώκεται η διατήρηση των προσωδιακών στοιχείων του πρωτοτύπου, με τον μεταφραστή να σέβεται τα υφολογικά μέσα της παροιμίας, την υφολογική της βαρύτητα, η οποία διαφέρει λόγω του φωνολογικού και μορφολογικού συστήματος της κάθε γλώσσας. Δεν αρκεί επομένως η απλή μεταφορά της σημασίας, καθώς η σημασία συνδέεται με τη μορφή και η απλή μεταφορά της σημασίας θα αποτελούσε ένα διαστρεβλωμένο κείμενο. Ο ερευνητής αναφέρει δεκατρείς παραμορφωτικές πρακτικές, εκ των οποίων οι τέσσερις επηρεάζουν την απόδοση των παροιμιών. Αυτές είναι οι:

- Διασαφήνιση: η χρήση δηλαδή ενός ισοδύναμου, η οποία εμποδίζει τον δέκτη να έρθει σε επαφή με το ξένο στοιχείο, καθώς η παροιμία απογυμνώνεται από τα ιδιαίτερα στοιχεία της γλώσσας πηγής και προσαρμόζει το ξένο στο εθνικό.
- Αλλοίωση εκφράσεων και ιδιωτισμών: αναγωγή σε εθνικά πολιτισμικά πρότυπα αποτελεί συμβιβασμό με το αναγνωστικό κοινό, δεν περιχαράσσεται ο ξένος πολιτισμικός κώδικας, ο αναγνώστης και το πρωτότυπο προδίδονται.
- Αλλοίωση των υποκείμενων νοηματικών δικτύων: τα υποκείμενα νοηματικά δίκτυα διαμορφώνονται κάτω από το κείμενο, δηλαδή στο υπο-κείμενο.
- Αλλοίωση της ιδιωτισμικής γλώσσας: η ιδιωτισμική προφορική πρέπει να διατηρείται και όχι να αποσιωπάται, καθώς παρατηρείται το φαινόμενο της «εξωτικοποίησης», της απόδοσης δηλαδή μιας ξένης λαϊκής γλώσσας σε μια τοπική.

Επομένως, ο Bergman με τη θεωρία του αυτή έρχεται σε αντίθεση με τη θεωρία της «δυναμικής ισοδυναμίας» του Nida, δεδομένου ότι η μετάφραση που προτείνει είναι πιστή και ελεύθερη ταυτόχρονα, υποστηρίζοντας θερμά τη διατήρηση του ξένου στοιχείου της ξένης γλώσσας καθώς επίσης και των αδιαφανών σημείων που είναι παρόντα στο ξένο χαρακτήρα της παροιμίας. Ο Venuti, συμπληρωματικά διακρίνει δύο στρατηγικές μετάφρασης: την οικειοποίηση, η προσέγγιση του ξένου στοιχείου με βάση τις πολιτισμικές αξίες της γλώσσας στόχου, η οποία εφαρμόζεται όταν το ξένο στοιχείο αποτελεί εμπόδιο στη κατανόηση του κειμένου, και τον εξωτισμό, όπου διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό στοιχεία κοινά και οικεία στη γλώσσα - πηγή αλλά πρωτόγνωρα στη γλώσσα - στόχο, τα οποία προκαλούν συχνά το ενδιαφέρον του δέκτη.

Μία άλλη στρατηγική που εφαρμόζεται στη μετάφραση παροιμιών είναι η τεχνική της παράφρασης ή διασαφήνισης, η οποία εφαρμόζεται σε περιπτώσεις όπου δεν είναι δυνατή η εύρεση ενός ισοδύναμου που να επιτρέπει την κατά λέξη μετάφραση ή όταν δεν υπάρχει κάποιο επικοινωνιακό ισοδύναμο και έχει ως πλεονέκτημα τη μεταφορά του προτασιακού περιεχομένου. Η τεχνική αυτή δίνει έμφαση στην πληροφοριακή αξία του εκφωνήματος, με αποτέλεσμα να εξαλείφει την εκάστοτε λειτουργία της παροιμίας που έχει επιλέξει ο συγγραφέας, αφού το πρωτότυπο κείμενο

αφομοιώνεται πολιτισμικά. Για το λόγο αυτό ο Newmark τη χαρακτηρίζει ως τη χαλαρότερη μέθοδο μετάφρασης.

Η εξάλειψη είναι μια άλλη μεταφραστική μέθοδος που χρησιμοποιείται στη μετάφραση παροιμιών. Είναι η τεχνική στην οποία προσφεύγει ο μεταφραστής όταν δεν γνωρίζει κάποια ισοδύναμη παροιμία ή σε περίπτωση που η παράφρασή της είναι ιδιαίτερα δύσκολη, οπότε οδηγείται στην εξάλειψη της παροιμίας από τη μεταφραστική διαδικασία. Βέβαια, σε μία περίπτωση εξάλειψης, ο αναγνώστης, μη όντας σε θέση να γνωρίζει την εξάλειψη μιας παροιμίας, αγνοεί τα πολιτισμικά στοιχεία τα οποία φέρει η παροιμία, τα οποία ο συγγραφέας χρησιμοποίησε εκούσια. Επομένως, το αποτέλεσμα που προκύπτει από την ανάγνωση του ίδιου κειμένου από το δέκτη του πρωτοτύπου και από το δέκτη του μεταφράσματος είναι διαφορετικό.

Ένας άλλος τρόπος με τον οποίο μπορεί να κάνεις να μεταφράσει μια παροιμία είναι η μετάταξη. Κατά τη διαδικασία της μετάταξης ένα μέρος του λόγου αντικαθίσταται από κάποιο άλλο χωρίς να μεταβάλλεται η σημασία του μηνύματος. Για παράδειγμα, μια παροιμία μπορεί να μεταφραστεί με μια έκφραση της γλώσσας στόχου, όπου η πρωτότυπη παροιμία και η επιλεγμένη έκφραση δεν είναι ισοδύναμες από υφολογική άποψη. Το εκτύπωμα από την άλλη αποτελεί μια τεχνική μεταφραστικής προσέγγισης των παροιμιών, κατά την οποία το μεταφρασμένο εκφώνημα που περιέχει την παροιμία αποτελείται από τα συστατικά στοιχεία της γλώσσας - πηγής και σέβεται τη συντακτική δομή της. Πρόκειται επομένως για μια μορφή κατά λέξη μετάφρασης, χωρίς να ανήκει ωστόσο στις παροιμίες της γλώσσας - πηγής, με τον μεταφραστή να προσπαθεί να πετύχει την πολιτισμική αφομοίωση του πρωτοτύπου υπακούοντας στους κώδικες που διέπουν τον πολιτισμό - πηγή. Σύμφωνα με τον Chansou (1984:282), το εκτύπωμα μπορεί να έχει διαβαθμίσεις. Εκτός δηλαδή από το πιστό εκτύπωμα, όπου η αναπαραγωγή των στοιχείων της ξένης γλώσσας είναι απολύτως ακριβής, μπορεί ο μεταφραστής να επιλέξει να τροποποιήσει σε μικρό βαθμό τα στοιχεία της ξένης γλώσσας. Με τον τρόπο που χρησιμοποιείται, το εκτύπωμα οδηγεί στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου της γλώσσας στόχου, το κοινό της οποίας έρχεται σε επαφή με νέες ιδέες και αντιλήψεις. Η άποψη αυτή έχει και τους αντιπάλους της, οι οποίοι στη θέση του εκτυπώματος προτείνουν τη χρήση μιας ήδη υπάρχουσας λέξης ή ενός νεολογισμού, επειδή σε αντίθετη περίπτωση το μετάφρασμα μπορεί να μην είναι σαφώς αναγνωρίσιμο από το δέκτη και να προϋποθέτει επιπρόσθετες εξηγήσεις.

Στην περίπτωση χρήσης παροιμιακής μήτρας, ο μεταφραστής χρησιμοποιεί τα λεξιλογικά στοιχεία της παροιμίας της γλώσσας πηγής προκειμένου να δώσει στον αναγνώστη τη δυνατότητα να συμμετάσχει στη πρόθεση του συγγραφέα να χρησιμοποιήσει παροιμία. Η σημασιολογική διαφορά τους από το συγκεκριμένο δηλαδή, οδηγεί τον αναγνώστη στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για παροιμία. Σε περίπτωση μάλιστα που η δομή της παροιμίας του πρωτοτύπου κειμένου είναι αρκετά διαδεδομένη, τότε ο μεταφραστής υιοθετεί και αυτός μια δομή η οποία είναι επίσης διαδεδομένη στις παροιμίες της γλώσσας - στόχου, επιλέγει δηλαδή τα λεξιλογικά, συντακτικά ή προσωδιακά στοιχεία τα οποία καταδεικνύουν ότι στη γλώσσα - πηγή υπήρχε μια παροιμία. Πρέπει να επισημάνουμε πως χρησιμοποιώντας τη μέθοδο

αυτή, μπορεί συχνά να υποπέσουμε σε παρέκκλιση σε επίπεδο μορφής, με αποτέλεσμα να έχουμε μεταφραστική απώλεια.

Ολοκληρώνοντας την ενότητα αυτή, λοιπόν, θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε πως η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των μεταφραστικών τεχνικών που χρησιμοποιούνται για τη μετάφραση των παροιμιών πολλές φορές δεν είναι απολύτως ξεκάθαρη. Πολύ συχνά οι μεταφραστές αναγκάζονται να παραλείπουν τους κανόνες και τους κώδικες προκειμένου να επιτύχουν το επιθυμητό κάθε φορά αποτέλεσμα. Ιδιαίτερο ρόλο σε αυτό παίζει το γεγονός ότι η παροιμία δεν είναι μια φράση απομονωμένη από το υπόλοιπο κείμενο, καθώς το συγκεκριμένο αποτελεί βασικό παράγοντα της μετάφρασης, μια παροιμία έχει τη δύναμη να μεταβάλλει μια κατάσταση λόγου. Όσον αφορά λοιπόν σε αυτό ο Meschonnic (1973:186-187) σημειώνει ότι η μεταφραστική διαδικασία επιτρέπει να δούμε πως λειτουργεί η σχέση μεταξύ γλώσσας και ομιλίας ανάλογα με το εάν δώσουμε μία κατά λέξη ισοδυναμία (πιστή μετάφραση που σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί παροιμία της γλώσσας - στόχου) ή μία δυναμικά ισοδύναμη παροιμία που εντούτοις δε διαθέτει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της αρχικής παροιμίας. Η ίδια η μεταφραστική διαδικασία επιτρέπει να δούμε πως λειτουργεί το πέρασμα από τη γλώσσα στην ομιλία, από την ομιλία στη γραφή και από την προσωπική στην απρόσωπη γραφή.⁵⁴

⁵⁴ Ο.π., σελ. 206

10. Μετάφραση ρωσικών παροιμιών στην ελληνική γλώσσα

Στο σημείο αυτό θα προχωρήσουμε στη μετάφραση ορισμένων ρωσικών παροιμιών στην ελληνική γλώσσα με μοναδικό κριτήριο το θεματικό τους περιεχόμενο. Όπως είναι σαφές, στην περίπτωση αυτή στερούμαστε της δυνατότητας να αντιμετωπίσουμε την εκάστοτε παροιμία ως μέρος ενός ευρύτερου κειμένου, προκειμένου να ακολουθήσουμε κατά γράμμα κάποιους από τους προτεινόμενους κανόνες μετάφρασης. Είμαστε όμως σε θέση να δοκιμάσουμε διάφορες από τις μεταφραστικές τακτικές, οι οποίες προτείνονται για τις περιπτώσεις της μετάφρασης των παροιμιών όπως καταγράψαμε στην προηγούμενη ενότητα, ώστε να είμαστε σε θέση να τις συγκρίνουμε ή ακόμα να επιλέξουμε την καταλληλότερη κατά περίπτωση.

10.1. Παροιμίες τυπικά ισοδύναμες

Πριν όμως προχωρήσουμε στην κατηγοριοποίηση των παροιμιών, είναι χρήσιμο να παραθέσουμε ένα δείγμα παροιμιών οι οποίες απαντώνται αυτούσιες τόσο στη ρωσική, όσο και στην ελληνική γλώσσα. Υπόκειται, δηλαδή, στο πλαίσιο της τυπικής ισοδυναμίας σύμφωνα με τον Nida. Δεν πρόκειται όμως απλώς για παροιμίες τις οποίες έχουμε τη δυνατότητα να μεταφράσουμε πιστά, δίνοντας έμφαση στη γλώσσα - πηγή, αλλά για παροιμίες οι οποίες μπορούν να αποδοθούν στη γλώσσα - στόχο με τις ίδιες λεξικές μονάδες, την ίδια τυπική παροιμιακή ερμηνεία, μένοντας πιστοί στο περιεχόμενο και τη μορφή του κειμένου και οι οποίες χρησιμοποιούνται στην ίδια ακριβώς περίσταση. Έχουμε επομένως τη δυνατότητα να τις μεταφράσουμε πιστά, δεδομένου ότι υφίσταται ακριβώς η ίδια παροιμία στη γλώσσα - στόχο, την ελληνική γλώσσα στην προκειμένη. Με τον τρόπο αυτό επιβεβαιώνεται και η άποψη της Sevilla Munoz ότι μπορούμε να έχουμε τυπική ισοδυναμία ακόμα κι αν, όπως θα παρατηρήσουμε και παρακάτω, υπάρχουν κάποιες μικρές μορφολογικές ή συντακτικές αλλαγές από τη γλώσσα - πηγή στη γλώσσα - στόχο. Ένα ενδιαφέρον δείγμα αυτής της κατηγορίας παροιμιών είναι το εξής:

➤ *И у стен дывают уши*
Και οι τοίχοι έχουν αυτιά

➤ *Нет дыма без огня*
Δεν υπάρχει καπνός χωρίς φωτιά

- Παρ.: Στην ελληνική παροιμία παρατηρείται μία επιπλέον λέξη, η λέξη *υπάρχει*, σε σχέση με τη ρωσική, γεγονός που εξηγείται αν

λάβουμε υπόψη πως στη ρωσική γλώσσα δε χρησιμοποιείται το ρήμα είμαι-υπάρχω στον ενεστώτα, αλλά εννοείται.

- *Повторенье - мать ученья*
Επανάληψη – μήτηρ μαθήσεως
 - Παρ.: Στην περίπτωση αυτή μεταφράζουμε τη λέξη мать=μητέρα, ως μήτηρ, με τη μορφή τη λέξης στη καθαρεύουσα, επειδή η συγκεκριμένη παροιμία είθισται να χρησιμοποιείται με τη μορφή αυτή στην ελληνική γλώσσα.

- *Лучше поздно, чем никогда*
Κάλλιο αργά, παρά ποτέ

- *Два арбуза не удержат под мышкой*
Δυο καρπούζια δε χωράνε κάτω από μια μασχάλη
 - Παρ.: Στη ρωσική γλώσσα χρησιμοποιείται το ρήμα «κρατιούνται»

- *Что посеешь, то и пожнешь*
Ό, τι σπείρεις, θα θερίσεις
 - Παρ.: Στη ρωσική παροιμία χρησιμοποιείται επιπλέον η λέξη «то», η οποία είναι η δεικτική αντωνυμία «αυτό», η οποία θα μπορούσε να μεταφραστεί στην ελληνική γλώσσα ως *ό,τι σπείρεις, αυτό θα θερίσεις.*

- *Пошёл за шерстью, а вернулся стриженным*
Πήγε για μαλλί, αλλά γύρισε κουρεμένος

- *Рука руку моет*
Το' να χέρι νίβει τ' άλλο
 - Παρ.: Ενώ στη περίπτωση αυτή υπάρχει η τυπικά ισοδύναμη παροιμία στην ελληνική γλώσσα, αυτή φαίνεται να παρουσιάζει μορφολογικές διαφορές στη μετάφραση γιατί η κατά λέξη μετάφρασή της θα ήταν *Το χέρι το χέρι* (σε αιτιατική πτώση) *πλένει.*

- *Аппетит приходит во время еды*
Τρώγοντας έρχεται η όρεξη
 - Παρ.: Η κατά λέξη μετάφραση της ρωσικής παροιμίας θα ήταν *Η όρεξη έρχεται την ώρα του φαγητού*. Παρ' όλα αυτά πρόκειται κατά τη γνώμη μου για τυπικά ισοδύναμες παροιμίες με μικρή διαφοροποίηση στη συντακτική τους δομή, η οποία όμως δε φαίνεται να εμποδίζει το επικοινωνιακό αποτέλεσμα.

- *Не всё то золото, что блестит*
Ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός
 - Παρ.: Στη ρωσική γλώσσα η δευτερεύουσα πρόταση ακολουθεί την κύρια *Δεν είναι χρυσός, ό,τι λάμπει*. Η σειρά των συστατικών στοιχείων της πρότασης είναι αλλαγμένη χωρίς αυτό να αποτελεί τροχοπέδη για τον μεταφραστή.

- *Не рой другому яму, сам в неё попадёшь*
Μη σκάβεις λάκκο στον άλλο, θα πέσεις ο ίδιος μέσα

- *Много шума из ничего*
Πολύς θόρυβος για το τίποτα
 - Παρ.: Η ρωσική παροιμία αναφέρει κατά λέξη *Πολύς θόρυβος από το τίποτα*.

- *Надежда умирает последней*
Η ελπίδα πεθαίνει τελευταία

- *С собакой ляжешь, с блохами встанешь*
Αυτός που κοιμάται με τους σκύλους, σηκώνεται με ψύλλους
 - Παρ.: Η ρωσική παροιμία χρησιμοποιεί β' ενικό πρόσωπο: Αν κοιμηθείς με το σκύλο, θα σηκωθείς με ψύλλους.

- *Скажи мне кто твой друг, и я скажу тебе кто ты*
Δείξε μου τον φίλο σου να σου πω ποιος είσαι
 - Παρ.: Η κατά λέξη μετάφραση της ρωσικής παροιμίας αναφέρει: Πες μου ποιος είναι ο φίλος σου κι εγώ θα σου πω ποιος είσαι εσύ.

- *Смеётся тот, кто смеётся последниѳ*
Γελάει καλύτερα όποιος γελάει τελευταίος
 - Παρ.: Στη ρωσική μορφή της παραλείπεται η λέξη «καλύτερα».

- *Κοгда Магомѳт не идѳт κ горе, то гора идѳт κ Магомѳму*
Όταν δε πάει ο Μωάμεθ στο βουνό, πάει το βουνό στον Μωάμεθ

- *Кому в картах не везѳт – везѳт в любви*
Όποιος χάνει στα χαρτιά κερδίζει στην αγάπη
 - Παρ.: Η ακριβής μετάφραση από τα ρωσικά είναι: Όποιον δεν του πάνε τα χαρτιά, του πάει η αγάπη.

- *Любви, каишя и денег от людеѳ не утаишѳ*
Ο έρωτας, ο βήχας και το χρήμα δεν κρύβονται
 - Παρ.: Στη ρωσική παροιμία αναφέρει κατά λέξη: Τον έρωτα, το βήχα και το χρήμα από τους ανθρώπους δεν το κρύβεις.

- *Дитя моего дитя дважды мне дитя*
Του παιδιού μου το παιδί είναι δυο φορές παιδί μου

- *Там и птичьѳ молоко есть*
Έχει και του πουλιού το γάλα
 - Παρ.: Στη ρωσική παροιμία αναφέρεται και το τοπικό επίρρημα *εκεί*.

- *Одно дело глаза у зайца совсем другое у совы*
Άλλα τα μάτια του λαγού κι άλλα της κουκουβάγιας
 - Παρ.: Η κατά λέξη μετάφραση της ρωσικής παροιμίας αναφέρει: Ένα πράγμα τα μάτια του λαγού και τελείως άλλο της κουκουβάγιας

- *Твои речи да Богоу уши*
Από το στόμα σου και στου Θεού τ' αφτί
 - Παρ.: Η κατά λέξη μετάφραση της ρωσικής παροιμίας είναι: Τα λόγια σου στου Θεού τα αφτιά

- *Бог любит вора, любит и хозяина*
Ο Θεός αγαπάει τον κλέφτη, αγαπάει και τον νοικοκύρη

- *В доме повешенного о верёвке не говорят*
Στο σπίτι του κρεμασμένου δε μιλάνε για σκοινί

- *Рыба с головы зниёт*
Το ψάρι βρωμάει από το κεφάλι

- *Яблоко от яблони недалеко падает*
Το μήλο κάτω από τη μηλιά θα πέσει
 - Παρ.: Εδώ τα σύνορα μεταξύ τυπικής και δυναμικής ισοδυναμίας ίσως να είναι λίγο ρευστά καθώς η ρωσική κατά λέξη μετάφρασης είναι *Το μήλο από τη μηλιά δε πέφτει μακριά*. Υπάρχει δηλαδή διαφοροποίηση στη σύνταξη των δύο αυτών παροιμιών, η οποία όμως κατά τη γνώμη μου δεν είναι ικανή να αποκλείσει την ύπαρξη τυπικής ισοδυναμίας στην περίπτωση αυτή.

- *Кровь – не вода*
Το αίμα νερό δε γίνεται
 - Παρ.: Η ελληνική παροιμία αποτελεί μια ολοκληρωμένη συντακτικά πρόταση σε αντίθεση με τη ρωσική που στερείται ρήματος (κατά λέξη θα ήταν: Το αίμα – όχι νερό). Βέβαια στη ρωσική γλώσσα το ρήμα είμαι δεν χρησιμοποιείται στον ενεστώτα, όμως και πάλι η ύπαρξη της παύλας χαλάει τη συνοχή της πρότασης. Η συντακτική διαφοροποίηση της ρωσικής παροιμίας δεν αποτελεί εμπόδιο στην υποστήριξη της τυπικής ισοδυναμίας.

➤ *Время лечит*

Ο χρόνος είναι ο καλύτερος γιατρός

- Παρ.: Στην παροιμία αυτή το περιεχόμενο είναι σε θέση να της προσδώσει την οικουμενικότητα που απαιτεί η κατά λέξη μετάφραση της τυπικής ισοδυναμίας, παρά την αναντιστοιχία στις λεξικές μονάδες μεταξύ των παροιμιών. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ένα γνωμικό της ρωσικής γλώσσας (Ο χρόνος γιατρεύει), το οποίο έχουμε τη δυνατότητα να αντικαταστήσουμε στη διαδικασία της μετάφρασης με παροιμία.

➤ *Куй железо пока горячо*

Στη βράση κολλάει το σίδηρο

- Παρ.: Με τη χρήση προστακτικής η ρωσική παροιμία αναφέρει ότι και η ελληνική με μια απλή ονομαστική πρόταση (Σφυρηλάτησε το σίδηρο όταν είναι ακόμα ζεστό).

➤ *Любить друга своего - терни и ego недостатки*

Αγάπα το φίλο σου με τα ελαττώματά του

- Παρ.: Συγκρίνοντας τις δύο παροιμίες βλέπουμε πως στην ελληνική παροιμία υπάρχει έλλειψη δεύτερου ρήματος (να ανέχεσαι τα ελαττώματά του). Στην πραγματικότητα η ρωσική παροιμία αποτελείται από δύο ολοκληρωμένες προτάσεις, τη στιγμή που η αντίστοιχη της ελληνική είναι μία πρόταση. Αυτή η διαφορά στις λεξικές μονάδες δεν είναι ικανή να αποκλείσει τη τυπική ισοδυναμία από το παράδειγμα αυτό.

➤ *За двумя зайцами погонишься – ни одного не поймаешь*

Όποιος κυνηγάει πολλούς λαγούς δεν πιάνει κανέναν

➤ *Благополучный день с утра сказывается*

Η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται

➤ *По горшку и покрывка*

Κύλησε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι

- Παρ.: Στη ρωσική παροιμία δεν υπάρχει ρήμα επομένως έχουμε διαφορά στις λεξικές μονάδες, χωρίς αυτή να είναι ικανή να

αποκλείσει το χαρακτηρισμό των δύο παροιμιών ως τυπικά ισοδύναμων.

➤ *He бивает грома без молнии*

Αν δεν αστράψει, δε βροντάει

- Παρ.: Η βασική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο παροιμιών είναι πως στη ρωσική περίπτωση χρησιμοποιούνται ουσιαστικά (κ.λ.μ.: Δεν υπάρχει βροντή, χωρίς αστραπή), τη στιγμή που στην ελληνική έχουμε χρήση ρημάτων στη θέση των ουσιαστικών.

10.2. Παροιμίες για την αγάπη (ЛЮБОВЬ)

Στην ενότητα αυτή παραθέτουμε μία ομάδα παροιμιών με κοινό παρανομαστή τη θεματική τους, η οποία στην προκειμένη αφορά στον έρωτα και την αγάπη. Αφού καταγράφεται η ρωσική παροιμία, ακολουθεί η κατά λέξη μετάφρασή της, η ελληνική της αντιστοιχία, η οποία κατά κύριο λόγο είναι μία ελληνική παροιμία, καθώς και η επεξήγηση του εκάστοτε τρόπου που έχει επιλεγεί ώστε να επιτευχθεί η καλύτερη κατά περίπτωση μετάφραση.

➤ *Любовь без ссоры – что суп без соли*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Αγάπη χωρίς καβγάδες – ότι σούπα χωρίς αλάτι
- ii. Ελληνική αντιστοιχία: Αγάπη δίχως πείσματα δεν έχει νοστιμάδα

- Παρ.: Η ελληνική παροιμία που αντικαθιστά τη ρωσική υπάγεται στους κανόνες της δυναμικής ισοδυναμίας, καθώς παρατηρείται τόσο σημασιολογική, όσο και επικοινωνιακή ισοδυναμία, ενώ παράλληλα οι δύο παροιμίες φαίνεται να χρησιμοποιούν την ίδια θεματολογία στις μεταφορές τους.

➤ *Любовь способна строить и разрушать города*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Η αγάπη είναι ικανή να χτίζει και να γκρεμίζει πόλη.
- ii. Ελληνική αντιστοιχία: Η αγάπη πύργους καταλεί και κάστρα ρίχνει κάτω

- Παρ.: Και στην παρούσα παροιμία βρίσκουμε στην ελληνική γλώσσα μία δυναμικά ισοδύναμή της, ικανή να την αντικαταστήσει καθώς υπάρχει και μορφολογική ταύτιση μεταξύ των δυο τους.

- *Чем дальше чем ближе*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Όσο πιο μακριά, τόσο πιο κοντά.
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Κάλιο μακριά και αγαπημένα παρά κοντά και μαλωμένα.

- Παρ.: Στην περίπτωση αυτή ο μεταφραστής οφείλει να γνωρίζει τη ρωσική παροιμία και την χρήση της, ώστε να επιλέξει την αντίστοιχη ελληνική, η οποία να χρησιμοποιείται στην ίδια περίπτωση επικοινωνίας έχοντας ακριβώς το ίδιο αποτέλεσμα στον δέκτη της γλώσσας στόχου, όπως η ελληνική παροιμία που επιλέξαμε εδώ.

- *Если долго не видеться быстро всё забудется*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Αν για καιρό δε βλέπεις, τότε γρήγορα όλα θα ξεχαστούν.
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Μάτια που δε βλέπονται γρήγορα λησμονιούνται.

- Παρ.: Η ελληνική παροιμία που έρχεται ως αντιστοιχία εδώ είναι συμβατή με τους κανόνες της δυναμικής ισοδυναμίας της μετάφρασης παροιμιών.

- *Нам всё равно – что поп что батька*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Για μας είναι το ίδιο, τί παπάς τί πατέρας
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Σαν θέλει η νύφη κι ο γαμπρός, τύφλα να' χει ο πεθερός.

- Παρ.: Στην παροιμία αυτή δίνουμε ως αντιστοιχία μια επικοινωνιακά και δυναμικά ισοδύναμη παροιμία, η οποία εκ πρώτης όψεως φαίνεται παράταιρη. Γνωρίζοντας όμως το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που επιδιώκεται στη ρωσική γλώσσα, είμαστε σε θέση να τολμήσουμε να μεταφράσουμε με μία ελληνική παροιμία, η οποία μπορεί να κυμαίνεται σε άλλη θεματική, όμως είναι περισσότερο πιθανό να μεταφέρει το ίδιο ακριβώς μήνυμα στον δέκτη της γλώσσας-στόχου. Τόσο η ελληνική όσο κυρίως η ρωσική παροιμία αφορούν σε καταστάσεις στις οποίες οι αποφάσεις λαμβάνονται από τους άμεσα ενδιαφερόμενους ανεξάρτητα από τη γνώμη των άλλων.

- *Путь к сердцу мужчины лежит через его желудок*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Ο δρόμος για την καρδιά του άντρα είναι ξαπλωμένος πάνω στο στομάχι του.
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Στον άντρα ο δρόμος της καρδιάς περνάει από το στομάχι (Ο έρωτας περνάει από το στομάχι).

- Παρ.: Εδώ τα όρια μεταξύ τυπικής και δυναμικής ισοδυναμίας στη μετάφραση δεν είναι ευδιάκριτα. Η παροιμία που χρησιμοποιείται συχνότερα στην ελληνική γλώσσα είναι η «Ο έρωτας περνάει από το στομάχι». Επομένως, δεδομένου ότι υπάρχουν μεγάλες συντακτικές και μορφολογικές απώλειες στη μετάφραση, είναι μάλλον ορθότερο να ισχυριστούμε ότι η μεταφραστική μέθοδος που συναντούμε εδώ είναι αυτή της δυναμικής ισοδυναμίας.

Αυτό που παρατηρεί κανείς στην ενότητα αυτή είναι πως και οι δύο γλώσσες βρίσκονται πολύ κοντά στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την αγάπη. Εδώ επιλέξαμε μόνο ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από ένα πλήθος παροιμιών που πραγματεύονται το θέμα αυτό. Είναι όμως αρκετά αντιπροσωπευτικό του συνόλου των παροιμιών των δύο γλωσσών, καθώς έχουν κοινή χρήση στον καθημερινό λόγο των δύο λαών. Με οποιαδήποτε παροιμία της θεματικής αυτής αν βρεθεί κανείς αντιμέτωπος, φαίνεται πως η κοινή αντίληψη του θέματος και η σημασία του και στις δύο γλώσσες θα αποτελέσει σημαντική βοήθεια για τη μεταφραστική διαδικασία.

10.3. Παροιμίες για την οικογένεια και τον γάμο (СЕМЬЯ – СВАДЬБА)

Στην ενότητα αυτή ακολουθούν παροιμίες οι οποίες έχουν ως βασικό τους θέμα την οικογένεια και το γάμο και στις οποίες, όπως και πριν θα προσπαθήσουμε να δώσουμε τη καλύτερη δυνατή μετάφραση.

➤ *Без хозяина и дом сирота*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Χωρίς νοικοκύρη και το σπίτι είναι ορφανό
- ii. Ελληνική αντιστοιχία: Σπίτι χωρίς Γιάννη προκοπή δε κάνει

- Παρ.: Στην περίπτωση αυτή δίνουμε έμφαση στο περιεχόμενο έναντι της μορφής και επιλέγουμε μια ελληνική παροιμία, η οποία θα μας δώσει ακριβώς το ίδιο αποτέλεσμα. Ίσως να υπάρχουν και άλλες αντίστοιχες παροιμίες τις οποίες θα μπορούσε να επιλέξει ένας μεταφραστής ώστε να αντικαταστήσουν τη ρωσική παροιμία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εμείς ή κάποιος άλλος έχει επιλέξει λανθασμένα, από τη στιγμή που υπάρχει δυναμική ισοδυναμία. Εδώ πρέπει να τονίσουμε πως ο «Γιάννης» σαν αόριστη έννοια είναι ένα όνομα που χρησιμοποιείται κατά κόρον στις ελληνικές παροιμίες, γεγονός που επιτρέπει στον μεταφραστή να επιλέξει μία παροιμία με την οποία ο αναγνώστης της γλώσσας-στόχου είναι εξοικειωμένος.

- *Из одного теста слеплены*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Από ένα ζυμάρι πλασμένοι
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Σόι πάει το βασίλειο

- Παρ.: Ανήκει και αυτή η ρωσική παροιμία στις όχι και τόσο ξεκάθαρες περιπτώσεις, στις περιπτώσεις δηλαδή που ο μεταφραστής θα πρέπει να γνωρίζει καλά τη γλώσσα-πηγή και τον επικοινωνιακό στόχο της παροιμίας προκειμένου να επιλέξει τη καλύτερη εν δυνάμει αντίστοιχη ελληνική. Εδώ έχουμε δύο παροιμίες με το ίδιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα, οι οποίες σε κάθε περίπτωση θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν η μία την άλλη.

- *Как родители жили так и нас благовословили*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Όπως έζησαν οι γονείς, έτσι κι εμάς ευχήθηκαν
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Αμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα

- Παρ.: Πρόκειται για μία περίπτωση μετάφρασης όπου η δυναμική ισοδυναμία δίνεται από μία ελληνική παροιμία η οποία έχει μεν την ίδια θεματική, δεν υπάρχει όμως συσχέτιση από μορφολογική άποψη. Είναι μία περίπτωση παρόμοια με την προηγούμενη. Μεταφράζουμε με στόχο την επικοινωνιακή ισοδυναμία με «κόστος» να είμαστε χαλαρότεροι σε ότι αφορά στη μορφή της παροιμίας.

- *Девять дней как стала вдовой а уж в доме дрыгоў*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Η ένατη μέρα που έμεινε χήρα και ήδη στο σπίτι άλλος
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Στις εννιά του μακαρίτη άλλον έβαλε στο σπίτι

- Παρ.: Πρόκειται για μια περίπτωση δυναμικής ισοδυναμίας, καθώς η ελληνική παροιμία που επιλέγεται ως μετάφραση μας δίνει το ίδιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα, ενώ ταυτόχρονα οι δύο παροιμίες ασχολούνται με το ίδιο θέμα. Και για το λόγο αυτό θα μπορούσε κανείς να πει ότι πρόκειται για μία ακόμα περίπτωση τυπικής ισοδυναμίας καθώς τα όρια είναι αρκετά ασαφή για την περίπτωση αυτή.

- *Жену (мужа) и быка не беру издалека*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Σύζυγο και ταύρο μη παίρνεις από μακριά
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Παπούτσι από το τόπο σου κι ας είναι και μπαλωμένο

- Παρ.: Γνωρίζοντας το μήνυμα το οποίο θέλει να επικοινωνήσει η ρωσική παροιμία, μεταβαίνουμε και εδώ σε μία επικοινωνιακή μετάφρασή της, η οποία καταφέρνει να επιφέρει σημασιολογική ισοδυναμία και στη γλώσσα στόχο.
- *Силою милому не дѣлать*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Με τη βία αγαπητικός δε γίνεται
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Με το ζόρι παντρεία δε γίνεται
- Παρ.: Δε συναντούμε κάποια δυσκολία στη μετάφραση και αυτής της παροιμίας, δεδομένου ότι υπάρχει και στην ελληνική γλώσσα παροιμία επικοινωνιακά ισοδύναμη με τη ρωσική.

Σε αντίθεση με την ενότητα των παροιμιών για την αγάπη, αυτό που παρατηρείται εδώ είναι πως οι δύο γλώσσες διαφοροποιούνται στον τρόπο, στις λέξεις και τις έννοιες που χρησιμοποιούν για να δηλώσουν το ίδιο νόημα. Το πρόβλημα αυτό, από την άλλη, δε φαίνεται ικανό να δυσκολέψει τον μεταφραστή καθώς πρόκειται για παροιμίες οι οποίες μπορούν εύκολα να βρουν αντιστοιχία στην ελληνική γλώσσα. Η θεματική αυτή έχει απασχολήσει πολύ τους δύο λαούς και μεταφράζοντας μπορεί κανείς να βρει μπροστά του πληθώρα παροιμιών που θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν η μία την άλλη ακόμα κι αν η θεματική τους ποικίλλει.

10.4. Παροιμίες για τον χρόνο (ВРЕМЯ)

Βασικό θέμα των παροιμιών της ενότητας αυτής είναι ο χρόνος, όπως αυτός μπορεί να εννοηθεί και βασικός στόχος, όπως και στα προηγούμενα, είναι η επίτευξη της καλύτερης δυνατής μετάφρασης μέσω της επιλογής του καλύτερου δυνατού ισοδυνάμου για την εκάστοτε παροιμία.

- *Из года в год всё хуже*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Από χρόνο σε χρόνο όλα δυσκολότερα
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Κάθε πέρσι και καλύτερα
- Παρ.: Στις παροιμίες αυτές το επικοινωνιακό αποτέλεσμα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ταυτίζεται, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι σε μια ελεύθερη μετάφραση οι δύο παροιμίες είναι ακριβώς οι ίδιες. Όμως, δε μπορούμε να υποστηρίξουμε τη τυπική ισοδυναμία καθώς η μετάφραση δε μένει πιστή στη γλώσσα πηγή, δεν έχει τις ίδιες λεξικές μονάδες, ενώ

παράλληλα σε μία κατά λέξη μετάφραση δηλώνουν ακριβώς την ίδια κατάσταση από την ακριβώς αντίθετη σκοπιά.

➤ *До поры, до времени не сеют семену*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Μέχρι την εποχή, μέχρι τον καιρό δε σπέρνουν σπόρους
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Κάθε πράγμα στον καιρό του κι ο κολιός τον Αύγουστο
- Παρ.: Με την ελληνική αντίστοιχη παροιμία επιτυγχάνεται τόσο η υπεροχή του περιεχομένου έναντι της μορφής όσο και το γεγονός ότι οι δύο παροιμίες δεν έχουν μόνο την ίδια σημασία αλλά χρησιμοποιούνται στην καθημερινότητα στις ίδιες περιπτώσεις επικοινωνίας.

➤ *Всякое семя знает своё время*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Κάθε οικογένεια ξέρει τον καιρό της
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Καιρός φέρνει τα λάχανα καιρός τα παραπούλια
- Παρ.: Και οι δύο παροιμίες έχουν ως βασικό τους θέμα τον χρόνο και τον καιρό, χωρίς όμως να είναι τυπικά ισοδύναμες. Διατηρείται δηλαδή το βασικό θέμα της παροιμίας, χρησιμοποιείται όμως μια δυναμικά ισοδύναμή της.

➤ *Кто не успел тот опоздал*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Όποιος δεν πρόλαβε, αυτός άργησε
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Όποιος πρόλαβε τον Κύριο είδε
- Παρ.: Επιλέγοντας τη συγκεκριμένη ελληνική παροιμία να αντικαταστήσει τη ρωσική, είμαστε σε θέση να επιτύχουμε ακριβώς το ίδιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα για τον Έλληνα αναγνώστη, καθώς τόσο η ελληνική όσο και η ρωσική παροιμία μεταφέρουν το μήνυμα πως πρέπει να αξιοποιούμε γρήγορα τις ευκαιρίες που μας παρουσιάζονται.

➤ *Февраль сколько ни ненастится всё равно прояснится*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Ο Φλεβάρης όσο και να είναι άστατος, έτσι κι αλλιώς θα ξανοίξει
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Ο Φλεβάρης κι αν φλεβίσει καλοκαίρι θα μυρίσει
- Παρ.: Η ελληνική παροιμία είναι πολύ κοντά στο τυπικό ισοδύναμο της ρωσικής, όμως η απιστία της μετάφρασης στη μορφή της γλώσσας πηγής μας ωθεί να την εντάξουμε σε μία ακόμα περίπτωση δυναμικής ισοδυναμίας.

➤ *Цыплят по осени считают*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Τα κλωσσόπουλα τα μετράνε το φθινόπωρο
- ii. Ελληνική αντιστοιχία: Πίσω έχει η αγλάδα την ουρά

- Παρ.: Πρόκειται για μία δύσκολη περίπτωση μετάφρασης, καθώς το εννοιολογικό περιεχόμενο της ρωσικής παροιμίας παρουσιάζει δυσκολία στην εύρεση κάποιας ελληνικής αντιστοιχίας. Γνωρίζοντας το επικοινωνιακό αποτέλεσμα στο οποίο στοχεύει η ρωσική παροιμία, επιλέγουμε την παραπάνω ελληνική για να την αντικαταστήσει. Βέβαια, στην παρούσα φάση, ο δέκτης της γλώσσας στόχου δεν έρχεται ποτέ σε επαφή με το λεξιλογικό περιεχόμενο της γλώσσας πηγής, όμως με την επιλογή αυτή καταφέρνει να εκλάβει το επικοινωνιακό ισοδύναμο της παροιμίας ώστε να μη δημιουργηθεί κάποιο κενό στη μετάφραση.

➤ *He знаешь где найдешь а где потеряешь*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Δε ξέρεις πού θα βρεις και πού θα χάσεις
- ii. Ελληνική αντιστοιχία: Όσα φέρνει η ώρα δε τα φέρνει ο χρόνος όλος

- Παρ.: Εδώ συναντάμε μία δύσκολη περίπτωση για τον μεταφραστή, διότι η ρωσική παροιμία δεν είναι ιδιαίτερα σαφής ως προς το νόημά της. Επομένως καλούμαστε να κατανοήσουμε κατά περίπτωση το επικοινωνιακό αποτέλεσμα στο οποίο στοχεύει. Στην παρούσα φάση έχουμε επιλέξει μία παροιμία η οποία χαρακτηρίζεται από σημασιολογική ισοδυναμία, καθώς μεταφράζουμε τη ρωσική παροιμία ως αυτόνομη και όχι ως μέρος ενός κειμένου, όπου ίσως να επιλέγαμε έναν άλλον τρόπο μετάφρασης.

➤ *Вспомнил проилгогодний снег*

- i. Κατά λέξη μετάφραση: Θυμήθηκε το χιόνι του περασμένου χρόνου
- ii. Ελληνική αντιστοιχία: Περσινά ξινά σταφύλια

- Παρ.: Η ρωσική παροιμία έχει ως θεματική τον χρόνο, ενώ η δυναμικά ισοδύναμή της ελληνική δε φαίνεται να έχει το ίδιο περιεχόμενο. Εδώ θα μπορούσαμε να επιλέξουμε και την «Ό, τι θυμάται, χαίρεται» ανάλογα με την περίπτωση. Σε μια καθολική μετάφραση όμως η «Περσινά ξινά σταφύλια» φαίνεται να καλύπτει πλήρως το επικοινωνιακό περιεχόμενο της ρωσικής παροιμίας.

Ο χρόνος, ως μία τόσο αόριστη έννοια, αποτελεί μία σχετικά δύσκολη περίπτωση για τον μεταφραστή που θα βρεθεί αντιμέτωπος με μια παροιμία που τον πραγματεύεται. Τα παραδείγματα που δώσαμε εδώ είναι αρκετά αντιπροσωπευτικά προκειμένου να αντιληφθεί κανείς το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η άριστη

γνώση τόσο της γλώσσας όσο και του πολιτισμού των δύο γλωσσών για τον μεταφραστή, ο οποίος καλείται να γνωρίζει τον επικοινωνιακό στόχο της εκάστοτε παροιμίας προκειμένου να θεωρηθεί επιτυχημένο το έργο του. Σε αντίθεση με τις δύο προηγούμενες ενότητες, εδώ βλέπουμε μεγαλύτερη απόκλιση θέματος και μορφής μεταξύ των παροιμιών, χωρίς αυτό να καθιστά τη μετάφραση αδύνατη, απλώς περισσότερο δύσκολη.

10.5. Παροιμίες για την φιλία (ДРУЖБА)

Ακολουθεί μία σειρά ρωσικών παροιμιών με τις ελληνικές αντιστοιχίες τους, οι οποίες ανήκουν στη θεματική της φιλίας.

- *Счёт дружбы не портит*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Ο λογαριασμός δε θα χαλάσει τη φιλία
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους
- Παρ.: Πρόκειται για μια κλασική περίπτωση δυναμικής ισοδυναμίας, καθώς υπάρχει απόλυτη ταύτιση στο περιεχόμενο των δύο αυτών παροιμιών, παρ' όλο που η ρωσική παροιμία αποτελεί μία αρνητική πρόταση, σε αντίθεση με την καταφατική ελληνική.

- *Пригреть зменю на своей груди*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Ζέσταινε φίδι στο στήθος του
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Έτρεφε φίδι στον κόρφο του
- Παρ.: Υπάρχει σημασιολογική ισοδυναμία μεταξύ των δύο παροιμιών και χρησιμοποιούνται στην ίδια περίπτωση επικοινωνίας. Όσον αφορά στο περιεχόμενό τους, ενώ αυτό δεν είναι σαφές από την επιλογή των λέξεων, πρόκειται ξεκάθαρα για παροιμίες οι οποίες αναφέρονται σε φίλους.

- *Друг познаётся в беде*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Ο φίλος γνωρίζεται στη δυστυχία
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Ο καλός ο φίλος στην ανάγκη φαίνεται
- Παρ.: Και σε αυτή την περίπτωση ο μεταφραστής δε συναντάει δυσκολία στο έργο του, δεδομένου ότι η ελληνική παροιμία αποτελεί μια κλασική περίπτωση δυναμικής ισοδυναμίας ως προς τη ρωσική.

- *Мы с ним не один пуд соли съели*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Εμείς με αυτόν όχι μόνο ένα πούτι⁵⁵ αλάτι φάγαμε
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Φάγαμε μαζί ψωμί κι αλάτι

- Παρ.: Η ρωσική παροιμία είναι μία αρνητική πρόταση σε αντίθεση με την ελληνική. Χρησιμοποιεί τη λέξη «πούτι», μία έννοια που δε συναντάμε στην ελληνική γλώσσα και δεν περιλαμβάνει τη λέξη ψωμί της ελληνικής. Όλα αυτά είναι ικανά να απορρίψουν την τυπική ισοδυναμία και να καταστήσουν τις δύο παροιμίες επικοινωνιακά ίσες.

- *В глаза ласкает а за глаза лаем*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Στα μάτια χαϊδεύει αλλά πίσω από τα μάτια γαβγίζει
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Μπρος φίλος και πίσω σκύλος

- Παρ.: Μεταφράζοντας την παροιμία αυτή επιλέγουμε να μη μείνουμε πιστοί στη μορφή της γλώσσας πηγής προκειμένου να επιτύχουμε το σωστό επικοινωνιακό αποτέλεσμα στον αναγνώστη - δέκτη της γλώσσας στόχου. Παρατηρείται υπεροχή του περιεχομένου ώστε η μετάφραση να επιτυγχάνει το ίδιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα με την πρωτότυπη παροιμία.

Οι παροιμίες που έχουν ως θέμα τους τη φιλία έχουν ως χαρακτηριστικό ότι πολλές φορές το νόημά τους δεν είναι ξεκάθαρο. Δεν περιλαμβάνουν δηλαδή τη λέξη «φίλος» στην πρότασή τους με αποτέλεσμα να αποτελούν δύσκολες περιπτώσεις για τον μεταφραστή. Παρ' όλα αυτά φαίνεται πως ρωσική και ελληνική γλώσσα αντιμετωπίζουν το θέμα της φιλίας με παρόμοιους τρόπους και την ταυτίζουν με τις ίδιες έννοιες (φίδι - σκύλος) ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό την άποψη πως οι δύο λαοί έχουν πολλά περισσότερα, πέρα από τα γλωσσικά, κοινά μεταξύ τους.

⁵⁵ Πούτι: Ρωσική μονάδα μέτρησης ίση περίπου με 16,38 κιλά

10.6. Παροιμίες για το χρήμα (ДЕНЬГИ) και την φτώχεια (БЕДНОСТЬ)

Το χρήμα και η έλλειψή του είναι φυσικό να απασχολούν τον άνθρωπο σε μεγάλο βαθμό και φυσικά δε θα μπορούσαν να λείπουν οι παροιμίες που αναφέρονται σε αυτό.

- *У кого деньги тот и прав*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Αυτός που έχει χρήματα, αυτός έχει και δίκιο
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Έχεις χρήματα, έχεις πατήματα
- Παρ.: Στη ρωσική παροιμία χρησιμοποιείται τρίτο πρόσωπο ενικού αριθμού, ενώ στην ελληνική δεύτερο πρόσωπο ενικού. Παρ' όλα αυτά, οι δύο παροιμίες είναι δυναμικά ισοδύναμες, καθώς δίνουν τη δυνατότητα στο δέκτη να συλλάβει ακριβώς το νόημα του πρωτοτύπου.

- *Деньги к деньгам льнут*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Τα χρήματα στα χρήματα έλκονται
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Το βιος στο βιο πάει
- Παρ.: Στην ελληνική παροιμία η λέξη χρήματα που συναντάμε στην αντίστοιχη ρωσική αντικαθίσταται από τη λέξη βιος, η οποία έχει ακριβώς το ίδιο νόημα, καθώς περιγράφει τη συνολική περιουσία ενός ανθρώπου. Επομένως, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η μετάφραση με τη μέθοδο της δυναμικής ισοδυναμίας είναι η πλέον κατάλληλη.

- *Бедность не порок*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Η φτώχεια δεν είναι ελάττωμα
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Η φτώχεια θέλει καλοπέραση
- Παρ.: Εδώ βλέπουμε μια δύσκολη μεταφραστικά περίπτωση, καθώς η ελληνική παροιμία που επιλέγουμε προκειμένου να αντικαταστήσουμε τη ρωσική δεν προσφέρει απόλυτη επικοινωνιακή ταύτιση. Θεματικά οι δύο παροιμίες βρίσκονται πολύ κοντά, όμως στην ελληνική γλώσσα φαίνεται να μην υπάρχει ισοδύναμο ή τουλάχιστον ο μεταφραστής δεν το γνωρίζει. Παρ' όλα αυτά επιλέγουμε να μεταφράσουμε τη παροιμία με παροιμία, δεδομένου ότι το επικοινωνιακό τους αποτελέσματα μπορεί να μην είναι ταυτόσημο, είναι όμως αρκετά κοντά από σημασιολογική άποψη.

- *Голодної куме всѣ хлеб на уме*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Η πεινασμένη κουμπάρα όλο το ψωμί στο μυαλό της
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Ο πεινασμένος καρβέλια ονειρεύεται

- Παρ.: Όπως βλέπουμε στη ρωσική παροιμία υπάρχει συγκεκριμένο υποκείμενο (πεινασμένη κουμπάρα), τη στιγμή που στην ελληνική το υποκείμενο είναι γενικά ο πεινασμένος άνθρωπος, ενώ παράλληλα προφανώς για λόγους ηχητικής αρμονίας στη ρωσική περίπτωση λείπει το ρήμα. Όλα τα παραπάνω αποκλείουν την τυπική ισοδυναμία στη μετάφραση και οδηγούν στην επιλογή της δυναμικά ισοδύναμης ελληνικής παροιμίας.

- *Где тонко там и рвѣтся где худо там и порется*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Όπου είναι λεπτά εκεί και θα σκιστεί, όπου είναι χοντρά εκεί θα ζηλωθεί
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Όπου φτωχός κι η μοίρα του

- Παρ.: Εκ πρώτης όψεως φαίνεται πως η μετάφραση της συγκεκριμένης παροιμίας ίσως να απέχει θεματικά από τη «πρωτότυπη», γνωρίζοντας όμως τη χρήση της παροιμίας στη ρωσική γλώσσα, οι δύο αυτές παροιμίες πληρούν τις προϋποθέσεις της δυναμικής ισοδυναμίας και δεν υπάρχει κάποιο κενό όσον αφορά στο επικοινωνιακό αποτέλεσμα που θα λάβει ο δέκτης.

- *Где бедность там нелады*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Όπου υπάρχει φτώχεια εκεί υπάρχει διχόνοια
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Η φτώχεια φέρνει γκρίνια

- Παρ.: Πρόκειται για μία εύκολη μεταφραστικά διαδικασία, καθώς υπάρχει στην ελληνική γλώσσα η ισοδύναμη με τη ρωσική παροιμία, η οποία χρησιμοποιείται στην ίδια περίπτωση ισοδυναμίας.

Στην ενότητα αυτή συναντούμε πράγματι δυσκολία. Οι παροιμίες που δώσαμε ως παράδειγμα είναι αντιπροσωπευτικές για την κάθε γλώσσα, αλλά η εύρεση του αντιστοίχου από τη μία στην άλλη δεν είναι εύκολη υπόθεση. Υπάρχουν πολλές παροιμίες που περιγράφουν την ίδια κατάσταση, όμως τις περισσότερες φορές οι λέξεις και οι έννοιες που χρησιμοποιούν δεν είναι ταυτόσημες μεταξύ των δυο γλωσσών. Θα πρέπει δηλαδή να δώσει κανείς ιδιαίτερη βαρύτητα στο ακριβές μήνυμα που επιδιώκει να δώσει η παροιμία ώστε να βρει μια αντίστοιχη της ακόμα κι αν αυτή δε φαίνεται εκ πρώτης όψεως απόλυτα ταιριαστή.

10.7. Παροιμίες για την εργασία (ТРУД)

Ακολουθεί μια σειρά παροιμιών με θέμα της εργασία και την τεμπελιά. Η ρωσική γλώσσα περιλαμβάνει πληθώρα τέτοιων παροιμιών. Φαίνεται πως ο ρωσικός λαός δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο θέμα αυτό.

- *Чтобы рыбку съестъ надо в воду лезть*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Για να φας ψάρι πρέπει να μπει στο νερό
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Αν δε βρέξεις κόλλο δε τρως ψάρι
- Παρ.: Και εδώ υπάρχει στην ελληνική γλώσσα επικοινωνιακά ισοδύναμη παροιμία, γεγονός που διευκολύνει το έργο του μεταφραστή και του δίνει τη δυνατότητα να μεταφέρει ακριβώς το ίδιο νόημα από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο.

- *Я говорю Фоме а он Ерѣме*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Εγώ το λέω στο Θωμά και αυτός στον Εριόμ
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Εγώ το λέω του σκύλου μου κι ο σκύλος στην ουρά του
- Παρ.: Όπως φαίνεται η ρωσική παροιμία αντλεί τη θεματική της από τη θρησκεία (άπιστος Θωμάς). Η ελληνική δυναμικά ισοδύναμη παροιμία δεν έχει την ίδια θεματολογία, επιτυγχάνει όμως να μεταφέρει το ίδιο νόημα στον δέκτη, να δώσει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τεμπελιάς.

- *He “спу” там где работаешь*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Μη «κοιμάσαι» εκεί που δουλεύεις
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Εκεί που βγάζεις το ψωμί σου να μη βάζεις το πουλί σου
- Παρ.: Η ελληνική παροιμία, η οποία παίρνει τη θέση της ρωσικής κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, έχει περισσότερες λεξικές μονάδες από τη ρωσική, ενώ παράλληλα παρατηρείται ηχητική αρμονία και ομοιοκαταληξία. Τα στοιχεία αυτά λείπουν από τη ρωσική παροιμία, όμως η υπεροχή του περιεχομένου έναντι της μορφής των δύο παροιμιών τις κατατάσσει στην κατηγορία των δυναμικά ισοδύναμων.

- *Которая корова пала та по два удоа давала*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Όποια αγελάδα κατέρρευσε, αυτή έδωσε διπλή ποσότητα γάλατος
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Η πολλή δουλειά τρώει τον αφέντη

- Παρ.: Τόσο συντακτικά, όσο και νοηματικά οι δύο παροιμίες απέχουν πολύ. Η χρήση τους όμως στην ίδια περίπτωση και το νόημα που αυτές μεταφέρουν διευκολύνει το έργο του μεταφραστή, ο οποίος επιλέγοντας αυτή την ελληνική παροιμία να πάρει τη θέση της ρωσικής επιτυγχάνει τη δυναμική ισοδυναμία, δίνει στον αναγνώστη τη δυνατότητα να κατανοήσει πλήρως το μήνυμα της υπερβολικής εργασίας που μεταδίδει η ρωσική παροιμία.

- *He кормя не поя лошады в оглобли не ставят*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Ατάιστο, απότιστο, δε βάζουν το άλογο στο στάβλο
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Νηστικό αρκούδι δε χορεύει

- Παρ.: Ενδιαφέρον παρουσιάζει στην περίπτωση αυτή το γεγονός ότι και στις δύο γλώσσες χρησιμοποιείται κάποιο ζώο ώστε να προσδώσει τη μεταφορική έννοια στο θέμα της εργασίας (άλογο στη ρωσική γλώσσα, αρκούδι στην ελληνική). Πρόκειται για δύο επικοινωνιακά ισοδύναμες παροιμίες, οι οποίες διαφέρουν τόσο στις λεξικές μονάδες και τη σύνταξη, όσο και στο περιεχόμενο.

- *Ha одном месте и камень мхом обрастает*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Σε ένα μέρος και η πέτρα βρύα θα φυτρώσει
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Πέτρα που κυλάει δε χορταριάζει

- Παρ.: Οι δύο παροιμίες μας μεταφέρουν το ίδιο νόημα με εντελώς αντίστροφο τρόπο, κινούνται στην ίδια θεματική και είναι δυναμικά ισοδύναμες.

- *Какие труды такие плоды*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Όποιες δυσκολίες, τέτοιοι και οι καρποί
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Τα αγαθά κόποις κτώνται

- Παρ.: Στη ρωσική παροιμία υπάρχει ομοιοκαταληξία και εννοείται το ρήμα «είμαι», το οποίο στη ρωσική γλώσσα δε χρησιμοποιείται στον ενεστώτα. Εδώ όμως επιλέγουμε να μεταφράσουμε μία παροιμία με ένα γνωμικό στην ελληνική γλώσσα. Χρησιμοποιούμε δηλαδή τη μεταφραστική μέθοδο τη μετάταξης, όπου ένα μέρος του λόγου της γλώσσας-πηγής αντικαθίσταται από κάποιο άλλο στη γλώσσα-στόχο, χωρίς να υπάρχει ισοδυναμία από υφολογική

άποψη. Η επιλογή αυτή είναι η πλέον κατάλληλη όταν ο μεταφραστής δε μπορεί να βρει μία παροιμία της γλώσσας-στόχου η οποία να είναι επικοινωνιακά και σημασιολογικά ισοδύναμη με εκείνη της γλώσσας-πηγής και σε θέση να την αντικαταστήσει χωρίς να υπάρχει απώλεια νοήματος στον δέκτη. Βέβαια, ο δέκτης δε μπορεί να γνωρίζει πως στο σημείο εκείνο της μετάφρασης υπήρχε μία παροιμία, καταλαβαίνει όμως με την επιλογή του γνωμικού ότι υπήρχε κάποια έκφραση.

Μελετώντας τις παροιμίες οι οποίες ασχολούνται με το θέμα εργασία-τεμπελιά, θα παρατηρήσει κανείς πως η ρωσική γλώσσα παρουσιάζει μεγάλο πλούτο και πρόκειται μάλιστα για παροιμίες οι οποίες συναντώνται συχνά στον καθημερινό λόγο. Εδώ επιλέξαμε μόνο κάποια αντιπροσωπευτικά παραδείγματα. Η μετάφρασή τους παρουσιάζει προβλήματα κυρίως επειδή στη δομή τους δε θα συναντήσει κανείς εύκολα τις λέξεις εργασία-τεμπελιά. Πρόκειται για έννοιες που εννοούνται και εδώ έρχεται ο μεταφραστής να κατανοήσει το περιεχόμενο προτού προβεί σε επιλογή αντιστοιχίας.

10.8. Παροιμίες για τις ανθρώπινες σχέσεις (ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЛЮДЬМИ)- καταστάσεις (СИТУАЦИЯ)

Στην τελευταία αυτή ενότητα παραθέτουμε ένα σύνολο παροιμιών γενικού περιεχομένου με σκοπό να παρατηρήσουμε τον βαθμό ταύτισης ή μη των εννοιών μεταξύ των δύο γλωσσών.

- *Гневливое слово пороги не держат*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Ο οργισμένος λόγος δε κρατάει το κατώφλι
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Αν δε παίνεψεις το σπίτι σου θα πέσει να σε πλακώσει
- Παρ.: Και εδώ έχουμε δύο δυναμικά ισοδύναμες παροιμίες, οι οποίες καταφέρνουν να δώσουν το ίδιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα περιγράφοντας το ίδιο θέμα με αντίστροφη λογική (*οργισμένος λόγος* για τη ρωσική γλώσσα- *παίνεμα* για την ελληνική).
- *Гора с горой не сходится а человек с человеком сойдётся*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Βουνό με βουνό δε συναντιέται και άνθρωπος με άνθρωπο δε θα ειπωθεί
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Μόνο βουνό με βουνό δε σμίγει

- Παρ.: Στην ελληνική παροιμία συναντάμε μόνο το πρώτο μισό από την αντίστοιχη ρωσική που μεταφράζουμε και αυτός είναι ο λόγος που οι δύο παροιμίες δεν είναι τυπικά αλλά δυναμικά ισοδύναμες, καθώς στη ρωσική γλώσσα εκτός από τον παραλληλισμό με το βουνό υπάρχει και περαιτέρω ανάπτυξη του θέματος με τον άνθρωπο.

- *Говорим на разных языках*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Μιλάμε σε διαφορετικές γλώσσες
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Μαζί μιλάμε και χώρια καταλαβαίνομαστε

- Παρ.: Πρόκειται για επικοινωνιακά ισοδύναμες παροιμίες, όπου η μετάφραση της ρωσικής από τη συγκεκριμένη ελληνική παροιμία επιτρέπει την απόλυτη ταύτιση όσον αφορά στο μήνυμα που μεταφέρει στο δέκτη.

- *С кем поведёшься, от того и наберёшься*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Με όποιον συναναστρέφεται, από αυτόν θα πάρεις
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Μ' όποιον δάσκαλο καθίσεις, τέτοια γράμματα θα μάθεις

- Παρ.: Έχουμε δύο δυναμικά ισοδύναμες παροιμίες οι οποίες ασχολούνται με τις ανθρώπινες σχέσεις με τη διαφορά ότι στην ελληνική παροιμία η θεματική γίνεται πιο συγκεκριμένη καθώς πραγματεύεται τη σχέση δασκάλου-μαθητή, ενώ η ρωσική είναι πιο γενικευτική.

- *Койку дьют а невестке наветки дают*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Τη γάτα χτυπούν αλλά στη νύφη συμβουλές δίνουν
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Τα λέει της πεθεράς για να τ' ακούει η νύφη

- Παρ.: Οι δύο αυτές παροιμίες εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό και μπορούν ουσιαστικά να αντικαταστήσουν η μία την άλλη στην ίδια περίπτωση επικοινωνίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως και οι δύο λαοί χρησιμοποιούν το θέμα της «νύφης» για να περιγράψουν την ίδια κατάσταση.

- *С чем пошёл, с тем и вернулся*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Με ότι πήγε, με αυτό γύρισε
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Γιάννης πήγε, Γιάννης ήρθε

- Παρ.: Δυναμικά ισοδύναμες παροιμίες, οι οποίες διευκολύνουν την προσπάθεια του μεταφραστή να αποδώσει το ίδιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα στη γλώσσα-στόχο. Στην ελληνική γλώσσα συναντάμε συχνά τη χρήση ευρέως διαδεδομένων ονομάτων στις παροιμίες, όπως για παράδειγμα το *Γιάννης*, που όπως και εδώ αντικαθιστούν το απρόσωπο τρίτο ενικό πρόσωπο (ρωσική παροιμία).

- *Переверстка порток на дрыгоў гвоздок*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Μετέφερε το παντελόνι σε άλλο καρφί
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Άλλαξε ο Μανωλιός κι έβαλε τα ρούχα του αλλιώς

- Παρ.: Και εδώ όπως και προηγουμένως βλέπουμε τη χρήση ονόματος στην ελληνική παροιμία, το οποίο αντικαθιστά το τρίτο ενικό πρόσωπο που συναντάμε στη ρωσική παροιμία. Οι παροιμίες πληρούν τις προϋποθέσεις της δυναμικής ισοδυναμίας, καθώς το περιεχόμενο και το νόημά τους είναι τέτοιο, που θα μπορούσε η μία να πάρει τη θέση της άλλης.

- *Пру сухих щепках и сырое дерево загорається*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Κοντά στα ξερά πελεκούδια και τα υγρά δέντρα καίγονται
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Κοντά στα ξερά καίγονται και τα χλωρά

- Παρ.: Οι δύο παροιμίες διαφέρουν στον αριθμό των λεξικών μονάδων, καθώς στη ρωσική παροιμία υπάρχουν επιπρόσθετα τα ουσιαστικά *πελεκούδια* και *δέντρα*. Η μετάφραση γίνεται εύκολη με τη μέθοδο της επικοινωνιακής ισοδυναμίας.

- *Υποπαυσιμύ i za соломинку хватається*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Ο πνιγμένος και από τις καλαμιές αρπάζεται
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Ο πνιγμένος από τα μαλλιά του πιάνεται

- Παρ.: Και εδώ βλέπουμε δύο παροιμίες δυναμικά ισοδύναμες, οι οποίες έχουν την ίδια θεματική και έχουν την ίδια ερμηνεία και χρήση, με διαφορά στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και περιγράφουν οι δύο λαοί την κατάσταση καθώς στη ρωσική παροιμία έχουμε τις *καλαμιές* και στην ελληνική τα *μαλλιά*.

- *Κακ вчера меня звали так и сегодня зовут*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Όπως με φωνάζανε εχθές, έτσι με λένε και σήμερα
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Τα ίδια Παντελάκη μου, τα ίδια Παντελή μου

- Παρ.: Ο μεταφραστής, γνωρίζοντας τη χρήση της παροιμίας στη ρωσική γλώσσα, μπορεί να επιλέξει τη συγκεκριμένη ελληνική παροιμία να την αντικαταστήσει, μένοντας πιστός στο περιεχόμενό της, καθώς οι δυο τους είναι δυναμικά ισοδύναμες. Πρόκειται για ακόμα μια περίπτωση όπου εμφανίζεται η χρήση κύριου ονόματος στη θέση της αόριστης αντωνυμίας.

- *Καбы знал, так бы ведал*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Εάν ήξερε, έτσι και θα διοικούσε
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Στερνή μου γνώση να σ' είχα πρώτα

- Παρ.: Η ελληνική παροιμία είναι σε θέση να αντικαταστήσει τη ρωσική κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, χωρίς ο δέκτης να χάσει κάτι από το μήνυμα που επιδιώκει να επικοινωνήσει η ρωσική παροιμία, παρ' όλο που από άποψη μορφής οι δύο παροιμίες παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές.

- *Язык без костей да человеком ворочает*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Γλώσσα δίχως κόκκαλα όμως τους ανθρώπους μετακινεί
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει

- Παρ.: Και στις δύο παροιμίες είναι έντονο το στοιχείο της μεταφοράς, ασχολούνται με το ίδιο θέμα, διαφοροποιούνται όμως στην εικόνα που αποδίδουν. Δε θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι τυπικά ισοδύναμες, καθώς μεταφράζοντας δε μένουμε απόλυτα πιστοί στη γλώσσα-πηγή, αν και έχουν την ίδια τυπική παροιμιακή ερμηνεία.

- *Не суй своï нос куда не надо*
 - i. Κατά λέξη μετάφραση: Μη χώνεις τη μύτη σου εκεί που δε χρειάζεται
 - ii. Ελληνική αντιστοιχία: Μη φυτρώνεις εκεί που δε σε σπέρνουν

- Παρ.: Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσαμε ίσως να μεταφράσουμε τη ρωσική παροιμία στα ελληνικά ως «μη χώνεις τη μύτη σου παντού», μένοντας πιστοί και στο περιεχόμενο της γλώσσας-πηγής. Η παροιμία που έχει επιλεγεί εδώ όμως έχει πιο ολοκληρωμένο νόημα και φαίνεται καταλληλότερη ώστε να αποδώσει το ίδιο νόημα με τη ρωσική στην ελληνική γλώσσα.

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, μπορούμε να συμπεράνουμε με σιγουριά πως η μετάφραση των παροιμιών από τη ρωσική στην ελληνική γλώσσα, και πιθανότατα από οποιαδήποτε σε οποιαδήποτε γλώσσα, είναι μία διαδικασία η οποία δυσκολεύει τον μεταφραστή στη δουλειά του. Βασική προϋπόθεση για να οδηγηθεί σε όσο το δυνατόν πιο ασφαλές αποτέλεσμα, είναι να γνωρίζει ο μεταφραστής σε πολύ καλό βαθμό τόσο τη γλώσσα - πηγή όσο και τη γλώσσα - στόχο και στην περίπτωση μας να είναι γνώστης των παροιμιών των δύο γλωσσών σε ικανοποιητικό βαθμό. Όπως παρατηρήσαμε και παραπάνω, είναι μεγάλος ο αριθμός των παροιμιών που μπορούν να μεταφερθούν αυτούσιες από τη ρωσική στην ελληνική γλώσσα, δεδομένου ότι έχουν ακριβώς την ίδια μορφή και τις ίδιες λεξικές μονάδες. Αυτή είναι η εύκολη περίπτωση της μετάφρασης. Όμως, στις περιπτώσεις που μια ρωσική παροιμία δε χρησιμοποιείται στην ελληνική γλώσσα ή ακόμα κι αν δεν χρησιμοποιείται στο βαθμό εμφάνισής της στη ρωσική γλώσσα, τότε ο μεταφραστής καλείται να επιλέξει μία από τις μεθόδους μετάφρασης που αναφέραμε παραπάνω. Όπως εύκολα μπορεί να παρατηρήσει κανείς, η μέθοδος στην οποία καταλήξαμε στο μεγαλύτερο μέρος των περιπτώσεων που δώσαμε ως παράδειγμα παραπάνω είναι η δυναμική ισοδυναμία στη μετάφραση. Αυτό συμβαίνει διότι η μέθοδος της δυναμικής ισοδυναμίας δίνει στον μεταφραστή την δυνατότητα της ευελιξίας στη μετάφρασή του και του επιτρέπει να αποδώσει ακριβέστερα το νόημα του πρωτοτύπου, όχι με την έννοια της κατά λέξη μετάφρασης αλλά με την έννοια της απόδοσης του ύφους και του περιεχομένου του αρχικού κειμένου ώστε αυτό να είναι ευκολότερα και ορθότερα αντιληπτό από τον αναγνώστη του μεταφρασμένου κειμένου. Στην περίπτωση των δύο γλωσσών, ρωσικής και ελληνικής, ίσως λόγω του πλούτου τους, ίσως και λόγω της πολιτισμικής τους συγγένειας, υπάρχει μεγάλο εύρος παροιμιών που μπορούν να αντικαταστήσουν η μία την άλλη στη μετάφραση. Βέβαια υπάρχουν θεματικές και αόριστες έννοιες στις παροιμίες του κάθε λαού, όπως παρατηρεί κανείς στα προηγούμενα, οι οποίες χρήζουν μελέτης προτού ο μεταφραστής προσπαθήσει να «βγάλει το φίδι απ' την τρύπα».

11. Συγκριτική μελέτη παροιμιών με ζώα

Στη παρούσα φάση θα ασχοληθούμε με τις ρωσικές και ελληνικές παροιμίες οι οποίες αναφέρονται σε κάποιο ζώο και θα προσπαθήσουμε να τις αναλύσουμε μέσα από τη μεταξύ τους σύγκριση, τόσο μεταφράζοντας τις ρωσικές, όσο και μέσα από το νοήματα που προσπαθεί να περάσει ο κάθε λαός όταν χρησιμοποιεί ένα ζώο σε μια παροιμία.

Ο Μ. Γ. Μερακλής αναφέρει πως οι παροιμίες είναι τμήμα της αγροτικής γλώσσας και ως εκ τούτου αν γίνεται στις παροιμίες αναφορά στην υποκρισία, στην πλεονεξία, τη φρονιμάδα κλπ., οι αφηρημένες αυτές λέξεις δεν αναφέρονται καθόλου αλλά υποβάλλονται με εικόνες σχηματισμένες με συγκεκριμένες λέξεις, από συγκεκριμένα πράγματα. Οι αγρότες μορφώνονταν με τη δουλειά τους και την άμεση επαφή τους με τη φύση, μάθαιναν τα πράγματα εμπειρικά, γι' αυτό και η γλώσσα τους σχηματίστηκε κατά κύριο λόγο από τα πράγματα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μεταφερόμαστε από τα επιμέρους στα καθόλου, από τα μερικά στα ολικά, από τα ειδικά στα γενικά.⁵⁶ Πρόκειται για μια διαδικασία και μια πορεία εμπειρικής σκέψης. Η διαλεκτική των εννοιών που υπάρχουν κάτω από τις εικόνες και μέσα στη συνείδηση των ανθρώπων που έπλαθαν τις παροιμίες αποδεικνύεται από μια προσεκτικότερη εξέταση του περιεχομένου τους. Επομένως, οι παροιμίες οι οποίες έχουν αναφορά σε κάποιο ζώο είναι σίγουρα μία πολύ καλή απόδειξη όλων των παραπάνω.

Έχει επομένως ενδιαφέρον να δει κανείς ποια ζώα εμφανίζονται συχνότερα στις ελληνικές παροιμίες και ποια στις ρωσικές καθώς και αν αυτά συμπίπτουν στις δυναμικά ισοδύναμες παροιμίες. Ο γάιδαρος, το άλογο, ο λύκος, η αλεπού, ο σκύλος και το δίδυμο κότας-κόκορα φαίνεται πως έχουν τη τιμητική τους τόσο στις ελληνικές όσο και στις ρωσικές παροιμίες, γεγονός που φαίνεται να εξηγείται λογικά αν λάβουμε υπόψη μας πως πρόκειται για ζώα που συναντάμε συχνά στις υπαίθρους των χωρών αυτών. Οι άνθρωποι δημιούργησαν τις παροιμίες παίρνοντας παραδείγματα από το άμεσο φυσικό τους περιβάλλον και κατά κύριο λόγο από τα ζώα, τα οποία τείνουν να ταυτίζονται το καθένα με μία συγκεκριμένη συμπεριφορά, όπως π.χ. ο κακός λύκος.

Μία πολύ ενδιαφέρουσα και σχετικά συχνή παρουσία ζώου σε ελληνικές και ρωσικές παροιμίες έχει η καμήλα, η οποία έρχεται να αναιρέσει κατά κάποιο τρόπο τον παραπάνω συνειρμό, δεδομένου πως ούτε στην Ελλάδα αλλά ούτε και στη Ρωσία είναι δυνατό να συναντήσει κανείς καμήλα με αποτέλεσμα η προέλευσή τους να μας οδηγή στην υπόθεση πως πρόκειται για παροιμίες - δάνεια από άλλες χώρες. Κάποιες χαρακτηριστικές παροιμίες με καμήλες είναι οι εξής:

⁵⁶ Μ. Γ. Μερακλής, ό.π., σελ. 26

- Η καμήλα γελάει με τη καμπούρα των άλλων γιατί δε βλέπει τη δική της – *Верблюд не видит своего горба*
- Αν δε γονάτιζε η καμήλα δε θα τη φόρτωναν
- Η καμήλα πήγε να της βάλουν κέρατα και της έκοψαν τα αφτιά
- Η καμήλα για ένα άσπρο και δε βγαίνει αγοραστής
- Ρώτησαν τη καμήλα γιατί έχει στραβό λαιμό κι αποκρίθηκε: και τι έχω ίσιο;⁵⁷
- *Лег верблюд, так приехали*-Μετάφ.: Ξάπλωσε η καμήλα, έτσι φτάσαμε
- *Мал золотник*⁵⁸, да дорого весит (*Мал золотник, да дорог велик верблюд, да воду возит*)-Μετάφ.: Μικρό βάρος αλλά αξίζει ακριβά

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν καταγράφοντας τις παροιμίες ανά κατηγορία ζώου, ώστε να δούμε τι σημασία έχει για κάθε λαό η αναφορά σε αυτό.

11.1. Παροιμίες με αναφορά στον γάιδαρο (осёл)

Στην ενότητα αυτή καταγράφονται παροιμίες στις οποίες αναφέρεται ο γάιδαρος, με ιδιαίτερη έμφαση στις ελληνικές.

- i. Ελλ.: Δυο γάιδαροι μαλώνανε σε ξένο αχυρώνα
 Ρωσ.: α) Двое плешивых за гребен верутся
 β) На чужую кучу нечего глаза пучить
 Μετάφ.: α) Δυο φαλακροί για τη χτένα μαλώνουν
 β) Για τη ξένη στοίβα, δεν υπάρχει τίποτα για να γουρλώσεις τα μάτια
- ii. Ελλ.: Βόσκει ο γάιδαρος εκεί που τον δένουνε
 Ρωσ.: Коза щиплет праву там где её привяжут
 Μετάφ.: Η κατσίκα βόσκει εκεί που τη δένουν
- iii. Ελλ.: Μεγαλώνει ο γάιδαρος, κονταίνει το σαμάρι
 Ρωσ.: α) Осёл вырастает упряжь ему места
 β) Чем больше возможностей тем больше потребностей
 Μετάφ.: α) Μεγαλώνει ο γάιδαρος, τα χάμouρα η εκδίκησή του
 β) Όσο μεγαλύτερη η δυνατότητα, τόσο μεγαλύτερη η ανάγκη

⁵⁷ ΓΕΩΤ.Ε.Ε. Ανατ. Μακεδονίας, *Τα ζώα σε παροιμίες και γνωμικά*, Καβάλα, σελ. 11

⁵⁸ Золотник: Ρωσική μονάδα βάρους = 4,26 γραμμάρια

- iv. Ελλ.: Κάποιον του χαρίζανε γάιδαρο και τον κοίταζε στα δόντια
 Ρωσ.: Дарѣному коню в зybы не смотрят
 Μετάφ.: Το χαρισμένο άλογο δε το κοιτάν στα δόντια
- v. Ελλ.: Εκατό χρονών γάιδαρος νέα περπατησιά δε μαθαίνει
 Ρωσ.: Старово осла новым шуткам не научишь
 Μετάφ.: Σε γέρο γάιδαρο νέο αστείο δε θα μάθεις
- vi. Ελλ.: α) Ξένο γάιδαρο καβάλησες, γρήγορα θα τον ξεβαλικέψεις
 β) Όποιος καβαλάει ξένο άλογο στο δρόμο ξεπεζεύει
 Ρωσ.: С чужого коня среди грязи долой
 Μετάφ.: Με ξένο άλογο μέσα στη βρωμιά να το βγάλεις
- vii. Ελλ.: Γάιδαρος με σέλα και τσομπάνης με ομπρέλα
 Ρωσ.: Как корове седло
 Μετάφ.: Σαν τη σέλα της αγελάδας
 - Παρ.: Εδώ η μετάφραση της ελληνικής παροιμίας γίνεται με την αντικατάστασή της από παροιμιακή έκφραση και όχι από παροιμία.
- viii. Ελλ.: Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα
 Ρωσ.: α) Не смейся горох не лучше бобов
 β) Обозвал осёл петуха большеголовым
 Μετάφ.: α) Μη γελάς μπιζέλι, δεν είσαι καλύτερο από το κουκί
 β) Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα
- ix. Ελλ.: Άλλα λογαριάζει ο γάιδαρος και άλλα ο γαϊδουριάρης
 Ρωσ.: Думали попить да попеть а плясать заставили
 Μετάφ.: Σκεφτόντουσαν να πιούνε και να φάνε αλλά τους ανάγκασαν να χορέψουν
- x. Ελλ.: Γαϊδάρου λύρα έπαιζαν κι αυτός τ' αυτιά του τάραξε
 Ρωσ.: Ослу на лире играли а он глаза тарашил
 Μετάφ.: Στον γάιδαρο έπαιζαν λύρα κι αυτός τα μάτια γούρλωσε

- Παρ.: Βλέπουμε πως στην ελληνική παροιμία ιδιαίτερο γνώρισμα του γαιδάρου αποτελούν τα αυτιά του, τη στιγμή που στη ρωσική τονίζονται τα μάτια του.

❖ Περισσότερες ελληνικές παροιμίες με θέμα τον γάιδαρο:

1. Όποιος πάει κόντρα στον κώλο του γαϊδουριού, πορδές θ' ακούσει
2. Γ' άλογα κλοτσάνε, τα γαϊδούρια τραβάνε
3. Το μπεόπουλο είναι μπεόπουλο και δίχως γρόσι, ο γάιδαρος είναι γάιδαρος και μες στο χρυσάφι
4. Στο γάμο πάει ο γάιδαρος ή για νερό ή για ξύλα
5. Γαϊδάρου λόγο έσειαν και αυτός τ' αυτιά του έσειεν
6. Ο πεινασμένος γάιδαρος ξυλιές δε λογαριάζει
7. Ήταν στραβό το κλήμα, το έφαγε και ο γάιδαρος
8. Αν δεν κλωτσήσει ο γάιδαρος δεν τον εξεφορτώνουν
9. Ο γάιδαρος είναι γάιδαρος και να φορεί και σέλα
10. Του γαϊδάρου χάρη κάνεις, μόνο τ' άχυρά σου χάνεις

Παρατηρώντας τα παραπάνω παραδείγματα, μπορούμε εύκολα να φτάσουμε στο συμπέρασμα πως στην ελληνική γλώσσα και για τον ελληνικό λαό ο γάιδαρος αποτελεί μία χαρακτηριστική προσωποποίηση αγένειας και αχαριστίας (π.χ. *Του γαϊδάρου χάρη κάνεις...*), καθώς επίσης παράδειγμα ταπεινής καταγωγής και φτώχειας (π.χ. *Ο γάιδαρος είναι γάιδαρος και να φορεί και σέλα*) ή ακόμα και υπόδειγμα υπομονής, ανάλογα με την περίπτωση. Στην προσπάθεια μετάφρασης όμως των παροιμιών αυτών με τις αντίστοιχες τους ρωσικές, βλέπουμε πως ο γάιδαρος δε φαίνεται να εκφράζει τις ίδιες αξίες και έννοιες για τον ρωσικό λαό. Μόνο στα παραδείγματα ιν και ν χρησιμοποιείται στην αντιστοιχία της μετάφρασης ο γάιδαρος και στη ρωσική παροιμία, όμως φαίνεται πως πρόκειται για δύο παραδείγματα στα οποία ο γάιδαρος δεν έχει πρωταγωνιστικό ρόλο αλλά απλώς χρησιμοποιείται ως μέσο για τη δημιουργία μιας μεταφοράς. Επομένως σε μία διαδικασία μετάφρασης ο μεταφραστής ο οποίος θα έρθει αντιμέτωπος με κάποια παροιμία η οποία αναφέρεται σε κάποιο ζώο θα πρέπει να λάβει υπόψη του τις αξίες που αυτά εκφράζουν σε κάθε λαό. Για τους Ρώσους δηλαδή υπάρχει η κατσίκα στο παράδειγμα ii, η αγελάδα στο παράδειγμα vii, ζώα που στην ελληνική γλώσσα αντικαθίστανται από παροιμίες με πρωταγωνιστή τον γάιδαρο. Βλέπουμε έτσι πως τα ζώα, και συγκεκριμένα ο γάιδαρος με τον οποίο ασχολούμαστε εδώ, δεν έχουν απαραίτητως την ίδια έννοια σε κάθε γλώσσα και λαό με αποτέλεσμα η αντικατάσταση μιας παροιμίας με μία άλλη στη γλώσσα - στόχο, η οποία απλώς θα έχει σαν θεματική το ίδιο ζώο δεν είναι πάντα η καλύτερη μέθοδος μετάφρασης.

11.2. Παροιμίες με αναφορά στο άλογο (КОНЬ)

Άμεση σχέση με την παραπάνω κατηγορία των παροιμιών με θέμα τον γάιδαρο έχουν οι παροιμίες οι οποίες αναφέρονται στο άλογο. Αυτό συμβαίνει διότι υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις όπου το άλογο στη ρωσική γλώσσα αντικαθιστά τον γάιδαρο της ελληνικής σε παροιμίες δυναμικά ισοδύναμες, οι οποίες αν δεν υπήρχε αυτή η διαφοροποίηση θα μπορούσαν να είναι ακόμα και τυπικά ισοδύναμες. Στην προσπάθειά μου να αναζητήσω ρωσικές παροιμίες με θέμα τον γάιδαρο συνάντησα μεγάλες δυσκολίες σε σύγκριση με την ελληνική γλώσσα όπου υπάρχει πληθώρα τέτοιων παροιμιών. Δε συνέβη όμως το ίδιο και με το άλογο. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε πως στη ρωσική γλώσσα υπάρχουν τρία ονόματα για να δηλώσουν το άλογο: α) *лошадь*, όπου πρόκειται για το άλογο θηλυκού γένους ανεξαρτήτως φύλου, β) *конь*, άτι, αρσενικού γένους αρσενικού φύλου, *кобыла*, φοράδα θηλυκού γένους, θηλυκού φύλου, όμως σχεδόν στο σύνολο το παροιμιών που αναφέρονται στο άλογο χρησιμοποιείται η λέξη *конь*.⁵⁹ Ας παραθέσουμε λοιπόν κάποιες ρωσικές παροιμίες με θέμα το άλογο ώστε να μπορέσουμε να βγάλουμε τα συμπεράσματά μας αναφορικά με τη σημασία του στη ρωσική συνείδηση και γλώσσα.

1. *Конь бежит - земля дрожит* - Μετάφ.: Το άλογο τρέχει, η οικογένεια τρέμει
2. *Куда конь с копытом, туда и рак с клешней* - Μετάφ.: Όπου είναι άλογο με οπλή, εκεί είναι και ο αστακός με την ψαλίδα
3. *Не гони коня кнутом, а гони коня овсом* - Μετάφ.: Μην οδηγείς το άλογο με το καμτσίκι, αλλά οδήγα το άλογο με τη βρώμη
4. *Через силу и конь не скачет* - Μετάφ.: Με τη βία και το άλογο δε καλπάζει
5. *Заемщик на коне ездит, плательщик на свинье* - Μετάφ.: Ο δανειστής πηγαίνει με το άλογο, ο δανεισμένος με γουρούνι
6. *Чешись конь с конем, а свинья с углом*-Μετάφ.: Ξύνεται το άλογο με το άλογο, αλλά το γουρούνι με τη γωνία
7. *Волк коню не товарищ* - Μετάφ.: Ο λύκος με το άλογο δεν είναι σύντροφος
8. *Жалеть коня - истомить себя* - Μετάφ.: Λυπάσαι το άλογο - εξαντλείς τον εαυτό σου
9. *Не бойся дороги, были б кони здоровы* - Μετάφ.: Μη φοβάσαι το δρόμο, αν τα άλογα είναι υγιή
10. *Конь не выдаст, и враг не съест* - Μετάφ.: Το άλογο δε θα σε πουλήσει και ο εχθρός δε θα φάει
11. *На коне сидит, а коня ищет* - Μετάφ.: Στο άλογο κάθεται και το άλογο ψάχνει
12. *Конь копытом даёт сдачи* - Μετάφ.: Το άλογο με οπλή θα δώσει την παράδοση (παραγωγή)
13. *Без осанки и конь корова* - Μετάφ.: Χωρίς τη κορμостаσιά και το άλογο αγελάδα είναι

⁵⁹ Σβετλάνα Μαμαλούι – Αντώνης Τρακάδας, *Γραμματική της Ρωσικής Γλώσσας*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, σελ. 21

14. *Ha свињью хотъ хомут надень, всѣ конѣм не ѿдет* - Μετάφ.: Στο γουρούνι κι αν βάλεις σφιγκτήρα και πάλι άλογο δε θα γίνει
15. *Ружья, жены и коня на поддержание не дают* - Μετάφ.: Τουφέκι, γυναίκα κι άλογο για δανεισμό δε δίνουν (Ελλ.: Γυναίκα, τουφέκι κι άλογο ποτέ σου μη δανείσεις)

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως για τη ρωσική γλώσσα και συγκεκριμένα για τις ρωσικές παροιμίες το άλογο παίρνει τη θέση του γαϊδουριού των ελληνικών παροιμιών. Φαίνεται πως το άλογο αποτελεί το σημαντικότερο ζώο στη ρωσική αγροτική ζωή, τη στιγμή που στην ελληνική χρησιμοποιείται στη θέση του ο γάιδαρος. Είναι για εκείνους εργαλείο και μέσο εργασίας και για το λόγο αυτό δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη φροντίδα του ενώ ταυτόχρονα αποτελεί πολύ σημαντικό κομμάτι της αγροτικής ζωής τους (παραδείγματα 3,4,8,9,12,15). Αυτό δε σημαίνει πως στην ελληνική γλώσσα δεν υπάρχουν παροιμίες για τα άλογα. Μπορούμε να καταγράψουμε πληθώρα παροιμιών με άλογα που αντιπροσωπεύουν μάλιστα οτιδήποτε σημαντικό και κατ' επέκταση δυνατό (π.χ. *Το πληγωμένο άλογο σαν δει τη σέλα τρέχει, Οι κάμποι τρέφουν άλογα και τα βουνά λεβέντες, Όταν ψοφήσουν τα άλογα έχουν τιμή τα γαϊδούρια, Το άλογο δεν κρίνεται από το χρυσό χαλινάρι, Τα άλογα κλωτσάνε, τα γαϊδούρια τραβάνε, Όποιος έχει ξένο άλογο μεσοδρομής πεζεύει κ.ά.*), η χρήση όμως των παροιμιών αυτών δεν είναι ιδιαίτερα συχνή όσο είναι των παροιμιών εκείνων που αναφέρονται στον γάιδαρο. Το ακριβώς αντίστροφο συμβαίνει στις ρωσικές παροιμίες. Ως εκ τούτου, σε μία απόπειρα μετάφρασης θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας το νόημα που προσπαθεί να μηνύσει η εκάστοτε παροιμία και να μη διστάσουμε να αντικαταστήσουμε μία παροιμία με αναφορά στο άλογο με μία η οποία αναφέρεται στον γάιδαρο αν το απαιτεί η περίπτωση, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να έχουμε κατά νου και το πόσο συνηθισμένη είναι μία παροιμία στη γλώσσα - στόχο. Αυτό σημαίνει πως ακόμα κι αν υπάρχει μία παροιμία στη γλώσσα - στόχο της οποίας το περιεχόμενο είναι πολύ κοντά σε εκείνο της παροιμίας της γλώσσας - πηγής, αυτό δε σημαίνει αυτόματα πως η μία είναι σε θέση να αντικαταστήσει την άλλη. Υπάρχουν και άλλοι παράγοντες τους οποίους δε θα πρέπει να ξεχνάμε, όπως είναι για παράδειγμα ο βαθμός εξοικείωσης του εκάστοτε αναγνώστη με το γλωσσικό μόρφωμα με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος. Βέβαια δε πρέπει να παραλείψουμε το γεγονός ότι το άλογο αντιπροσωπεύει κατά γενική ομολογία τη δύναμη και την αρχοντιά και για τους δύο λαούς, επομένως όταν μία παροιμία αναφέρεται σε αυτό του το χαρακτηριστικό δε θα ήταν λανθασμένο να δοθεί αντιστοιχία στη μετάφραση με το ίδιο ζώο, αν αυτό είναι εφικτό.

11.3. Παροιμίες με αναφορά στον λύκο (ВОЛК)

Ακολουθούν παραδείγματα παροιμιών τα οποία φέρουν ως βασικό πρωταγωνιστή τους το λύκο.

- i. Ελλ.: Βάλανε τον λύκο να φυλάει τα πρόβατα
Ρωσ.: Волк в пастухи нанялся
Μετάφ.: Ο λύκος έπιασε δουλειά σαν βοσκός

- ii. Ελλ.: Ο λύκος άμα γεράσει γίνεται κορόιδο των σκυλιών
Ρωσ.: Старый волк - посмешище собакам
Μετάφ.: Γέρος λύκος - κορόιδο των σκυλιών

- iii. Ελλ.: Ο λύκος κι αν εγέρασε κι άλλαξε το μαλλί του, μήτε τη γνώμη άλλαξε μήτε την κεφαλή του
Ρωσ.: Волк каждый год линяет да обычай не меняет
Μετάφ.: Ο λύκος κάθε χρόνο αλλάζει τρίχωμα, αλλά τις συνήθειες δεν τις αλλάζει

- iv. Ελλ.: Η πείνα βγάζει τον λύκο από τα δάση
Ρωσ.: Голод и волка из лесу гонит
Μετάφ.: Η πείνα και τον λύκο από το δάσος διώχνει

- v. Ελλ.: Με τους λύκους λύκος γίνε
Ρωσ.: С волками жить по-волгьи выть
Μετάφ.: Με λύκους αν ζεις, σαν λύκος θα ουρλιάζεις

- vi. Ελλ.: Όποιος φοβάται τον λύκο ας μην πάει στο δάσος
Ρωσ.: Волков бояться – в лес не ходить
Μετάφ.: Όποιος φοβάται τους λύκους- στο δάσος μη πάει

- vii. Ελλ.: Ο λύκος στην αναμπουμπούλα χαίρεται
Ρωσ.: Ловить рыбу в мутной воде
Μετάφ.: Θα πιάσεις ψάρι σε θολά νερά

- viii. Ελλ.: Τον λύκο τον τρέφουν τα πόδια
Ρωσ.: Волка ноги кормят
Μετάφ.: Τον λύκο τον τρέφουν τα πόδια

❖ Περισσότερες ελληνικές παροιμίες για τον λύκο:

1. Ο λύκος δε γυρίζει το σβέρκο
2. Για τον πόνο του βοδιού γλύφει ο λύκος τον ζυγό
3. Θρέψε λύκο το χειμώνα να σε φάει το καλοκαίρι
4. Ο λύκος έχει το σβέρκο του χοντρό γιατί κάνει τις δουλειές μόνος του
5. Από τα μετρημένα τρώει ο λύκος
6. Ο λύκος δε πέφτει δυο φορές στον ίδιο λάκκο
7. Ο λύκος έχει τ' όνομα κι η αλεπού τα τρώγει
8. Λύκος πεινασμένος πουρνάρι τρώει
9. Αν ο λύκος φοβόταν τη βροχή θα σκεπαζόταν
10. Τον λύκο τον κουρεύαν κι αυτός ρωτούσε για τα πρόβατα

❖ Περισσότερες ρωσικές παροιμίες για τον λύκο:

1. *Волка зубы кормят* - Μετάφ.: Τον λύκο τα δόντια τον τρέφουν
2. *Волк остаётся волком* - Μετάφ.: Ο λύκος παραμένει λύκος
3. *Видит волк козу - забыл и грозу* - Μετάφ.: Βλέπει ο λύκος την κατσίκια - ξέχασε και τη μπόρα
4. *Волк для овец, плохой пастух* - Μετάφ.: Ο λύκος για τα πρόβατα, κακός τσομπάνος
5. *Волк коню не товарищ* - Μετάφ.: Ο λύκος με το άλογο δεν είναι φίλος
6. *Волка на собак в помощь не зови* - Μετάφ.: Τον λύκο για να βοηθήσει το σκύλο μη φωνάζεις
7. *Волк не пастух, свинья не огородница* - Μετάφ.: Ο λύκος δεν είναι τσομπάνος, το γουρούνι δεν είναι κηπουρός
8. *Волка пожалей - искушает ещѣ злей* - Μετάφ.: Το λύκο λυπήσου - δαγκώνει κι άλλη κακία
9. *Жаловалась овца волку на плохое житьѣ* - Μετάφ.: Παραπονέθηκε το πρόβατο στο λύκο για κακή ζωή
10. *Ловит волк, ловят и волка* - Μετάφ.: Παγιδεύει ο λύκος, πιάνουν και τον λύκο

Σε αντίθεση με την προηγούμενη ενότητα που αφορούσε στον γάιδαρο, ο λύκος φαίνεται να έχει πιο σταθερή και ταυτισμένη θέση στις ρωσικές και τις ελληνικές παροιμίες. Αυτό που προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση στις ελληνικές παροιμίες οι οποίες πραγματεύονται το λύκο είναι πως η ρωσική αντιστοιχία τους στη μετάφραση είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους δυναμικά (όπως στα παραδείγματα i, iii, v) ή ακόμα και τυπικά ισοδύναμή της (όπως στα παραδείγματα ii, iv, vi, viii). Αυτό μας οδηγεί

εύκολα στο συμπέρασμα πως ο λύκος αντιπροσωπεύει ταυτόσημες έννοιες τόσο στην ελληνική, όσο και στη ρωσική συνείδηση. Πρόκειται για ένα ζώο το οποίο φαίνεται να αποτελεί προσωποποίηση τα κακίας, της σκληρότητας, της αχαριστίας αλλά και της ισχύος και της δύναμης, όπως αυτό είναι εμφανές από τις παραπάνω παροιμίες. Το γεγονός αυτό ισχύει και προκύπτει από τις παροιμίες και των δύο αυτών γλωσσών, επομένως διευκολύνει κατά πολύ το έργο του μεταφραστή, ο οποίος δε θα δυσκολευτεί να βρει κατάλληλη αντιστοιχία, όταν βρεθεί αντιμέτωπος με μία παροιμία που πραγματεύεται τον λύκο ως βασικό θέμα της. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο πως και οι δύο λαοί έχουν να καταδείξουν μεγάλο αριθμό παραμυθιών με πρωταγωνιστή το λύκο και όλες τις ιδιότητες που τον διέπουν.

11.4. Παροιμίες με αναφορά στην αλεπού (лиса)

Η αλεπού είναι ένα ζώο που κάνει την εμφάνισή του πολύ συχνά σε παροιμίες, κυρίως λόγω της ιδιαίτερης εμφάνισής της (ουρά) αλλά και της ταύτισής της με την πονηριά και την εξυπνάδα, ενώ συνειρμικά ακολουθεί το λύκο.

- i. Ελλ.: Όσα δε φτάνει η αλεπού τα κάνει κρεμαστάρια
Ρωσ.: α) Да зелен виноград и не вкусен
β) Видит око да зуб пеймѐт
Μετάφ.: α) Ναι, είναι πράσινο το σταφύλι και δεν είναι νόστιμο
β) Βλέπει το μάτι αλλά το δόντι δε μπορεί

- ii. Ελλ.: Εκατό η αλεπού, εκατόν ένα τ' αλεπουδάκι
Ρωσ.: α) Хвост голове не указка
β) Яйца курицы не учат
Μετάφ.: α) Η ουρά δεν είναι δείκτης του κεφαλιού
β) Τα αυγά δε διδάσκουν την κότα

- iii. Ελλ.: Η αλεπού στον ύπνο της πετειναράκια εθώρει
Ρωσ.: Лиса и во сне кур щиплет
Μετάφ.: Η αλεπού και στον ύπνο της κότες ξεπουπουλιάζει

- iv. Ελλ.: Έννοια έχει η αλεπού σαν ζυγώνει στο κοτέτσι
Ρωσ.: Доход не живѐт без хлопот
Μετάφ.: Το εισόδημα δεν έρχεται χωρίς κούραση

- v. Ελλ.: Η πονηρή αλεπού κρυβόταν αλλά η ουρά της φαινόταν
 Ρωσ.: Хитри да хвост береги
 Μετάφ.: Να είσαι πονηρός μα την ουρά να προσέχεις
- vi. Ελλ.: Μια αλεπού κουτσονόρα τις θέλει όλες κουτσονόρες
 Ρωσ.: Вор думает что все на свете воры
 Μετάφ.: Ο κλέφτης πιστεύει ότι όλοι στο φως είναι κλέφτες

❖ Περισσότερες ελληνικές παροιμίες με αλεπού:

1. Η αλεπού δυο φορές στη παγίδα δεν πιάνεται
2. Η πονηρή αλεπού πιάνεται και από τα τέσσερα ποδάρια
3. Σαν βγάζει λόγο η αλεπού πρόσεχε τις κότες σου
4. Της αλεπούς τα μάτια και τον διάολο παντρεύουν
5. Όταν πεινάσει η αλεπού φαίνεται πως κοιμάται
6. Αλεπού που κοιμάται κότες δεν πιάνει
7. Την έπαθε σαν την αλεπού με τα σταφύλια
8. Σαν γεράσει η αλεπού γίνεται καλόγρια
9. Η αλεπού περιμένοντας να πέσουν του κριαριού τ' αρχίδια, ψόφησε από την πείνα
10. Η αλεπού ζωντανή στο παζάρι δεν πηγαίνει

❖ Περισσότερες ρωσικές παροιμίες για την αλεπού:

1. *Знаем, лиса, про твою чуждеса* - Μετάφ.: Ξέρουμε, αλεπού, για τα δικά σου θαύματα
2. *Каждая лиса о своем хвосте заботится* - Μετάφ.: Κάθε αλεπού για την ουρά της σκοτίζεται
3. *Лиса живёт хитростью, а заяц прыткостью* - Μετάφ.: Η αλεπού ζει με πονηριά, αλλά ο λαγός με γρηγοράδα
4. *Лиса сытее волка живёт* - Μετάφ.: Η αλεπού πιο χορτάτη από τον λύκο ζει
5. *Лиса своего хвоста не замарает* - Μετάφ.: Η αλεπού την ουρά της δε λερώνει
6. *Лиса семерых волков проведет* - Μετάφ.: Η αλεπού επτά λύκους κοροϊδεύει
7. *Лиса всё хвостом прикроет* - Μετάφ.: Η αλεπού όλα με την ουρά τα καλύπτει
8. *Лиса и во сне кур считает* - Μετάφ.: Η αλεπού και στον ύπνο της κότες μετράει
9. *Старая лиса рыльцем роет* - Μετάφ.: Η γριά αλεπού με τη μουτσούνα σκάβει

Όπως φαίνεται στη θεματική που αφορά στην αλεπού ο μεταφραστής ίσως να δυσκολευτεί να βρει τη κατάλληλη αντιστοιχία μεταφράζοντας μια σχετική παροιμία, καθώς δε συναντάμε εύκολα ταυτόσημες (ισοδύναμες) παροιμίες στις δύο γλώσσες. Παρ' όλα αυτά οι παροιμίες με κύριο θέμα τη αλεπού είναι πολλές και στη ρωσική γλώσσα, επομένως δίνεται η δυνατότητα στο μεταφραστή να επιλέξει κάποια παροιμία η οποία να αποδίδει ίσως το ίδιο νόημα. Τόσο στην ελληνική όσο και στη ρωσική γλώσσα η αλεπού αντιπροσωπεύει την πονηριά, την πανουργία και πολλές φορές την κουτοπονηριά ή ακόμα και μια μορφή τεμπελιάς όταν κανείς τα περιμένει όλα έτοιμα. Οι ρωσικές παροιμίες που δώσαμε παραπάνω ως παραδείγματα που θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν μια ελληνική παροιμία στην οποία πρωταγωνιστεί η αλεπού, δεν έχουν καμία αναφορά στο ζώο αυτό, με μοναδική εξαίρεση την *Η αλεπού και στον ύπνο της πετειναράκια εθώρει*, αλλά έχουν πιο γενικευτικό χαρακτήρα. Αυτό που παρατηρεί κανείς από τα ρωσικά παραδείγματα είναι πως στη ρωσική γλώσσα οι σχετικές με την αλεπού παροιμίες αναφέρονται σε μεγάλο βαθμό στο ιδιαίτερο γνώρισμα της ουράς της και αποδίδουν το νόημα πως η αλεπού αντιπροσωπεύει κατά βάση τον ατομικισμό, το άτομο που ενδιαφέρεται μόνο για τον εαυτό του και βάζει πάνω από όλα την προσωπική ευχαρίστηση. Η πονηριά υπάρχει ως γνώρισμα του ζώου αυτού και στη ρωσική γλώσσα, απλώς δεν είναι το κύριο χαρακτηριστικό του, όπως συμβαίνει στην ελληνική. Ως εκ τούτου, ο μεταφραστής θα πρέπει να είναι πολύ καλός γνώστης της έννοιας που έχουν τα ζώα στη συνείδηση του κάθε λαού, προκειμένου να φέρει εις πέρας το έργο του.

11.5. Παροιμίες με αναφορά στον σκύλο (σοβακα)

Ο σκύλος δεδομένου ότι είναι το ζώο που βρίσκεται πιο κοντά στον άνθρωπο, είναι φυσικό να έχει πολλές παροιμίες που δημιουργήθηκαν «προς τιμή του».

- i. Ελλ.: Αυτός που κοιμάται με τους σκύλους, σηκώνεται με ψύλλους
Ρωσ.: С собакой ляжешь с блохами встанешь
Μετάφ.: Με σκύλο αν κοιμηθείς, με ψύλλους θα σηκωθείς
- ii. Ελλ.: Ο σκύλος γαβγίζει εκεί που τον ταΐζουν
Ρωσ.: И собака на того не лает чей хлеб ест
Μετάφ.: Και ο σκύλος δε γαβγίζει σ' αυτόν από τον οποίο τρώει ψωμί
- iii. Ελλ.: Σκύλος που γαβγίζει δε δαγκώνει
Ρωσ.: Собака которая много лает та мало кусает
Μετάφ.: Το σκυλί το οποίο γαβγίζει πολύ, εκείνο δαγκώνει λίγο

- iv. Ελλ.: Κακό σκυλί ψόφο δεν έχει
 Ρωσ.: Злые люди два века живут
 Μετάφ.: Οι κακοί άνθρωποι ζούνε δυο αιώνες
- v. Ελλ.: Το φτηνό το κρέας το τρώνε οι σκύλοι
 Ρωσ.: Дешёвое мясо и собаки не едят
 Μετάφ.: Το φτηνό κρέας και οι σκύλοι δεν το τρώνε
- vi. Ελλ.: Και την πίτα ολάκερη και τον σκύλο χορτάτο
 Ρωσ.: И волки сыты и овцы целы
 Μετάφ.: Και οι λύκοι χορτάτοι και τα πρόβατα ολόκληρα
- vii. Ελλ.: Μπροσ φίλος και πίσω σκύλος
 Ρωσ.: В глаза ласкает и за глаза лает
 Μετάφ.: Μπροστά στα μάτια χαϊδεύει και πίσω από τα μάτια γαβγίζει
- viii. Ελλ.: Το σκύλο κάμε σύντεκνο και το ραβδί σου βάστα
 Ρωσ.: Собаку ласкай но палку не бросай
 Μετάφ.: Το σκύλο χάρεινε αλλά το ραβδί σου μη το πετάς

❖ Περισσότερες ελληνικές παροιμίες με σκύλους:

1. Αν δε κουνήσει η σκύλα την ουρά, σκύλος δεν την ζυγώνει
2. Ο σκύλος τον γνωρίζει τον αγά του
3. Είχαμε σκυλί και βόηθαγε του λύκου
4. Σκύλος που δεν ξέρει να γαβγίζει στα πρόβατα τον λύκο φέρνει
5. Μπάτε σκύλοι αλέστε και αλεστικά μη δώσετε
6. Όποιος αγαπάει το συγγενή του αγαπάει και το σκυλί του
7. Είχαμε σκυλί και βόηθαγε του λύκου
8. Την πόλη που δεν έχει σκύλους η αλεπού την φυλάει
9. Εγώ το λέω του σκύλου μου και ο σκύλος στην ουρά του
10. Όπου βρίσκεις χωριό χωρίς σκύλους περπατάς χωρίς ραβδί

❖ Περισσότερες ρωσικές παροιμίες με σκύλο:

1. *Как ни вертись собака, а хвост сзади* - Μετάφ.: Όπως και να γυρίσεις το σκύλο, η ουρά είναι από πίσω
2. *К собаке сзади подходи, к лошади — спереди* - Μετάφ.: Το σκύλο τον πλησιάζεις από πίσω, το άλογο από μπροστά
3. *Не бойся собаки брехливой, а бойся молчаливой* - Μετάφ.: Μη φοβάσαι το σκύλο που λέει ψέματα, αλλά να φοβάσαι το μουγκό (όμοια με το παράδειγμα iii)
4. *Собака на сене - сама не ест и другим не даёт* - Μετάφ.: Σκύλος στο σανό - μόνος του δε θα το φάει και στους άλλους δε δίνει
5. *Собака не знает о достатке своего хозяина* - Μετάφ.: Ο σκύλος δε γνωρίζει την ευπορία του αφεντικού του
6. *Старая собака понапрасну не лает* - Μετάφ.: Ο γέρος σκύλος δε γαβγίζει μάταια
7. *Топтая собака - позор для хозяина* - Μετάφ.: Κοκκαλιάρικο σκυλί - ντροπή για το αφεντικό
8. *Волка на собак в помощь не зови* - Μετάφ.: Το λύκο για να βοηθήσει το σκύλο μη φωνάζεις

Οι παροιμίες στις οποίες «συμμετέχουν» σκύλοι αποτελούν έως ένα βαθμό ιδιόζουσες περιπτώσεις. Κι αυτό γιατί θα περίμενε κανείς να αντιπροσωπεύουν την πίστη, τη φιλία, τη συντροφικότητα. Αυτό όμως που παρατηρεί κανείς από τις παραπάνω παροιμίες που δώσαμε ως χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι μια εικόνα του σκύλου ως κακή επιρροή, κακή καταγωγή, κακή φιλία και έλλειψη εμπιστοσύνης, με εξαίρεση το παράδειγμα ii. Και αυτό ισχύει τόσο για τις ελληνικές, όσο και για τις ρωσικές παροιμίες. Αυτό φυσικά εξηγείται αν λάβουμε υπόψη μας πως οι σκύλοι αποτελούν κατοικίδια ζώα με τα οποία ο άνθρωπος δένεται συναισθηματικά τις τελευταίες δεκαετίες. Στην εποχή και ίσως ακόμα και στις περιοχές στις οποίες δημιουργήθηκαν αυτές οι παροιμίες, οι σκύλοι αποτελούσαν απλώς ένα εργαλείο για τις αγροτικές δουλειές και ζώο όχι τόσο εξημερωμένο όσο είναι στις μέρες μας. Ως εκ τούτου, ο μεταφραστής θα πρέπει να λάβει υπόψη του πως όταν βρεθεί αντιμέτωπος με μια παροιμία η οποία αναφέρεται σε σκύλο, ακόμα κι αν δεν υπάρξει μία ισοδύναμή της να την αντικαταστήσει και η οποία να πραγματεύεται το ίδιο θέμα, αυτή είναι πολύ πιθανό να έχει κάποια αρνητική χροιά. Βέβαια, από τα παραπάνω παραδείγματα φαίνεται πως ελληνικές και ρωσικές παροιμίες είναι δυναμικά ισοδύναμες, καθώς η αντίληψη που έχουν οι δύο λαοί για το σκύλο φαίνεται να ταυτίζονται και μέσα από τις παροιμίες τους. Ακόμα και στο παράδειγμα ii (*Ο σκύλος γαβγίζει εκεί που τον ταιίζουν - Ο σκύλος δε γαβγίζει σ' αυτόν από τον οποίο τρώει ψωμί*), όπου οι παροιμίες φαίνεται να δηλώνουν ακριβώς το αντίθετο μήνυμα, η ελληνική παροιμία εννοεί πως όταν ο άνθρωπος αισθανθεί κάποιον να τον προστατεύει και να τον υποστηρίζει, σ' αυτόν θα δώσει ό,τι καλύτερο έχει για να τον ευχαριστήσει, όπως ακριβώς και το νόημα της αντίστοιχης ρωσικής

παροιμίας.⁶⁰ Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στο παράδειγμα ν (*Ελλ.: Το φτηνό κρέας το τρώνε οι σκύλοι – Ρωσ.: Το φτηνό κρέας ούτε οι σκύλοι δεν το τρώνε*), όπου οι δύο παροιμίες, παρ' όλο που δηλώνουν ακριβώς το αντίθετο πράγμα, το νόημά τους είναι ακριβώς το ίδιο, καθώς και στις δύο περιπτώσεις ο σκύλος θεωρείται ασήμαντος και κατώτερος. Μόνο στα παραδείγματα 6 από τις ελληνικές παροιμίες και 5 από τις ρωσικές ο σκύλος αποτελεί παράδειγμα πιστότητας και ανιδιοτέλειας, γεγονός που μας επιτρέπει να συμπεράνουμε πως αυτό δεν είναι το βασικό χαρακτηριστικό των σκύλων στις παροιμίες.

11.6. Παροιμίες με αναφορά στην κότα (курица) και τον κόκορα (петух)

Η κότα και ο κόκορας αποτελούσαν ανέκαθεν ζώα που δεν έλειπαν από κανένα αγροτικό σπίτι καθώς αποτελούν βασική διατροφική πηγή και όπως είναι φυσικό δε θα μπορούσαν να αφήσουν ασυγκίνητες τις παροιμίες.

- i. Ελλ.: Η γριά η κότα έχει το ζουμί
Ρωσ.: Стара курица, да бульон сладок
Μετάφ.: Γριά κότα, μα η σούπα γλυκιά

- ii. Ελλ.: Γεννούν και τα κοκόρια του
Ρωσ.: У кого счастье поведётся у того и петух несётся
Μετάφ.: Όποιος έχει τύχη, σε αυτόν και τα κοκόρια γεννούν

- iii. Ελλ.: Αλλού τα κακαρίσματα και αλλού γεννούν οι κότες
Ρωσ.: Не там курица яйцо снесла где кудахчет
Μετάφ.: Δεν έκανε η κότα το αυγό εκεί που κακαρίζει

- iv. Ελλ.: Όπου λαλούν πολλοί κοκόροι αργεί να ξημερώσει
Ρωσ.: У семи нянек дитя без глазу
Μετάφ.: Σε επτά νταντάδες, παιδιά χωρίς μάτια

- v. Ελλ.: Σκαλίζοντας η κότα βγάζει τα μάτια της
Ρωσ.: Что копал в то и сам попал
Μετάφ.: Ότι έσκαψε σε αυτό μόνος έπεσε

⁶⁰ Μαρία Θεοδωρίδου, *750 ελληνικές και ρωσικές παροιμίες*, Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης Παιδεία, 2013, σελ.30

- vi. Ελλ.: Σαράντα πέντε Γιάννηδες, ενός κοκόρου γνώση
Ρωσ.: Ростов с Ивана а умом с болвана
Μετάφ.: Η ανάπτυξη με τον Γιάννη αλλά το μυαλό με τον ηλίθιο

❖ Περισσότερες ελληνικές παροιμίες με κότες και κόκορες:

1. Η κότα πίνει το νερό αλλά τηράει και το Θεό
2. Κότα πίτα το Γενάρη και παπί τον Αλωνάρη
3. Κι ο πετεινός θέλησε αηδόνη να τον πούνε
4. Όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα των τρων οι κότες
5. Η κότα θέλει πρόσφορο, το σπίτι θέλει αλεύρι
6. Κάτσε κότα μου στ' αυγά σου, για να σκάσεις τα πουλιά σου
7. Γίνηκε το πουλί κι ορμήνεψε την κότα
8. Από κόκορα εγγονή, από γίδα συμπεθέρα
9. Τόσο έχει ο φτωχός τ' ορνίθι του, όσο ο πλούσιος το βόδι του
10. Γέννησε η κότα αυγό και τ' άκουσε όλη η γειτονιά

❖ Περισσότερες ρωσικές παροιμίες για την κότα και τον κόκορα:

1. *Каждая курица своѐй насест хвалит* - Μετάφ.: Κάθε κότα την κούρνια της παινεύει
2. *На насесте своѐм петух всех сильней* - Μετάφ.: Στο κοτέτσι του ο πετεινός είναι δυνατότερος από όλους
3. *На свалке своей петух всех главней* - Μετάφ.: Στο κοτέτσι του (κ.λ.μ.: σκουπιδιάρικο) ο κόκορας είναι ανώτερος απ' όλους
4. *Бить собаку, ругая курицу* - Μετάφ.: Χτυπούν το σκύλο, μαλώνουν την κότα
5. *Дай курице грядку - изроет весь огород* - Μετάφ.: Δώσε στη κότα χώρο, θα ανακατέψει όλο το χωράφι
6. *Говорят, что кур доят* - Μετάφ.: Λένε πως αρμέγουν τις κότες
7. *У кого денег куры не клюют* - Μετάφ.: Σε όποιον έχει χρήμα, οι κότες δε τσιμπούν
8. *Кур пасту — добра не обрести* - Μετάφ.: Την κότα αν βόσκεις - καλό δε θα βρεις
9. *Петух сторожит, а волк стережет* - Μετάφ.: Ο πετεινός προσέχει αλλά ο λύκος φυλάει

Στην περίπτωση των πτηνών αυτών ο μεταφραστής δε φαίνεται να αντιμετωπίσει κάποια ιδιαίτερη δυσκολία στη μετάφραση καθώς ελληνικές και ρωσικές παροιμίες με το θέμα αυτό είναι δυναμικά ισοδύναμες, τουλάχιστον στα παραδείγματα που παραθέσαμε, τα οποία είναι πιθανότατα και τα πιο αντιπροσωπευτικά. Σε γενικές γραμμές η κότα και ο κόκορας δε φαίνεται να αντιπροσωπεύουν μία συγκεκριμένη

αξία, αλλά φαίνεται πως χρησιμοποιήθηκαν πολύ στις παροιμίες γιατί πρόκειται για ζώα με τα οποία κάθε λαός είναι εξοικειωμένος από πολύ παλιά και οι συνήθειές τους φαίνεται να αποτέλεσαν παραδείγματα για περισσότερο γενικευτικές έννοιες. Κάθε παροιμία δηλαδή εκφράζει μία διαφορετική έννοια, γεγονός που καθιστά δύσκολο των προσδιορισμό των ζώων αυτών στη συνείδηση του ρωσικού και του ελληνικού λαού. Παρ' όλα αυτά οι παροιμίες οι οποίες αναφέρονται σε κότες φαίνεται να δίνουν την εντύπωση πως το ζώο αυτό από μια πιο γενική σκοπιά συνδέεται με την αμυαλιά (*Σαράντα πέντε Γιάννηδες...*) και με την φτώχεια (*Τόσο έχει ο φτωχός τ' ορνίθι του...*).

11.7. Παροιμίες με αναφορά στη γάτα (КОТ) και το ποντίκι (МЫШКА)

Η γάτα και ο ποντικός είναι δυο ζώα τα οποία στο μυαλό όλων μας φαίνεται να ακολουθούν το ένα το άλλο. Παραμύθια, κινούμενα σχέδια και φυσικά παροιμίες παρουσιάζουν τα ζώα αυτά σαν αιώνιους εχθρούς και αυτός είναι ο λόγος που εδώ τα παραθέτουμε μαζί.

- i. Ελλ.: Παλιός γάτος τρυφερά ποντίκια ονειρεύεται
Ρωσ.: Стар кот а масло любит
Μετάφ.: Παλιός γάτος αλλά το βούτυρο αγαπάει
- ii. Ελλ.: Ο ποντικός χορεύει και ο γάτος μαγειρεύει
Ρωσ.: Пляши да не заплясывайся
Μετάφ.: Χόρευε αλλά μη παραχορεύεις
- iii. Ελλ.: Τρων τ' αλεύρι τα ποντίκια, τρων κι οι γάτες τα ποντίκια
Ρωσ.: Дарет коза лозу а волк козу
Μετάφ.: Χαρίζει στη κατσίκα χωράφι και στο λύκο κατσίκα
- iv. Ελλ.: Λείπει η γάτα χορεύουν τα ποντίκια
Ρωσ.: Кот из дома - мыши в пляс
Μετάφ.: Ο γάτος δεν είναι σπίτι - τα ποντίκια στο χορό
- v. Ελλ.: Άρχοντας με δίχως βιος, πεινασμένος ποντικός
Ρωσ.: Что за честь коли нечего есть
Μετάφ.: Για ποια τιμή εάν δεν υπάρχει τίποτα

- vi. Ελλ.: Το βουνό κοιλοπονούσε κι ένα ποντικό γεννούσε
Ρωσ.: Гора родила мышь
Μετάφ.: Το βουνό γέννησε ποντικό

❖ Περισσότερες ελληνικές παροιμίες για τη γάτα και το ποντίκι:

1. Η γάτα γνωρίζει σπίτι και ο σκύλος αφέντη
2. Καλός φίλος ο γάτος αν δεν είχε νύχια
3. Ενόφησε ο γάτος και φάρδεψαν τα ποντίκια
4. Γνωρίζει η γάτα τον ποντικό κι ας είναι αλευρωμένος
5. Όποιος δεν τρέφει γάτα τρέφει ποντίκια
6. Κι ο ποντικός στην τρύπα του μεγάλος νοικοκύρης είναι
7. Ένας ποντικός αρπάζει κι όλοι οι ποντικοί μας φταίνουν
8. Ο ποντικός δεν χωράει στην τρύπα του σέρνει και κολοκύθα
9. Γάτα που κοιμάται ποντίκια δεν πιάνει
10. Εμείς ψωμί δεν έχουμε κι η γάτα πίτα σέρνει

❖ Περισσότερες ρωσικές παροιμίες για τη γάτα και το ποντίκι:

1. *Давно кошка умылась, а гостей нет* - Μετάφ.: Από ώρα η γάτα πλύθηκε αλλά οι καλεσμένοι δεν ήρθαν
2. *Не успела кошка умыться, а гости наехали* - Μετάφ.: Δε πρόλαβε η κότα να πλυθεί και οι καλεσμένοι ήρθαν
- Παρ.: Οι παροιμίες 1 και 2 περιγράφουν αντίθετες καταστάσεις, με την ιδιαιτερότητα όμως να εκφράζουν το ίδιο νόημα
3. *Знай, кошка, своё лукошко* - Μετάφ.: Μάθε, γάτα, το πανέρι σου
4. *Гордому кошка на грудь не вскочит* - Μετάφ.: Με καμάρι η γάτα στο στήθος δε πηδάει
5. *И мышка в свою норку тащит корку* - Μετάφ.: Και το ποντίκι στη φωλιά του βγάζει τη φλούδα
6. *Кошки грызутся — мышам раздолье* - Μετάφ.: Οι γάτες μαλώνουν-ελευθερία για τους ποντικούς
7. *В холод кошка мышей не ловит* - Μετάφ.: Στο κρύο η γάτα ποντίκια δεν πιάνει
8. *Знает кошка, чье мясо съела* - Μετάφ.: Ξέρει η γάτα ποιο κρέας έφαγε
9. *Две кошки в одном мешке* - Μετάφ.: Δύο γάτες σε ένα σακί
10. *Всякая мышь боится кошки дружбы не заведут* - Μετάφ.: Κάθε ποντικός φοβάται τη γάλα, φιλία δε θα αποκτήσουν

Όπως γίνεται αντιληπτό το δίδυμο γάτας-ποντικού δεσπόζει στο μεγαλύτερο μέρος των παροιμιών που αναφέρονται στα ζώα αυτά. Όπως και στην ελληνική γλώσσα έτσι και στη ρωσική όταν γίνεται μια παροιμιώδης αναφορά στη γάτα συνήθως δεν παραλείπεται να ακολουθήσει και ο ποντικός. Δύσκολα επομένως θα αντιμετωπίσει κανείς ιδιαίτερο πρόβλημα σε μια προσπάθεια μετάφρασης παροιμίας στην οποία εμφανίζεται το δίδυμο αυτό, ακόμα κι όταν η ρωσική παροιμία η οποία είναι κατά περίπτωση ισοδύναμη με την ελληνική, δεν αναφέρεται στα ζώα αυτά (παραδείγματα ii, iii, v). Αυτό συμβαίνει διότι το μήνυμα των παροιμιών που αναφέρεται στη γάτα και το ποντίκι είναι συνήθως σταθερό. Ο ποντικός αντιπροσωπεύει πάντα κάτι μικρό (*Άρχοντας με δίχως βιος...*), ασήμαντο (*Το βουνό κοιλοπονούσε...*) και αδύναμο που ενίοτε και κυρίως όταν συγκρίνεται με τη γάτα είναι κατώτερο και αναφέρεται συχνά σε ανθρώπους που υπερεκτιμούν τις δυνατότητές τους. Την ίδια περίπου σημασία έχει και ο βάτραχος στις παροιμίες, όπως για παράδειγμα: *Είδε ο βάτραχος που πεταλώνουν τ' άλογο και σήκωσε κι αυτός το πόδι - Коня куют а жаба лапу подставляет* ή ακόμα και στην ελληνική: *Εκάκιωσεν ο βάτραχος κι η λίμνη δεν το ξέρει*. Η γάτα από την άλλη, προσδιορίζεται σχεδόν πάντα σε σχέση με τον ποντικό και αντιπροσωπεύει κατά κύριο λόγο την εξυπνάδα, η οποία πολλές φορές αμφισβητείται από τον ποντικό. Και αυτό ισχύει στις αντιλήψεις και των δύο λαών όπως φαίνεται από τις παροιμίες αυτές. Πρόκειται δηλαδή για ένα μοτίβο παροιμιακό, το οποίο μας επιτρέπει να αποδώσουμε στη γλώσσα - στόχο το ακριβές νόημα της γλώσσας - πηγής.

11.8. Παροιμίες με αναφορά σε διάφορα ζώα

Ακολουθεί μία μικρή ενότητα η οποία περιλαμβάνει ρωσικές και τις αντίστοιχές τους ελληνικές παροιμίες στις οποίες πρωταγωνιστούν διάφορα ζώα.

- i. Ελλ.: Ένας κούκος δε φέρνει την άνοιξη
 Ρωσ.: Одна ласточка весны не делает
 Μετάφ.: Ένα χελιδόνι δεν κάνει την άνοιξη
- Παρ.: Μπορεί το χελιδόνι να είναι μηνυτής καλών πραγμάτων στις συνειδήσεις και των δύο λαών, αλλά στην ελληνική περίπτωση εδώ είναι ο κούκος που παίρνει τη θέση του.
- ii. Ελλ.: Η γριά δεν είχε διάβολο κι αγόρασε γουρούνι
 Ρωσ.: Не было у бабы зоботы так купила порося
 Μετάφ.: Η γριά δεν είχε έννοια και έτσι αγόρασε γουρούνι

- iii. Ελλ.: Του χοίρου το μαλλί δε γίνεται μετάξι
 Ρωσ.: Свиня в золоток ошейнике - всё свиня
 Μετάφ.: Το γουρούνι με χρυσό περιλαίμιο - πάλι γουρούνι
- iv. Ελλ.: Ο χοίρος λάσπη κυνηγά
 Ρωσ.: Свиня грязь всегда наидёт
 Μετάφ.: Το γουρούνι πάντα θα βρει τη βρώμα
- Παρ.: Η παροιμία *Όλα τα γουρούνια την ίδια μούρη έχουν* είναι μάλλον η αντιπροσωπευτικότερη της κατηγορίας αυτής και είναι δυναμικά ισοδύναμη του παραδείγματος iv. Η μετάφραση μιας παροιμίας με αναφορά στο γουρούνι θα βρει πλήθος παροιμιών που θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν η μία την άλλη προκειμένου να αποδώσουν το ίδιο νόημα. Έλληνες και Ρώσοι αντιμετωπίζουν το γουρούνι στις παροιμίες τους με ιδιαίτερη καχυποψία και το ταυτίζουν με την ταιπωρία, τη βρώμα, την αχαριστία. Στη ρωσική γλώσσα όμως συναντάμε μεγάλο αριθμό παροιμιών με αναφορά στο γουρούνι. Αυτό δε σημαίνει πως η ελληνική υστερεί σε αριθμό αλλά κυρίως ότι οι σχετικές παροιμίες δεν είναι τέτοιες που να χρησιμοποιούνται συχνά στην καθημερινότητα του λόγου. Επομένως, βλέπουμε να υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση στη σημασία που φαίνεται να αποδίδουν οι δύο λαοί στο ζώο αυτό, με αποτέλεσμα ο μεταφραστής να πρέπει να κρίνει αν σε μία περίπτωση μετάφρασης παροιμίας με θέμα το γουρούνι, θα πρέπει να την αντικαταστήσει με κάποια με το ίδιο θέμα, ή αν θα πρέπει να επιλέξει μία παροιμία που να εκφράζει με περισσότερη ακρίβεια το νόημα ή ακόμα μία παροιμία η οποία να συναντάται συχνότερα στον καθημερινό λόγο.
- v. Ελλ.: Νηστικό αρκούδι δε χορεύει
 Ρωσ.: α) Соловья баснями не кормят
 β) Не кормя, не поя, лошадь в оглобли не ставят
 Μετάφ.: α) Το αηδόνι με μύθους δεν το τρέφουν
 β) Ατάιστο, απότιστο δε βάζουν το άλογο στο στάβλο
- vi. Ελλ.: Μαθαίνει η αρκούδα και χορεύει
 Ρωσ.: Можно и медведя научить танцевать
 Μετάφ.: Μπορεί και την αρκούδα να μάθει να χορεύει
- vii. Ελλ.: Οι μέλισσες δουλεύουν και άλλοι τρών το μέλι
 Ρωσ.: Медведь пляшет а цыган деньги берёт
 Μετάφ.: Η αρκούδα χορεύει αλλά ο τσιγγάνος παίρνει τα λεφτά

- Παρ.: Στην περίπτωση αυτή, βλέπουμε πως τη θέση της αρκούδας παίρνει στην πρώτη περίπτωση το αηδόνι και την δεύτερη το άλογο προκειμένου να εκφράσουν στη ρωσική γλώσσα αυτό που στην ελληνική γίνεται με το αρκούδι, ενώ το αντίστροφο συμβαίνει με την περίπτωση της μέλισσας, τη θέση της οποίας στη ρωσική γλώσσα παίρνει η αρκούδα. Αυτό που παρατηρεί κανείς είναι πως και οι τρεις παροιμίες αποτελούν εμπειρικό αποτέλεσμα της συνήθειας που υπήρχε στην ύπαιθρο τα παλιότερα χρόνια να έρχεται ο αρκουδιάρης με την αρκούδα του, η οποία χορεύοντας αποτελούσε την ατραξιόν του χωριού. Όπως φαίνεται και από τις ρωσικές παροιμίες, αυτό το φαινόμενο μπορούσε κανείς να το συναντήσει και στη ρωσική επαρχία. Πρόκειται επομένως για μια κοινή εμπειρία ανάμεσα στους δύο λαούς, η οποία αποτυπώθηκε με την ίδια αίσθηση τόσο της εκμετάλλευσης όσο και του ακατόρθωτου στις παροιμίες και των δύο λαών.

viii. Ελλ.: Το ψάρι βρωμάει από το κεφάλι
 Ρωσ.: Рыба с головы гниёт
 Μετάφ.: Το ψάρι από το κεφάλι σαπίζει

ix. Ελλ.: Στην αναβροχιά καλό και το χαλάζι
 Ρωσ.: На безрыбье и рак рыба
 Μετάφ.: Όταν δεν υπάρχει ψάρι και ο αστακός ψάρι είναι

- Παρ.: Δεν πρόκειται για δύο παροιμίες που έχουν απλώς την ίδια σημασία, παρ' όλο που πραγματεύονται διαφορετικά θέματα, αλλά για παροιμίες που είναι σε θέση να χρησιμοποιούνται στην ίδια περίπτωση επικοινωνίας. Έχουμε δηλαδή μία κλασική περίπτωση μετάφρασης με τη μέθοδο της δυναμικής ισοδυναμίας.

x. Ελλ.: Τα ψάρια στο γιαλό και το τηγάρι στη φωτιά
 Ρωσ.: Делить шкуру неубитого медведя
 Μετάφ.: Διαιρώ το τομάρι μη σκοτωμένης αρκούδας

xi. Ελλ.: Αετός μύγες δεν πιάνει, αετός μεγάλα πουλιά πιάνει
 Ρωσ.: Орёл мух не ловит/Лев мышей не довит
 Μετάφ.: Ο αετός μύγες δεν πιάνει/Το λιοντάρι ποντικούς δεν πιάνει

Θα μπορούσαμε να συνεχίζουμε τη σύγκριση και τη μετάφραση και να δώσουμε ακόμα περισσότερα παραδείγματα ρωσικών και ελληνικών παροιμιών με πρωταγωνιστές τα ζώα, καθώς πρόκειται για ένα θέμα που μας προσφέρει ατελείωτο υλικό. Κάτι τέτοιο όμως δε θα μπορούσε να προσθέσει τίποτα περισσότερο σε όσα έχουμε ήδη συναντήσει και παρατηρήσει σχετικά με το θέμα αυτό, επομένως είμαστε πλέον σε θέση να προχωρήσουμε στα γενικότερα συμπεράσματά μας.

12. Διδακτικός χαρακτήρας της παροιμίας

Κλείνοντας την ενότητα αυτή και έχοντας πάρει μια εικόνα τόσο για τον οικουμενικό χαρακτήρα των παροιμιών όσο και για τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν στον καθημερινό λόγο των λαών, θα ήταν σημαντικό να αναφερθούμε στην αξία της παροιμίας ως διδακτικό μέσο αλλά και τη σημασία της στα πλαίσια της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας.

Ήδη από τη δεκαετία του '60 και έπειτα η Κοινωνιολογία και η Ανθρωπολογία πήραν θέση στη συζήτηση για την εκμάθηση της ξένης γλώσσας, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη σύνδεση της εκμάθησης αυτής με τη γνωριμία του πολιτισμού του λαού που την ομιλεί ως μητρική. Η διδασκαλία του πολιτισμού λοιπόν στα πλαίσια της εκμάθησης μια ξένης γλώσσας προάγει το διαπολιτισμικό διάλογο καθώς αποκαλύπτεται η παγκοσμιότητα χαρακτηριστικών που θεωρούνται εθνικά. Ο όρος «καθημερινός πολιτισμός» δημιουργήθηκε για να καλύψει όλες τις περιπτώσεις έκφρασης της κουλτούρας ενός λαού, στον οποίο περιλαμβάνονται συνήθειες και στάσεις ζωής που σχετίζονται με τη γλωσσική επικοινωνία.⁶¹

Η παροιμία ως μέρος του λαϊκού γλωσσικού πολιτισμού μιας γλώσσας, εκτός από τον διδακτικό χαρακτήρα που έχει για τον ίδιο το λαό που τη χρησιμοποιεί, αποτελεί σημαντικό εργαλείο για κάποιον που διδάσκεται μια γλώσσα, προκειμένου να γνωριστεί με τη λαϊκή σοφία του αντίστοιχου λαού. Άλλωστε η παραδοσιακή κοινωνία στο πλαίσιο μιας άτυπης αγωγής χρησιμοποιούσε παιδαγωγικά το περιεχόμενο του λαϊκού πολιτισμού όχι μόνο για να ψυχαγωγήσει αλλά και έμμεσα να μεταδώσει γνώσεις, αξίες, πρακτικές, νοοτροπίες με στόχο να εξασφαλίσει στο πλαίσιο μιας ισορροπίας την βιωσιμότητα και την αναπαραγωγή του. Το σύνολο του λαϊκού λόγου, ο μύθος, το παραμύθι, οι παραδόσεις, η παροιμία, το αίνιγμα, αποτελούσε μια καθημερινή διδασκαλία.⁶²

Όπως είναι φυσικό οι επικοινωνιακές ανάγκες του διδασκόμενου κοινού διαφέρουν, υπάρχουν όμως ορισμένες που αφορούν στο σύνολό του, όπως η κατανόηση των φυσικών ομιλητών, του Τύπου, των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών, των διαφημίσεων. Εδώ έρχεται και η παροιμία, η οποία αποτελεί βασικό γλωσσικό μέσο των φυσικών ομιλητών και καθιστά αναγκαία την εκμάθησή της, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη πως οι παροιμίες δε χαρακτηρίζονται από ουδετερότητα καθώς η λειτουργία τους δεν είναι καθαρά εννοιολογική και λογική αλλά περιλαμβάνουν συνυποδηλώσεις και διαθέτουν πολιτισμικό φορτίο.⁶³

Ως εκ τούτου δε θα μπορούσε να υπάρχει καλύτερος τρόπος για τη γνωριμία κάποιου με τη γλώσσα και όπως φαίνεται τον πολιτισμό της από τη γνωριμία με όλα όσα περιλαμβάνει ο όρος «λαϊκή σοφία». Η διαπολιτισμική εξοικείωση με το ξένο

⁶¹ Βασιλική Γιαννακού, *Ο λαϊκός πολιτισμός και ο ρόλος του στη διδακτική των γλωσσών*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, σελ. 617

⁶² Δημήτριος Ελ. Ράπτης, *Η παιδαγωγική και διδακτική σημασία των λαϊκών αφηγήσεων στη σύγχρονη μαθησιακή διαδικασία*, Παιδαγωγική - Θεωρία και Πράξη, 2008

⁶³ Τσακνάκη Ολυμπία, ό.π., σελ. 230

στοιχείο πρέπει να αποτελεί στόχο των προγραμμάτων διδασκαλίας ξένων γλωσσών σε έναν πολυγλωσσικό κόσμο, αν θέλει κανείς να υποστηρίξει πως γνωρίζει μία γλώσσα.

13. Συμπεράσματα

Έχοντας ολοκληρώσει την διαδικασία μετάφρασης κάποιων παροιμιών οι οποίες ανήκουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες, ασχολούνται δηλαδή με συγκεκριμένα θέματα, είμαστε πια σε θέση να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κανείς στην προσπάθειά του να μεταφράσει μια παροιμία από την ρωσική στην ελληνική γλώσσα.

Αρχικά θα πρέπει να ξεκινήσουμε με την αποδοχή της πολιτισμικής συγγένειας που υπάρχει μεταξύ ρωσικής και ελληνικής γλώσσας. Όπως είδαμε και στην ενότητα 6, ρωσική και ελληνική είναι δύο γλώσσες οι οποίες ανήκουν από κοινού στην οικογένεια των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών. Αυτή η διαπίστωση βέβαια δεν είναι αρκετή από μόνη της ώστε να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα που προαναφέρθηκε. Η συγγένεια σε επίπεδο πολιτισμού και ως εκ τούτου σε γλωσσολογικό επίπεδο, δεδομένου ότι η γλώσσα αποτελεί βασικό καθρέφτη του πολιτισμού και της κουλτούρας ενός λαού, προκύπτει κατά κύριο λόγο από τη σχέση που αναπτύχθηκε μεταξύ των λαών ανά τους αιώνες τόσο εξαιτίας των ιστορικών συγκυριών όσο, και κυρίως κατά τη γνώμη μου, από τη κοινή θρησκευτική πεποίθηση, γεγονότα που αντικατοπτρίζονται σε μεγάλο βαθμό στη γλώσσα. Οι παροιμίες οι οποίες αποτελούν ένα μεγάλο μέρος της κουλτούρας αλλά και της γλώσσας, κατά βάση της προφορικής, αποτελούν ένα πολύ καλό παράδειγμα ικανό να δικαιολογήσει το συμπέρασμα της πολιτισμικής συγγένειας που αναφέραμε παραπάνω. Όπως είδαμε και στην ενότητα 5, οι παροιμίες αποτελούν ένα φαινόμενο παγκόσμιο, που δε γνωρίζει σύνορα και το οποίο συναντάται σε όλους τους λαούς και τις γλώσσες και ως εκ τούτου δε θα μπορούσαν να λείπουν από τη ρωσική και την ελληνική. Παρατηρήσαμε λοιπόν πως είναι μεγάλος ο αριθμός των παροιμιών στις γλώσσες που μας απασχολούν οι οποίες βρίσκονται πολύ κοντά νοηματικά ή ακόμα ταυτίζονται (ενότητα 9.1.), γεγονός που έρχεται να ενισχύσει την προηγούμενη θέση περί πολιτισμικής συγγένειας. Δεν πρόκειται δηλαδή για ένα τυχαίο γεγονός, ιδιαίτερα όταν επαναλαμβάνεται σε τόσο μεγάλη συχνότητα, αντιθέτως μάλιστα η συχνότητα αποτελεί απόδειξη της θέσης μας.

Θα πίστευε κανείς πως σύμφωνα με τα παραπάνω η δουλειά του μεταφραστή σε μια ανάλογη περίπτωση μετάφρασης παροιμιών δε θα συναντούσε καμιά δυσκολία, καθώς υπάρχει αυτή η μεγάλη ομοιότητα μεταξύ των γλωσσών και κατ' επέκταση των παροιμιών. Μια τέτοια σκέψη όμως θα ήταν τελείως λανθασμένη και επιπόλαιη, καθώς η πολιτισμική συγγένεια μεταξύ γλωσσών και λαών δεν είναι ικανή να εξαφανίσει τα εμπόδια που μπορεί να αντιμετωπίσει κανείς μεταφράζοντας παροιμίες. Άλλωστε όσο μεγάλες ομοιότητες, τόσο γλωσσολογικά όσο και νοηματικά, και να συναντήσει κανείς δε παύουμε να μιλάμε για δύο διαφορετικές γλώσσες. Τα προβλήματα του μεταφραστή επομένως συνεχίζουν να υφίστανται και είναι πολλαπλής φύσης (βλ. ενότητα 7.1.), όπως είναι για παράδειγμα η επίτευξη του ίδιου επικοινωνιακού αποτελέσματος με τον συντάκτη, η γραμματική με όσα αυτή συνεπάγεται, το ύφος και ο τόνος της γλώσσας κ.ά..

Στην περίπτωση τώρα της μετάφρασης των παροιμιών έρχονται να προστεθούν στα ήδη υπάρχοντα προβλήματα και άλλα, τα οποία σχετίζονται και πηγάζουν από την ίδια τη φύση των παροιμιών. Το πρώτο θέμα που έρχεται να επιλύσει ο μεταφραστής είναι να αναγνωρίσει την παροιμία μέσα σε ένα κείμενο, ακόμα και αν δεν είναι εξοικειωμένος με αυτήν, και έπειτα να αντιληφθεί το πολιτισμικό φορτίο που αυτή φέρει. Το γεγονός αυτό αποτελεί πρόβλημα κυρίως γιατί ο μεταφραστής όσο εξοικειωμένος κι αν είναι με τη γλώσσα από την οποία μεταφράζει, τη γλώσσα - πηγή, είναι πολύ πιθανό να μην αναγνωρίζει καθόλου την παροιμία, γεγονός που θα μπορούσε με ένα λάθος χειρισμό να οδηγήσει σε μία κακή μετάφραση. Οι παροιμίες φέρουν πολιτισμικό υπόβαθρο που δεν βρίσκεται σε λεξικά όπως ένα οποιοδήποτε άλλο μέρος του λόγου, επομένως η άριστη γνώση όχι μόνο της γλώσσας αλλά και του πολιτισμού της γλώσσας που μεταφράζει κανείς έρχεται και πάλι στο προσκήνιο ως απαραίτητο προσόν ενός μεταφραστή.

Υπάρχουν κατηγορίες παροιμιών, όχι με την έννοια του περιεχομένου τους αλλά με την έννοια της μεταφοράς που δίνουν, οι οποίες δεν καθιστούν ιδιαίτερα σαφές το νόημά τους και επομένως τη χρήση τους. Υπάρχουν βέβαια και άλλες οι οποίες, είτε λόγω της οικουμενικότητάς τους, είτε λόγω της πολιτισμικής συγγένειας που αναφέρουμε συχνά, φαίνονται σχεδόν ταυτόσημες (ενότητα 9.1.), είναι τυπικά ισοδύναμες και ως εκ τούτου αποτελούν μια εύκολη περίπτωση για τον μεταφραστή, ο οποίος δεν έχει παρά να αντικαταστήσει τη ρωσική στην περίπτωσή μας παροιμία με την αντίστοιχη ελληνική η οποία συχνά μένει πιστή στη μορφή, πάντα στο περιεχόμενο με τις ίδιες ή σχεδόν τις ίδιες λεξικές μονάδες και η οποία χρησιμοποιείται στην ίδια περίπτωση επικοινωνίας. Όσον αφορά όμως στις παροιμίες της πρώτης περίπτωσης εκεί τα πράγματα περιπλέκονται. Ο μεταφραστής αναζητά τη δυναμικά ισοδύναμη ελληνική παροιμία με σκοπό να αντικαταστήσει τη ρωσική και να επιτύχει με τον τρόπο αυτό μια καλή μετάφραση η οποία δε θα υπολείπεται σε σύγκριση με το πρωτότυπο.

Στις ενότητες 9 και 10 επιχειρήθηκε η μετάφραση παροιμιών ανά κατηγορία περιεχομένου. Αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε από αυτές είναι πως οι παροιμίες οι οποίες πραγματεύονται έννοιες είτε αφηρημένες όπως η αγάπη (9.2.), ο χρόνος (9.4.) η φιλία (9.5.) η φτώχεια (9.6.) και οι ανθρώπινες σχέσεις (9.8) είτε ακόμα και πιο σαφείς αλλά με περιεχόμενο και μεταφορές οι οποίες είναι δύσκολο να γίνουν εύκολα αντιληπτές, όπως η οικογένεια και ο γάμος (9.3.), το χρήμα (9.6.) και η εργασία (9.7.), δεν είναι δηλαδή ξεκάθαρο σε ποιά κατάσταση αναφέρονται, είναι αυτές για τις οποίες είναι δυσκολότερο να βρεθεί ισοδύναμο. Κι αυτό όχι γιατί κάποια από τις δύο γλώσσες και κυρίως η ελληνική που εδώ αποτελεί τη γλώσσα - στόχο υπολείπεται σε παροιμίες αλλά επειδή το νόημά τους δεν είναι πάντα σαφές, οι μεταφορές που συναντάμε είναι ιδιαίτερα σύνθετες και ως εκ τούτου απαιτούν ιδιαίτερα καλή σχέση του μεταφραστή με το πολιτιστικό υπόβαθρο των δύο γλωσσών. Οι δύο γλώσσες είναι πιθανό να διαφοροποιούνται στις λέξεις και τις έννοιες που χρησιμοποιούν για να περιγράψουν την ίδια κατάσταση και ο μεταφραστής οφείλει να βρει μία παροιμία επικοινωνιακά ισοδύναμη προκειμένου να μεταφέρει την ίδια έννοια στον αναγνώστη του μεταφράσματος. Είναι πολύ πιθανό

δηλαδή μία παροιμία που αναφέρεται στη φιλία για παράδειγμα να μην περιλαμβάνει καθόλου τη λέξη φιλία ή τα παράγωγά της, γεγονός που αποτελεί βασικό εμπόδιο για τον μεταφραστή. Επίσης, ο αριθμός των παροιμιών που συναντά κανείς ανά κατηγορία σε μία γλώσσα υποδεικνύει και το βαθμό της σημασίας που φέρει μία έννοια στην αντίληψη ενός λαού. Στην εργασία αυτή δώσαμε κάποια αντιπροσωπευτικά παραδείγματα για κάθε ενότητα παροιμιών, όμως αξίζει να σημειωθεί πως υπάρχουν κατηγορίες παροιμιών που παρουσιάζουν ιδιαίτερο πλούτο στη ρωσική γλώσσα, όπως οι παροιμίες με θέμα την εργασία, αλλά και οι παροιμίες με βασικό τους θέμα τη γυναίκα, με τις οποίες δεν ασχοληθήκαμε στην εργασία αυτή κυρίως επειδή ο τεράστιος όγκος τους θα δυσκόλευε την επιλογή αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων για το σκοπό μας. Αντίστοιχα στην ελληνική γλώσσα είναι μεγάλος ο αριθμός των παροιμιών που πραγματεύονται το θέμα του χρόνου, με την ευρύτερη έννοια, αλλά και της φιλίας.

Όσο αφορά τώρα στην ενότητα 10, η οποία αποτελεί το βασικότερο κομμάτι της εργασίας, εκεί τα συμπεράσματα ποικίλλουν, καθώς τα ζώα σαν θεματική των παροιμιών παρουσιάζουν μεγάλο πλούτο. Τα ζώα αποτελώντας βασικό κομμάτι της καθημερινότητας των ανθρώπων, ιδιαίτερα σε περασμένες εποχές, εποχές που οι παροιμίες λάμβαναν σάρκα και οστά, είναι καθ' όλα λογικό να έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στις παροιμίες όλων των λαών. Αυτό που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως για τον μεταφραστή αλλά και για τον αναγνώστη είναι ο τρόπος με τον οποίο αυτά αντιμετωπίζονται στις παροιμίες, οι έννοιες με τις οποίες ταυτίζεται κάθε ζώο και φυσικά οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στις αντιλήψεις αυτές μεταξύ των γλωσσών και κατ' επέκταση των λαών. Η διαφορετική αντίληψη που πιθανόν να έχουν οι λαοί για κάποιο ζώο, γεγονός που αντανακλάται στις παροιμίες τους, είναι ένα γεγονός που θα πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη του ένας μεταφραστής προτού επιλέξει μια παροιμία για να αντικαταστήσει κάποια άλλη. Αυτό συμβαίνει επειδή μπορεί το ίδιο ζώο, όπως η αλεπού για παράδειγμα, να αποτελεί προσωποποίηση διαφορετικών εννοιών ανάμεσα σε ρωσική και ελληνική γλώσσα και η αντικατάσταση μια ρωσικής παροιμίας με πρωταγωνίστρια την αλεπού με μία αντίστοιχη ελληνική η οποία απλώς αναφέρεται στο ίδιο ζώο, είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει σε μια αποτυχημένη μετάφραση. Δεν αρκεί δηλαδή η ταύτιση του περιεχομένου προκειμένου να θεωρηθεί μια μετάφραση παροιμίας καλή, αλλά απαιτείται η ελληνική παροιμία που θα αντικαταστήσει την εκάστοτε ρωσική να μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην ίδια περίπτωση επικοινωνίας με την ρωσική παροιμία που χρησιμοποιείται στο πρωτότυπο κείμενο. Είδαμε για παράδειγμα πως είναι πολύ συχνό φαινόμενο μια ρωσική παροιμία που αναφέρεται στο άλογο να είναι περισσότερο ορθό να αντικατασταθεί από μία ελληνική με κύριο θέμα τον γάιδαρο, γεγονός που πηγάζει από την οικειότητα του κάθε λαού με το αντίστοιχο ζώο ως μέρος της αγροτικής ζωής του. Από την άλλη δεν λείπουν και οι περιπτώσεις που οι λαοί και οι παροιμίες τους φαίνεται να συμφωνούν στις βασικές ιδιότητες κάποιων ζώων, όπως είναι ο λύκος ή η γάτα και το ποντίκι, ενώ παράλληλα συναντάμε και παροιμίες με πρωταγωνιστές άλλα ζώα, όπως ο σκύλος ή η κότα και ο κόκορας, όπου ο προσδιορισμός μια συγκεκριμένης έννοιας που φέρουν οι πρωταγωνιστές δεν είναι ιδιαίτερα σαφής.

Συνοψίζοντας, αυτό που προκαλεί εντύπωση ή ακόμα και έκπληξη είναι το συμπέρασμα πως δύο λαοί, ρωσικός και ελληνικός, φαίνεται να βρίσκονται πολύ κοντά στην αντίληψη που έχουν δημιουργήσει για θέματα που αφορούν στην καθημερινή τους ζωή, όπως αυτό αποτυπώνεται στις παροιμίες τους. Αλλά εντύπωση προκαλεί και το ακριβώς αντίθετο συμπέρασμα, όταν δηλαδή μέσα από την διαδικασία μετάφρασης των παροιμιών ήρθαν στην επιφάνεια διαφοροποιήσεις στις μεταφορές στις οποίες προβαίνει ο κάθε λαός μέσα από τις παροιμίες του προκειμένου να εκφράσει μία άποψη, να δώσει μια συμβουλή, ένα συμπέρασμα ή οτιδήποτε έχει ως σκοπό η εκάστοτε παροιμία.

Ο ρόλος του μεταφραστή σε αυτό το μεγάλο κεφάλαιο του προφορικού λόγου που λέγεται παροιμία είναι καθοριστικός. Συναντώντας μια παροιμία σε ένα κείμενο προς μετάφραση, ο μεταφραστής αναλαμβάνει μια μεγάλη ευθύνη. Οφείλει να βρει την καταλληλότερη παροιμία της γλώσσας - στόχου προκειμένου να αντικαταστήσει την παροιμία της γλώσσας - πηγής με κύριο μέλημά του την απόδοση όχι μόνο της έννοιας του πρωτοτύπου κειμένου - παροιμίας αλλά και του πολιτισμού και της λαϊκής σοφίας ενός ολόκληρου λαού.

14. Περιλήψεις

14.1. Περίληψη στην ελληνική γλώσσα

Η παροιμία ως γλωσσικό φαινόμενο αποτελεί μέρος της λαϊκής σοφίας όλων των λαών, σημαντικό κομμάτι του πολιτισμού μιας γλώσσας και για το λόγο αυτό είναι πολύ συχνή η ταύτιση των παροιμιών μεταξύ των γλωσσών. Ένας μεταφραστής όταν κλιθεί να μεταφράσει μια παροιμία θα πρέπει να ξεπεράσει τα προβλήματα με τα οποία μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπος, μεταφέροντας το συνολικό νόημά της από τη μια γλώσσα στην άλλη, κάτι που θα πετύχει αν είναι άριστος γνώστης όχι μόνο της γλώσσας από τη οποία μεταφράζει αλλά και του πολιτισμού που αυτή περικλείει. Στόχος του είναι να αντικαταστήσει την παροιμία της γλώσσας – πηγής από την επικοινωνιακά ισοδύναμη παροιμία της γλώσσας – στόχου, δεδομένου ότι η απλή ταύτιση του περιεχομένου ή του «πρωταγωνιστή» (όπως για παράδειγμα οι παροιμίες που αναφέρονται σε ζώα) μεταξύ δύο παροιμιών δεν οδηγεί απαραίτητα σε μία καλή μετάφραση. Ως εκ τούτου, κύριο μέλημα του μεταφραστή είναι η απόδοση όχι μόνο της έννοιας της παροιμίας αλλά και της λαϊκής σοφίας που αυτή φέρει ως φορτίο.

14.2. Περίληψη στη ρωσική γλώσσα

Пословица как лингвистическое явление является частью народной мудрости всех народов, , важной части культуры языка и по этой причине очень часто бывает идентификация пословиц между языками. Когда переводчику надо перевести пословицу, он должен преодолеть проблемы которые наидёт и транспортирует её общее значение с одного языка на другой. Это получится если он отлично осознаёт не только язык который переводит но и культуру, которая охватывает. Цель состоит в том, чтобы заменить пословицу язык – источник от пословицы коммуникативной эквивалентой, говоря на иностранном языке, так как простая идентификация содержания или «героя» (например, пословиц относящихся к животным) между двумя пословицами не обязательно приводит к хорошему переводу. Поэтому главная задача переводчика не только выполнение концепции пословицы, но и народной мудрости, которую несёт.

14.3. Περίληψη στην αγγλική γλώσσα

The proverb as a linguistic phenomenon is part of the folk wisdom of all peoples, a significant part of the culture of a language and for this reason the identification of proverbs among the languages is very frequent. When a translator attempts to translate a proverb, he should overcome the problems that may appear, by transferring the total meaning of the proverb from one language to the other, which will be achieved if he not only knows fluently the language from which he translates, but also the culture that the language encompasses. His aim is to replace the proverb from the source - language with the communicatively equivalent proverb of the target - language, since the simple identification of the content or the "protagonist" (such as proverbs referring to animals) between two proverbs do not necessarily lead in a good translation. Therefore, the main task of the translator is not only the transport of the concept of a proverb but also the folk wisdom that it carries as cargo.

15.Βιογραφικό

Γεννήθηκα και μεγάλωσα στη Θεσσαλονίκη από μητέρα Ρωσίδα και πατέρα Έλληνα, πρόσφυγα στη Τασκένδη. Ολοκλήρωσα τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στη Βέροια, όπου μετακόμισα μαζί με την οικογένειά μου. Στη Θεσσαλονίκη επέστρεψα το 2003, όταν και εισήχθη στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας μετά από Πανελλαδικές Εξετάσεις, όπου έλαβα υποτροφία από το Ι.Κ.Υ. για την επίδοσή μου σε αυτές. Ολοκλήρωσα τις προπτυχιακές σπουδές μου το 2008, κατά τη διάρκεια των οποίων είχα επιλέξει την κατεύθυνση των Πολιτικών Σπουδών και ως βασική γλώσσα τη ρωσική, ενώ το 2010 ξεκίνησα τις μεταπτυχιακές σπουδές μου στο Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας στη Φλώρινα. Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών έχει θέμα: «Σπουδές στις Γλώσσες και τον Πολιτισμό των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης» και η ειδίκευση που επέλεξα ήταν «Μετάφραση» και ειδικότερα η μετάφραση της ρωσικής γλώσσας. Σήμερα ολοκληρώνω το Π.Μ.Σ. με την παρούσα διπλωματική εργασία.

e-mail: margarita.dimou@hotmail.com

Τηλέφωνο: 6937913850

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αμπατζοπούλου Φραγκίσκη, *Η λογοτεχνική μετάφραση στην Ελλάδα, Η γραφή και η βάσανος. Ζητήματα λογοτεχνικής αναπαράστασης*, Αθήνα, Πατάκης, 2000

ΓΕΩΤ.Ε.Ε. Ανατ. Μακεδονίας, *Τα ζώα σε παροιμίες και γνωμικά*, Καβάλα, χ.χ.

Γιαννακού Βασιλική, *Ο λαϊκός πολιτισμός και ο ρόλος του στη διδακτική των γλωσσών*, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Τομέας Παιδαγωγικής, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, *Ρωσική και Νεοελληνική-Προβλήματα των ρωσόφωνων κατά την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας*, 2003

Θεοδωρίδου Μαρία, *750 ελληνικές και ρωσικές παροιμίες*, Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης Παιδεία, 2013

Κιτρομηλίδης Π. Μ., *Από την Ορθόδοξη Κοινοπολιτεία στις Εθνικές Κοινότητες: Το πολιτικό περιεχόμενο των ελληνορωσικών πνευματικών σχέσεων κατά την Τουρκοκρατία, Χίλια Χρόνια Ελληνισμού – Ρωσίας, Διεθνές Εμπορικών Επιμελητήριο, Εθνική Ελληνική Επιτροπή, υπό Κωτούλα Ζωή, Αθήνα, Εκδόσεις «Γνώση», 1994*

Κριαράς Εμμανουήλ, *Λεξικό της Σύγχρονης Δημοτικής Γλώσσας*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1995

Κουτσιβίτης Βασίλης, *Θεωρία της Μετάφρασης*, Αθήνα, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, 1994

Μαμαλούι Σβετλάνα – Τρακάδας Αντώνης, *Γραμματική της Ρωσικής Γλώσσας*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press

Μερακλής Μ. Γ., *Παροιμίες, ελληνικές και άλλων βαλκανικών λαών, συγκριτική εξέταση*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκης, 1998^{έβδομη έκδοση}

Μπαμπινιώτης Δ. Γεώργιος, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ, 2002

Νιχωρίτης Γ. Κωνσταντίνος, *Οι Επιδράσεις της Πνευματικής Παράδοσης του Αγίου Όρους στο βίο και τον πολιτισμό των Σλάβων*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη, 2013

Ράπτης Ελ. Δημήτριος, *Η παιδαγωγική και διδακτική σημασία των λαϊκών αφηγήσεων στη σύγχρονη μαθησιακή διαδικασία*, Παιδαγωγική - Θεωρία και Πράξη, Τεύχος 2, 2008

Ρόγκοφ Α., *Οι Ρωσοελληνικές πολιτιστικές σχέσεις από το δεύτερο μισό του 15^{ου} έως τον 17^ο αιώνα, Χίλια Χρόνια Ελληνισμού – Ρωσίας*, Διεθνές Εμπορικών Επιμελητήριο, Εθνική Ελληνική Επιτροπή, υπό Κωτούλα Ζωή, Αθήνα, Εκδόσεις «Γνώση», 1994

Σάχαροφ Α. Ν., *Ο εκχριστιανισμός της Ρωσίας και οι διεθνείς διαστάσεις του, Χίλια Χρόνια Ελληνισμού – Ρωσίας*, Διεθνές Εμπορικών Επιμελητήριο, Εθνική Ελληνική Επιτροπή, υπό Κωτούλα Ζωή, Αθήνα, Εκδόσεις «Γνώση», 1994

Σελλά Ελένη, *Η μετάφραση ως μέσον υποστήριξης των «ασθενών» γλωσσών*, στον τόμο: «Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1996

Σέφλερ Άξελ, *Παροιμίες απ' όλο τον κόσμο*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη, 1998

Σιμόπουλος Κυριάκος, *Διδάγματα Κοινωνικοπολιτικά των παροιμιών όλων των εθνών*, Αθήνα, Σιμόπουλος, 1996

Σκαρτσής Α. Σωκράτης, *Η Παροιμία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1997

Τότσκας Φαίδων, *Ελληνικές Παροιμίες*, Εκδόσεις Μπαρμπουνάκης, χ.χ.

Τσακνάκη Ολυμπία, *Προβληματική της παροιμίας στη μετάφραση: Η χρήση της στη Νέα Ελληνική και η ηλεκτρονική επεξεργασία της*, Διδακτορική Διατριβή υπό την εποπτεία της καθηγήτριας Τέτας Συμεωνίδου - Χρηστίδου, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, 2005

Χατζηδάκης Μανόλης, *Σχέσεις Ελληνικής και Ρωσικής Τέχνης, Χίλια Χρόνια Ελληνισμού – Ρωσίας*, Διεθνές Εμπορικών Επιμελητήριο, Εθνική Ελληνική Επιτροπή, υπό Κωτούλα Ζωή, Αθήνα, Εκδόσεις «Γνώση», 1994

Κοкурина Т. В., *Греческие пословицы и поговорки и их аналоги в русском языке*, Москва, Издательство ЛКИ, 2008

Mounin George, *Οι ωραίες άπιστες*, Συλλογικό έργο μετάφρασης, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2002

Ушакова Д. Н., *Толковый Словарь Русского Языка*, Москва, 2006

Snell-Hornby M., *Translation studies as an independent discipline*, στον τόμο *Translation Studies. An Intergrated Approach*, Άμστερνταμ, John Benjamins, 1998

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Λουκάτος Σ. Δημήτριος, *Η παροιμιολογική και παροιμιογραφική εργογραφία του Δημητρίου Σ. Λουκάτου*, Αθήνα, Εκδόσεις Α. Δουλαβέρας (Πορεία), 1994

Συμεωνίδου- Χρηστίδου Αριστέα, *L' element culturel et ideologique dans les textes traduits*, Κωνσταντινούπολη, Universite Technique de Yildiz, 2002

Χατζητάκη-Καψωμένου, *Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι*, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Α.Π.Θ., 2002

Berman A., *La traduction et la letter-ou , l' auberge lointain*, στο “Les Tours de Babel”, Mauzevin, Trans - Europ – Repress, 1985

Catford J. C., *A Linguistic Theory of Translation*, Οξφόρδη, Oxford University Press, 1965

Chansou, *Calques et creations linguistiques*, Meta 32/3, 1984

Hervey, Higgins, Haywood, *Thinking Spanish Translation*, Λονδίνο, Routledge, 1995

Lefevere Andre, *Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Framework*, Νέα Υόρκη, MLA, 1992

Lefevere Andre, *Translating Poetry: Seven Strategies and a Blueprint*, Άμστερνταμ, Van Gorcum, 1975

Meschonnic, *Pour une poetique II, Epistemologie de l' ecriture, Poetique de la traduction*, Παρίσι, Gallimard, 1973

Milner, *De l' armature des locutions proverbiales. Essai de taxinomie semantique*, L' Homme, 1969

Munoz Sevilla, *Les proverbs et phrases proverbiales francais et leurs equivalences en espagnol*, Langages, 139, 2000

Nida Eugene, *Toward a science of Translating*, Leyden, Brill, 1964

Norricks, *How Proverbs mean: Semantic Studies in English Proverbs*, Βερολίνο, Mouton Publishers, 1985

Savory H. Theodore, *The Art of Translation*, Λονδίνο, Jonathan Cape, 1957

Taylor Archer, *The proverb*, Cambridge, Cambridge Mass., 1931

Toury G., *The Nature and the Role of Norms in Translation*, στο Venuti L. *The Translation Studies Reader*, Λονδίνο, Routledge, 1978

Venuti L., *The Translator's Invisibility*, Λονδίνο, Routledge, 1995

Vinay J.-P. & J. Darbelnet, *Stylistique compare du francais et de l'anglais, Methode du traduction*, Παρίσι, Didier, 1977

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

<http://www.pushkin.gr/>, 26/01/14

Ινστιτούτο Πούσκιν Αθηνών, εκπαιδευτικός οργανισμός για την εκμάθηση της ρωσικής ως ξένης γλώσσας

www.greek-language.gr, Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, David Connolly, Λογοτεχνική μετάφραση: σε τι χρησιμεύει η θεωρία;, Πρακτικά Ημερίδας, Η γλώσσα της λογοτεχνίας και η γλώσσα της μετάφρασης, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1998, 27/3/14

<http://www.mfa.gr>, 17/9/14

Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών

<http://www.diplomatic.gr/pd/a-rhomenko.htm>, 13/9/14

Διαδικτυακή εφημερίδα diplomatic.gr news

http://gr.rbth.com/society/2013/09/18/i_pagkosmia_dynamiki_ti_rosiki_glossa_25035.html, 15/9/14

Εφημερίδα «Η σύγχρονη Ρωσία», άρθρο-συνέντευξη στην Αλεξάντρα Κουλικόβα στις 5/6/14 με τίτλο *Η παγκόσμια δυναμική της ρωσικής γλώσσας*

<http://ritsmascorner.eu>, 15/9/14

Διαδικτυακή ενημερωτική εφημερίδα Newsalert

http://dostogiefski.blogspot.gr/2013/02/blog-post_17.html, 26/01/14

Πολιτιστικός Σύλλογος για τη διάδοση και τη μελέτη του ρωσικού πολιτισμού

<http://www.bsos.uom.gr>, 27/3/14

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών

<http://www.glossesweb.com>, 17/9/14

Ιστοσελίδα με θέμα *Γλώσσες και Αλφάβητα του Κόσμου*

